

T.C.
SIIRT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
BÖLGESEL KALKINMA İKTİSADI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BÖLGESEL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ ; BİTLİS ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ARSLAN

PROF. DR. YÜKSEL BİRİNCİ

Mayıs/2015

Siirt

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

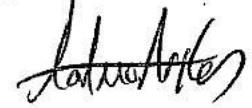
Siirt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliği: Bitlis Örneği” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

06/06/2017]

[Fatma ARSLAN]

T.C.
SIIRT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ danışmanlığında, Fatma ARSLAN tarafından hazırlanan bu çalışma 08/05/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan (Tez Yöneticisi) : Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ

İmza:

Jüri.Üyesi : Doç. Dr. Arzdar KİRACI

İmza:

Jüri.Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hamza ŞİMŞEK

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

...../...../.....

İmza

Adı ve Soyadı
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR	IX
TABLolar DİZİNİ	XI
GRAFİK DİZİNİ	XIV
ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	2
1. BÖLGESEL KALKINMA VE GİRİŞİMCİLİK	5
1.1. Kalkınma Kavramı	5
1.2. Bölge ve Bölgesel Kalkınma Kavramları	6
1.2.1. Homojen Bölge	14
1.2.2. Polarize Bölge	14
1.2.3. Plan Bölge	15
1.3. Bölgesel Kalkınmada Girişimcilik	15
1.3.1. Girişimciliğe Mali Destek Sağlayan Kurum ve Kuruluşlar	19
İKİNCİ BÖLÜM	22
2. TÜRKİYE’ DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ	22
2.1. Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi	22
2.2. Kadın Girişimcilik	25
2.3. Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliği ve Önemi	27
2.4. Kadın Girişimcilerin Özellikleri	28
2.5. Kadınları Girişimci Olmaya İten Nedenler	31
2.5.1. Bağımsız ve kendi işinde çalışma isteği	31
2.5.2. Aile ve sosyal çevre	31
2.5.3. Ekonomik şartlar	32
2.5.4. Eğitim ya da tecrübeyi değerlendirme	32
2.6. Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar	32
2.6.1. Sermaye ve Mal Temini	32
2.6.2. Bürokratik İşlemler	32
2.6.3. Örgütlenememe	33
2.6.4. Eğitim Yetersizliği	33
2.6.5. Aile ve Sosyal Çevre	33

2.6.6.	Cam Tavan Engeli.....	34
2.6.7.	Cinsel ve Duygusal Taciz.....	34
2.7.	Türkiye’ de Kadın Girişimciliği Üzerine Yapılmış Çalışmalar	34
2.8.	Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar	39
2.8.1.	Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)	40
2.8.2.	Devlet Planlama Teşkilatı.....	42
2.8.3.	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)	42
2.8.4.	Kadın Merkezi (KAMER).....	43
2.8.5.	Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV).....	43
2.8.6.	Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)	43
2.8.7.	Türkiye Kalkınma Vakfı	44
2.8.8.	Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)	45
2.8.9.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.....	47
2.8.10.	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	48
2.8.11.	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP).....	49
2.8.12.	Bankalar.....	49
2.8.13.	Dünya Bankası	50
2.8.14.	Kredi Garanti Fonu (KGF).....	50
2.8.15.	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)	50
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	51
3.	BÖLGESEL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ- BİTLİS ÖRNEĞİ	51
3.1.	Bitlis İli Hakkında Genel Bilgiler	51
3.1.1.	Yerleşim Yeri ve Sınırları.....	51
3.1.2.	Nüfusu	51
3.1.3.	Ekonomi ve Sosyal Hayat	52
3.2.	Bitlis’te Kadın Girişimciliği Üzerine Bir Çalışma.....	53
3.2.1.	Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	53
3.2.2.	Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları.....	54
3.2.3.	Araştırmanın Yöntemi.....	54
3.2.4.	Araştırma Verileri ve Değerlendirilmesi	55
	SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	84
	EK 1: BÖLGESEL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ;.....	87

Kaynakça.....	92
ÖZGEÇMİŞ	97

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÖLGESEL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ ; BİTLİS ÖRNEĞİ

Fatma ARSLAN

Danışman: Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ

2017, Sayfa: 95

Juri: Prof. Dr. Yüksel BİRİNCİ**Doç. Dr. Arzdar KİRACI****Yrd. Doç. Dr. Hamza ŞİMŞEK**

Kalkınma, insan ve toplum açısından sadece maddi yaşamın sürdürülebilmesini değil; toplumun ekonomik, kültürel olanaklarını da geliştirip bu toplumlara gelişmiş ulusal yaşam düzeyine kavuşturmayı hedefler. Temel hedef bireyin gelirini, eğitim olanaklarını, sağlık ve sosyal hizmetlerden faydalanma durumlarını iyileştirmek, insanca yaşayabilmeleri için yeterli-dengeli beslenme olanaklarına sahip olmalarını ve daha yaşanabilir bir ortamda olmalarını sağlamaktır.

Girişimcilik, ekonomik büyüme, yenilikçilik, ürün geliştirme ve hizmet kalitesi, rekabet, ekonomik esneklik ve istihdamın önemli bir kaynağıdır. Ekonomik kaynakların düşük üretkenlik alanlarından yüksek alanlara aktarılma sürecinde baş aktör girişimcilerdir.

Dünya nüfusunun yarısının kadın olduğu ve bu nüfusun büyük kısmının da aktif çalışma hayatına girmediği düşünüldüğünde, yeni iş alanları oluşturmada dünya nüfusunun yarı kapasitesi kayıp olacaktır. Bu çalışmada Bitlis örneği üzerinden kadın girişimcilerin ekonomideki yeri, aktif çalışma hayatında ne kadar yer aldıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Kadın Girişimcilik

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**WOMEN ENTREPRENEURSHIP AT REGIONAL DEVELOPMENT ;
BİTLİS PATTERN**

Fatma ARSLAN

Thesis Advisor: Prof. Yüksel BİRİNCİ

2017, Page: 95

Jury: Prof. Yüksel BİRİNCİ

Assoc. Prof. Arzdar KİRACI

Asst. Prof. Hamza ŞİMŞEK

Development is not only about the sustainability of material life for people and society but also improvement of economic, social and cultural opportunities and bringing these into communities to a national level of life. The primary goal is to improve the income of the individual, educational opportunities, health and social services, ensure that they have adequate balanced nutrition facilities so that they can live humanely in a more liveable environment.

Entrepreneurship is a significant source of economic growth, innovation, product development and service quality, competition, economic flexibility and employment today. The main actors are the entrepreneurs who are in the process of transferring economic resources from low productivity areas to high areas.

Today, half of the world's population is women. Most of this population is not considered as active in working life. From this point of view, there will be lost half of world's population in creating new business areas. In this study, we tried to determine the place of women entrepreneurs in the economy and how active they are in active working life in the example of Bitlis city.

Key Words: Entrepreneurship, women entrepreneurship

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansları
BKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İGK	: İş Gücüne Katılma
KAGİDER	: Kadın Girişimci Derneği
KAMER	: Kadın Merkezi
KEDV	: Kadın Emeğini Destekleme Vakfı
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KGK	: Kadın Girişimciler Kurulu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSGM	: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurulu

TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

TABLolar DİZİNİ

Birinci Bölüm

Tablo 1.1. Rekabet; iyi, kötü, çirkin.....	6
Tablo 1.2. Geleneksel Yukarıdan- Aşağıya Kalkınma ile Aşağıdan- Yukarıya Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımları Arasındaki Temel Farklar.....	11
Tablo 1.3. Girişimcilerin Temel Özellikleri.....	15

İkinci Bölüm

Tablo 2.1. Kadın Girişimcinin Özelliklerinin Stratejik Liderlik Yetkinlikleriyle Karşılaştırılması.....	28
---	----

Üçüncü Bölüm

Tablo 3.1. Eğitim Durumu.....	56
Tablo 3.2. Yaş ve Eğitim Durumu Çapraz Analizi.....	57
Tablo 3.3. Araştırmaya katılan Kadın Girişimcilerin işletmelerine yönelik sorular (Sektöre Atılırken Profesyonel Yardım Aldınız mı ?).....	58
Tablo 3.4. Eğitim Durumu ve İnternette Faydalanma Durumu Çapraz Analizi.....	59
Tablo 3.5. Homojenlik Testi (iş yerinizde internette faydalanıyor musunuz?).....	61
Tablo 3.6. Tamhane Testi (eğitim düzeyine bağlı internet kullanımı değişkenleri).....	61
Tablo 3.7. Betimsel Tablo (eğitim düzeyine bağlı internet kullanımı değişkenleri).....	62
Tablo 3.8. ANOVA (İşlerinizde İnternette Faydalanıyor musunuz ?).....	62
Tablo 3.9. İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar (Sermaye Temini).....	63
Tablo 3.10. One-Sample İstatistiği	63
Tablo 3.11. One-Sample Test.....	64
Tablo 3.12. İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar (Kiralara Yüksek Olması).....	65
Tablo 3.13. Şuanda İşletmede Yaşanan Sıkıntılar (Finans Sıkıntısı).....	67
Tablo 3.14. Şuanda İşletmede Yaşanan Sıkıntılar (Çalışma Kültürünün Gelişmemiş Olması).....	68

Tablo 3.15. Kadınların Çalışma Hayatına Katılmama Sebepleri (Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi).....	70
Tablo 3.16. Homojenlik Testi (Kadınların çalışmasının hoş görülmemesi).....	70
Tablo 3.17. Anova Testi (eğitim düzeyine bağlı kadının çalışmasının hoş görülmemesi farklılığı).....	70
Tablo 3.18. Tamhane Testi (Kadınların Çalışmasının Hoş görülmemesi).....	71
Tablo 3.19. Betimsel Tablo (Kadınların Çalışmasının Hoş görülmemesi).....	72
Tablo 3.20. Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi ve Eğitim Düzeyi Çapraz Analizi.....	73
Tablo 3.21. Kadınların Çalışma Hayatına Katılmama Sebepleri (Aileden ve Çevreden Destek Görmemek).....	74
Tablo 3.22. Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olmak İçin En Önemli Unsur (Özgüven).....	76
Tablo 3.23. Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olmak İçin En Önemli Unsur (Sermaye).....	77
Tablo 3.24. İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Plan (Kârlılığı Artırma).....	78
Tablo 3.25. İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Plan (Kaliteyi İyileştirme).....	79
Tablo 3.26. Tukey Testi (eğitim düzeyine bağlı kurumsallaşma değişkenleri).....	80
Tablo 3.27. Kurumsallaşma ve Eğitim Düzeyi Çapraz Analizi.....	81
Tablo 3.28. Betimsel Tablo (Kurumsallaşma).....	82
Tablo 3.29. Homojenlik Testi (Kurumsallaşma).....	82
Tablo 3.30. Anova Testi (eğitim düzeyine bağlı kurumsallaşma anlam farklılığı).....	83
Tablo 3.31. Girişimci Olmadaki Faktörler (Bağımsız ve Kendi İşinde Çalışma İsteği).84	
Tablo 3.32. Girişimci Olmadaki Faktörler (Ekonomik Özgürlüğünü Sağlayabilme)....	86
Tablo 3.33. Homojenlik Testi (Kamu Sektöründe Çalışma Standartlarının Uygun Olmaması).....	87

Tablo 3.34. Anova Testi (eğitim düzeyine bağlı kamu sektöründe çalışma standartlarının uygun olmaması anlam farklılığı).....	87
Tablo 3.35. Tamhane Testi (eğitim düzeyine bağlı kamu sektöründe çalışma standartlarının uygun olmaması değişkenleri).....	88
Tablo 3.36. Betimsel Tablo (Kamu Sektöründe alışma Standartlarının Uygun Olmaması).....	8
8	
Tablo 3.37. En Uygun Yatırım Alanı (Restoran & Cafe).....	90
Tablo 3.38. En Uygun Yatırım Alanı (Tekstil ve Hazır Giyim).....	92

GRAFİK DİZİNİ

Birinci Bölüm

Grafik 1.1. TR26' ya Göre Bazı Bölgelerdeki Kadın İstihdam ve İşgücüne Katılma Oranı.....	33
---	----

Üçüncü Bölüm

Grafik 3.1. Eğitim Düzeyi.....	56
Grafik 3.2. Eğitim Düzeyi ve Yaş Çapraz Analizi.....	58
Grafik 3.3. Sektöre Atılırken Profesyonel Yardım Aldınız mı?.....	59
Grafik 3.4. Eğitim Durumu ve İnternette Faydalanma Durumu Çapraz Analizi.....	60
Grafik 3.5. İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar (Sermaye Temini).....	64
Grafik 3.6. İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar (Kiralara Yüksek Olması).....	66
Grafik 3.7. Şuanda İşletmede Yaşanan Sıkıntılar (Finans Sıkıntısı).....	67
Grafik 3.8. Şuanda İşletmede Yaşanan Sıkıntılar (Çalışma Kültürünün Gelişmemiş Olması).....	69
Grafik 3.9. Kadınların Çalışma Hayatına Katılmama Sebepleri (Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi).....	71
Grafik 3.10. Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi ve Eğitim Düzeyi Çapraz Analizi.....	74
Grafik 3.11. Kadınların Çalışma Hayatına Katılmama Sebepleri (Aileden ve Çevreden Destek Görmemek).....	75
Grafik 3.12. Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olmak İçin En Önemli Unsur (Özgüven).....	76
Grafik 3.13. Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olmak İçin En Önemli Unsur (Sermaye).....	77
Grafik 3.14. İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Plan (Kârlılığı Artırma).....	79
Grafik 3.15. İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Plan (Kaliteyi İyileştirme).....	80
Grafik 3.16. Eğitim Düzeyine Bağlı Kurumsallaşma Değişkenleri.....	84
Grafik 3.17. Girişimci Olmadaki Faktörler (Bağımsız ve Kendi İşinde Çalışma İsteği).....	85
Grafik 3.18. Girişimci Olmadaki Faktörler (Ekonomik Özgürlüğünü Sağlayabilme) ...	86
Grafik 3.19. Eğitim Düzeyine Bağlı Kamu Sektöründe Çalışma Standartlarının Uygun Olmaması Değişkenleri.....	89
Grafik 3.20. En Uygun Yatırım Alanı (Restoran & Cafe).....	91
Grafik 3.21. En Uygun Yatırım Alanı (Tekstil ve Hazır Giyim).....	93

ÖNSÖZ

Günümüzde girişimcilik sadece ülkemizde değil tüm dünya ekonomisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Girişimcilik, ekonomik büyüme, yenilikçilik, ürün geliştirme ve hizmet kalitesi, rekabet, ekonomik esneklik ve istihdamın önemli bir kaynağıdır. Ekonomik kaynakların üretimde yüksek verimi sağlayacak alanlara aktarılma sürecinde baş aktör girişimcilerdir. Kadın nüfusunun, dünya nüfusunun yarısını oluşturması durumu, kadınlarında geçmişten bugüne elde ettikleri hak ve özgürlükler ve gittikçe artan etkinlikleri, girişimcilikte cinsiyet faktörünü ortaya çıkarmıştır ve kadın girişimciliğin önemini artırmıştır. Böylece girişimcilikte cinsiyet faktörü araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Bu çalışmanın konusu da kadın girişimciler oluşturmaktadır. Bitlis ili örneğiyle Bitlis'teki kadın girişimcilerin özellikleri, girişimci olma sebepleri ve karşılaştıkları sorunlar genel hatlarıyla incelenmiştir.

Tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili aileme, çalışma süresince bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarda bulunan Saygıdeğer Danışmanım Prof. Dr. Yüksel Birinci'ye ve şahsıma kıymetli vaktini ayırıp çalışmamın bütün aşamalarında yol gösteren, önerilerde bulunan ve yazmamı sağlayan Saygıdeğer hocam Doç. Dr. Arzdar Kiracı'ya teşekkürü borç bilirim.

GİRİŞ

Bölgesel kalkınma, dünyada gerçekleşen ekonomik, sosyal ve kültürel dönüşümler sonucunda yerele özgü niteliklerin ortaya çıkarılmasına yönelik çalışmaların gündeme gelmesini sağlamıştır. Girişimcilik, ekonomik büyüme, yenilikçilik, ürün geliştirme ve hizmet kalitesi, rekabet, ekonomik esneklik ve istihdamın önemli bir kaynağıdır. Ekonomik kaynakların üretimde yüksek verimi sağlayacak alanlara aktarılma sürecinde baş aktör girişimcilerdir. Kadın nüfusunun, dünya nüfusunun yarısını oluşturması durumu, kadın girişimciliğin önemini artırmıştır (Güney, 2015a).

Kadın girişimcilik artık çalışmalara konu olmaya başlamıştır. Bu kapsamda çalışmamızın birinci bölümünde bölge, bölgesel kalkınma ve bölgesel kalkınmada girişimcilik kavramları incelenmiştir.

Bölge; sınırları, doğal kaynaklar, nüfus, çevre, sosyo-kültürel unsurlar, eğitim gibi bir çok unsurla çizilebilen coğrafi alana denir. Bölgesel kalkınma kavramı ise belirlenen bu sınırlara yönelik, bölgenin alt yapısına uygun olarak gerçekleştirilecek gelişim ve iyileştirmelerin tümüdür. Bölgesel kalkınma planlarının uygulanmasında en önemli unsur olan girişimci ise gerçekleştirilmesi planlanan üretimin, tüm süreçlerini tasarlayan, örgütleyen ve riskleri göze alan kişidir (Dinler, 2012).

Girişimciliğe mali destek sağlayan kurum ve kuruluşlardan olan; KOSGEB, TÜBİTAK, kalkınma ajansları, Ekonomi Bakanlığı, Avrupa Birliği, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, EXIMBANK, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TTGV ve Kredi Garanti Fonu (KGF)'nin kısaca kapsamlarına ve desteklerine değinerek birinci bölüm tamamlanmıştır.

İkinci bölümde kadın girişimcilik, kadın girişimcinin tarihsel gelişimi ve nitelikleri incelenmiştir.

Dünya nüfusunun yarısının kadın olması ve bölgesel kalkınmada en önemli unsurun girişimciler olması, kadın girişimciliğin önemini artırmıştır. Kadın girişimcilik çalışmaları artmaya başladıkça, kadınların bilinç düzeyi artmıştır. Türkiye'de kadın girişimciliğin tarihsel gelişimi; 1923-1930 özel girişimciliğe teşvik dönemi, 1930-1946

devletçilik ve yansımaları dönemi, 1946-1960 liberal ekonomiye geçiş dönemi, 1960-1980 planlı ekonomi deneme dönemi ve 1980'den günümüze dışa açık liberal ekonomi dönemi olarak belli süreçlere ayrılarak incelenmiştir.

Kadın girişimcilerin özellikleri, kadın girişimciliğin önemi, kadınları girişimci olmaya iten sebepler ve kadınların girişimci olurken karşılaştıkları sorunların incelendiği bölüm kadın girişimciliğe destek veren kurum ve kuruluşlar ve bunların yaptıkları bazı çalışmalarla tamamlanmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise araştırma bölgesi olan Bitlis ili hakkında genel bilgiler, bölgedeki kadın girişimciler üzerine yapılan bir anket ve bu anket analizi ve sonuçları incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda ikinci bölümde yer verilen kadın girişimcilerin özellikleri, karşılaştıkları zorluklar ve girişimci olmalarındaki sebeplerle, bölgedeki kadın girişimcilerin vermiş oldukları cevaplara göre karşılaştıkları zorluklar ve girişimci olmalarındaki sebepler karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın konusu olan kadın girişimcilik, son dönemlerde oldukça önem kazanmış ve akademik çalışmalarda da sıkça yer almaya başlamıştır. Bu çalışma da araştırma bölgesi olan Bitlis'teki kadın girişimcilere yönelik bazı sorulara cevaplar aranmıştır:

- Araştırma bölgesindeki kadınların girişimci olmaları önündeki engeller nelerdir?
- Eğitim düzeyine göre kadın girişimcilerin eğilimlerinde farklılıklar var mıdır?
- Araştırma bölgesindeki kadın girişimcilerin faaliyet sürecindeki sıkıntıları nelerdir?
- Araştırma bölgesindeki kadın girişimcilerin geleceğe dair planları nelerdir?
- Araştırma bölgesindeki kadınları girişimci olmaya iten sebepler nelerdir?
- Araştırma bölgesindeki kadınlara göre iş kurmak ve bu işte başarılı olmak için en önemli unsurlar nelerdir?
- Araştırma bölgesindeki kadınlara göre en uygun yatırım alanları nelerdir?

Bu analizler sonucunda kadın girişimcilerin eğilimleri ile Bitlis ilindeki kadın girişimcilerin eğilimleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar değerlendirilmiştir

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BÖLGESEL KALKINMA VE GİRİŞİMCİLİK

Kalkınma politikalarının neden genel politikalardan ayrılıp bölgesel politikalar uygulanmaya başlandığını daha iyi anlamak için bu bölümde öncelikle kalkınma kavramını, bölge ayrımının hangi kriterlere göre yapıldığını, bölgesel kalkınma ve girişimcilik kavramlarını açıklayıp, bölgesel kalkınmada girişimciliğin önemine değinilmiştir.

1.1. Kalkınma Kavramı

Kalkınma son yıllarda neredeyse en çok kullanılan kavram haline gelmiştir. Yalnızca salt üretimin ve kişi başına gelirin artması anlamına gelmeyen, mevcut toplumun sosyo-kültürel yapısındaki gelişimini de ifade eden bir kavramdır. “Kalkınma, bir ülkede nitel ve nicel anlamda tüm olumlu gelişmeleri bir arada barındıran bir ifadedir. Nitel anlamda gelir dağılımı, demografik yapı, sosyal refah gibi durumlar esas alınırken, nicel anlamda ülkenin gayri safi milli hasılasının büyüklüğü esas alınır.” (Sevinç, 2011, s. 40).

Kalkınma ve büyüme kavramları sıkça karıştırılmakla beraber kalkınma kavramı büyümeyi de içermektedir. Kalkınmada kullanılan niceliksel yöndeki gelişmeler büyüme kavramına karşılık gelmektedir. Bununla birlikte kalkınma kavramı çoğunlukla az gelişmiş toplumlarda kullanılırken, büyüme kavramı yalnızca nicel özelliklere sahip yani rakamsal büyümeleri içermesi sebebiyle hem az gelişmiş hem de gelişmiş ekonomilerde kullanılabilen bir kavramdır (Sevinç, 2011).

Kalkınma, insan ve toplum açısından sadece maddi yaşamın sürdürülebilmesi için değil ekonomik, toplumsal ve kültürel olanakları geliştirip, bu toplumları ulusal yaşam düzeyine kavuşturmak için gereklidir. Temel hedef bireyin gelirini, eğitim olanaklarını, sağlık ve sosyal hizmetlerden faydalanma durumlarını iyileştirmek, insanca yaşayabilmeleri için yeterli-dengeli beslenme olanaklarına sahip olmalarını ve daha yaşanabilir bir ortamda nefes almalarını sağlamaktır (Dinler, 2012).

1.2. Bölge ve Bölgesel Kalkınma Kavramları

Bölge; kökleri Latince regio: çevre-alan anlamına gelen, çok boyutlu, çok anlamlı ve sınırları oldukça güç çizilen bir kavramdır. Günümüzde bölgesel çalışmalarda genellikle fiziksel unsurlar, doğal kaynaklar, nüfus ve insan kaynakları, ekoloji ve çevre, iktisadi kalkınma, şehircilik çalışmaları ve planlama, bölgenin edebiyat, tarih ve sosyo-kültürel unsurlarını esas alan usul ve teknikler kullanılmaktadır (Sevinç, 2011, s. 38). Bu bağlamda bakacak olursak, bölgeyi farklı unsurlar çerçevesinde farklı coğrafik alanlara ayırmak mümkündür. Son yıllarda yaşanan küreselleşme hareketi, bölgeselleşme kavramını doğurmakla birlikte geleneksel coğrafi bölge kavramını da kalıplarının dışına çıkarmıştır. Geleneksel anlayışa göre bölge; yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş bir birimdir. Küresel anlayışa göre ise bölge; ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birimdir (Sevinç, 2011, s. 39).

Bir ülkede bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldırmak amacıyla kamu otoritelerince uygulanan iktisat politikalarına Bölgesel Kalkınma İktisadı denir (Dinler, 2012).

Bölgesel dengesizliği, bir ülkenin çeşitli bölgelerinde görülen her çeşitten eşitsizlik olarak nitelendirirsek, bugün her ülkede az ya da çok, ama mutlaka bölgesel dengesizlik vardır. Bölgesel eşitsizliği, ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliği olarak belirtmek olasıdır. Ekonomik fırsat eşitsizliği, farklı bölgelerdeki kişilerin gerek iş bulma gerekse eşit işe eşit reel ücret elde etme fırsatına sahip olmamaları şeklinde tanımlanabilirken, sosyal fırsat eşitsizliği ise farklı bölgelerde yaşayan kişilerin sağlık hizmetlerinden, eğitim hizmetlerinden, kültürel faaliyetlerden aynı derecede yararlanamamaları hatta eş seçiminde bile aynı olanaklara sahip olamamaları olarak tanımlanabilir. (Dinler, 2012, s. 96).

Bölgesel kalkınma politikaları gerçekleştirilirken amaç ve araçlarının belli ilkelerle paralel yürütülmesi gerekmektedir. Bu ilkeleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Toplumsal Uyum, Bütünleşme ve Ortak Ağ Sistemi: Ülke kaynakları, bölgeler arası gelişme farkını gidermek için yönlendirilirken, ülkesel ve toplumsal uyumun ve bütünleşmenin esas alınması,
- Tutunma ve Kalıcılık: Yerel potansiyelin ve kaynakların gelişmesine süreklilik kazandırmak için gerekli toplumsal birliğin sağlanması, sosyal ortamın güvenli olması,
- Mevcut Yapıdan Başlamak: Beklenen sosyo-ekonomik dönüşüm için yerel potansiyelin ve kaynakların harekete geçirilmesi ve geliştirilmesi,
- İşbirliğinde Ademi-Merkeziyetçileşme: Sorunların rasyonel tanımı, beklentilerin tatmini, karar süreçlerinde işbirliğinin sağlanması,
- Erişilebilirlik: Fırsatlara ve gelişebilir yerel potansiyele erişilebilirliğin sağlanması,
- Dayanımcı Fon Yönetimi: Yararlanacakların ödemesine yönelik bir fon yönetimi anlayışının egemen olmasıdır. (Aktakas, 2006, s. 14-15).

Bölgeler arası eşitsizlikler ve gelişmişlik farkları, gelişmiş bölgelere olan göçü arttırmakta ve bölgenin aşırı kalabalıklaşmasına yol açmaktadır. Bu da beraberinde gelişmiş bölgelerde birçok probleme yol açmaktadır. Bölgesel kalkınma politikalarının amaçları da gelişmemiş bölgelere kaynak aktarımı sağlayıp, gelişmiş bölgelere olan yoğun göçü önleyip, gelişmemiş bölgenin de gelişimini sağlayıp diğer bölgeleri de rekabet edebilir düzeye ulaştırmaktır (Stanford, 2009).

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi, eksik rekabet koşullarına sahip bölgelerdeki firmalar daha fazla kâra geçebilmek için maliyetlerini işçilere yüklemek gibi yollara başvurumaktadırlar. Bu da firmaların piyasaya girişinde tedirginlik yaratmaktadır. Giriş serbestisi olduğu varsayıldığında yani eşit rekabet koşullarına sahip olduğunda kâr oranları şirketler ve sanayiler arasında eşitlenme eğilimi gösterir. Eşitlenme eğilimi gösteren kâr oranları sürü zihniyeti yaratarak, diğer firmalarında daha fazla faaliyet göstermesini sağlar. Böylece artan yatırımlar, ekonomisi gelişip büyüyen bir bölge oluşturur (Stanford, 2009).

Tablo 1.1. Rekabet; iyi, kötü, çirkin**Rekabetin Olumlu Etkileri:**

Yenilik	Şirketler, yeni ürünler ve daha etkin üretim sistemleri geliştirmeye çalışırlar.
Seçenek, hesap verebilirlik	Tüketiciler, ürünün fiyatından ya da kalitesinden memnun olmadıklarında rakip bir firmaya yönelebilirler.
Kalite	Firmalar, ürünlerinin ya da hizmetlerinin kalitesini arttırmaya çalışmalıdırlar, aksi takdirde müşteri kaybederler.
Yatırım	Bazı firmalar, daha fazla kar elde etmek için sermaye teçhizatına ve araştırma-geliştirmeye yatırım yaparlar.

Rekabetin Olumsuz Etkileri:

Kabul edilemez maliyet tasarrufu	Firmalar, maliyetleri işçilerine yüklemek üzere ücretlerle ek olanakları azaltmaya ve iş yoğunluğunu arttırmaya çalışırlar.
Maliyetleri dışsallaştırma	Firmalar, rekabet konularını iyileştirecekse maliyetlerini başkalarına yüklemeye çalışırlar (örnek: kirlilik) .
Savurgan farklılaştırma	Firmalar, ürünlerini farklı göstermek için reklamlara büyük paralar harcarlar; çoğunlukla tüketicileri “oyuna getirirler” (örnek: aşırı ambalajlama) .
Savurgan kopyalama	Eğer rekabet çok şiddetliyse, bir sanayideki tüm firmaların etkin ölçeğin altında çalışması savurgan bir kopyalamaya neden olabilir.
Yetersiz kârlar	Eğer rekabet çok şiddetliyse, ayakta kalmaya çalışan firmaların kârları, yüksek kaliteli ürünlere ya da yeniliklere yatırım yapmaya yetmeyecektir.
İzinsiz kullanma	Firmalar, rakiplerin kopyalayacağı ya da izinsiz kullanacağı korkusuyla (patenti alınamayan) yeniliklere ya da yüksek vasıflı işçilere yatırım yapmakta isteksiz olurlar.
Savaş maliyetleri	Firmalar, etkin ya da üretken olmamakla birlikte rakiplerinin konumunu zayıflatacak faaliyetlere yatırım yaparlar (örnek: saldırgan pazarlama, sabotaj) .
Alt üst olma maliyetleri	Şirketler iflas ettiklerinde sahipleri büyük miktarda sermaye kaybederler, işçiler işlerinden olurlar ve topluluklar bunun sonucunda ortaya çıkan kayıplara maruz kalırlar.

Rekabetin Sistem Genelindeki Etkileri

Kâr oranının eşitlenmesi	Giriş serbestisinin olduğu varsayılırsa, kâr oranları şirketler ve sanayiler arasında eşitlenme eğilimi gösterir.
Sürü zihniyeti	Pek çok şirket, diğer şirketlerin stratejilerini takip ederek belirli faaliyetlere aynı zamanda girer ve bu faaliyetlerden aynı zamanda çıkar.
Çevrimler	Rakip firmalara hâkim olan sürü zihniyeti, genel faaliyetlerde planlanmamış ani gelişme ve daralmaya yol açar.
Eşit olmayan gelişme	Rekabetin kazanan ve kaybeden tarafları olur; bunlar (eşit olarak değil) “öbekler” halinde dağılırlar; sonuç olarak bazı şirketler, sektörler, bölgeler ve hatta bir bütün olarak bazı ülkeler büyüyüp gelişirken diğerleri ise gerileme gösterir.

Kaynak: Stanford (2009).

Eksik rekabet koşullarını ortadan kaldırıp, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak için; teşvik tedbirlerini bölgesel olarak geri kalmış bölgelere yönlendirmek, devlet yatırımlarını gerekli bölgesel kalkınma alanlarında gerçekleştirmek, bölgesel kalkınma için gerekli örgütlenmeyi sağlamak ve gelişmiş bölgelerin gelişmelerinin sınırlandırılması gibi planlar uygulanmaktadır (Stanford, 2009).

Dünya nüfusunun üçte birinden fazlası, yaşamını ancak korkunç diye tanımlanabilecek ekonomik koşullarda sürdürmektedir. Dünya Bankası tahminlerine göre günde 1 dolardan düşük bir gelirle yaşamlarını idame ettirmeye çalışan 1 milyardan fazla insan ‘aşırı yoksulluk’ koşullarında yaşıyor. Yine 1, 5 milyardan fazla insan, günde 1- 2 doların biraz üstünde bir gelirle ‘ılımlı yoksulluk’ koşullarında yaşıyor. Yani insanlığın yaklaşık yüzde 40’ı, küresel bir şirketin yönetim kurulu başkanının bir saatte kazandığından daha düşük bir yıllık gelirle geçinmek zorunda. Bu insanların toplam tüketimi, toplam küresel GSYH’nin sadece yüzde 2’si kadar. Dünyada 800 milyon insanın yetersiz beslendiği, 1,1 milyar kişinin temiz içme suyuna ulaşamadığı tahmin ediliyor. Her yıl beş yaşından küçük en az on milyon çocuk, önlenmesi mümkün hastalıklar ve yetersiz beslenme nedeniyle hayatını kaybediyor. (Stanford, 2009, s. 264).

Küresel yoksulluğun azaltılması amacıyla 147 ülkenin devlet başkanının katıldığı, New York’ ta gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Binyıl Deklarasyonu Eylül 2000’de imzalandı. Bu deklarasyonda 2015’te ulaşılması hedeflenen 8 temel hedef belirlendi (Stanford, 2009).

- 1- Aşırı yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılması.
- 2- Yaygın ilköğretim.
- 3- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadınların güçlendirilmesi.
- 4- Çocuk ölüm oranlarının azaltılması.
- 5- Anne sağlığının iyileştirilmesi.
- 6- HIV/ AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi.
- 7- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
- 8- Kalkınma için küresel işbirliğinin sağlanması.

Belirlenen bu 8 temel hedeflere teker teker baktığımızda ‘Kalkınma için küresel işbirliğinin sağlanması’ hedefi 2014 raporuna göre; OECD Kalkınma Yardım Komitesi üyelerinden 17’si Resmi Kalkınma Yardımı tahsisatını artırırken, 11’i bu yardımı azaltmıştır. En yüksek miktarda bağışı ABD, İngiltere, Almanya, Japonya ve Fransa yaparken, Gayrisafi Milli Gelir’ in yüzde 0.7’ sine karşılık gelen BM Resmi Kalkınma Yardımı hedefini aşan ülkeler Danimarka, Lüksemburg, Norveç ve İsveç olmuştur. Bu yardım komitesine üye olmayan ülkelere de yardımlar artmıştır. Birleşik Arap

Emirlikleri 2013 yılında en yüksek yardımı yapmıştır. 2014 raporuna göre Türkiye’de reel anlamda yardımını yüzde 30 oranında arttırmıştır (Öztürk, 2008).

Raporda tüm hedeflerde önemli ilerlemeler sağlandığı ve birçok hedef son tarih olan 2015’ten önce gerçekleştirildiği belirtilirken gelinen aşama şöyledir:

- 1990’lı yıllarda geri kalmış bölgelerdeki nüfusun yarısı 1,25 doların altında gelirle yaşarken, 2010 yılında bu oran yüzde 22’lere düşmüştür. Aşırı yoksulluk bu yıllar arasında yarıya inmiştir.
- Dünya geneli açlık azalsa da hala 162 milyon çocuk kronik yetersiz beslenme ile savaştaktadır ve Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için acil ek çabalar gerekmektedir.
- Doğum esnasında ve sonrasında çocuk ölümleri 90’lı yıllardan bu yana yarı yarıya azalsa da 2012 itibarıyla hala 2.5 milyar insan sağlık hizmetlerinden faydalanamamakta ve bu insanlar hala tuvalet ihtiyaçlarını dışarıda karşılamaktadır. Geri kalmış bölgelerdeki insanlar hala yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanamamakta ve fiziki yaşamları oldukça sağlıksız koşullarda sürmektedir.
- En büyük tehdit alanı Sahra çölü altında bulunan bölgelerdeki çocukları kapsayan sıtma ve verem gibi hastalıklarla mücadeleler, başarılı sonuçlara ulaştı. 1995’ten günümüze yaşanması muhtemel yaklaşık 22 milyon ölümün önüne geçildi ve bu mücadeleler devam ederse Binyıl Kalkınma Hedeflerinde ulaşılacak istenen sonuç elde edilecektir.
- 90’lı yıllardan temiz suya ulaşan insanların oranı yüzde 76 iken, 2010 itibarıyla bu oran yüzde 89’a ulaşmıştır.
- Geri kalmış bölgelerin en büyük sorunu olan cinsiyet eşitsizliği kaynaklı eğitim engeli, kız ve erkek çocukları arasında ilköğretime erişimde uçurumlar yaratmaktadır. Bu uçurum 2012 yılı itibarıyla ciddi gelişimler göstermiştir ve kapanma eğilimi göstermiştir.
- 2002 itibarıyla 58 milyon çocuk okula gidemiyor ve bunların çoğunu savaş bölgesinde yaşayan çocuklar oluşturmaktadır.
- Kadınların en fazla orta kademe yöneticiliklerde görev aldığı dönemlerden sonra 2014 yılı oranlarına bakıldığında, 46 ülke parlamentosunda kadınların oranları yüzde 30’ları aşmakta ve kadınları artık savunma ve dışişleri gibi zorlu bakanlıklarda görebilmekteyiz.

- Çevre dostu fabrikalar, uygulanan yasaklara rağmen karbondioksit emisyonu artışa devam etmekte, yıllar geçtikçe ormanlar azalmakta, birçok türün nesli tükenme tehdidi altında kalmakta ve her geçen gün içilebilir su kaynakları azalmaktadır.
- Resmi Kalkınma Yardımları en yüksek seviyeye 2013 yılında ulaşmıştır ve gelişmekte olan ülkelerin borç yükleri küçük yüzde oranlarında sabitlenmiştir (WIKIPEDIA, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2016b).

Birleşmiş Milletler örgütü, ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilgili olan yoksulluğu, yerel sorun olmaktan çıkartıp küresel boyutlara taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleriyle küresel boyutta çözümler bulmaya çalışmaktadır. Yoksulluğun temelini üretim yetersizliği oluşturmaktadır. Yetersiz üretim; bölgeler, sektörler ve bireyler arasında adaletsiz gelir dağılımına sebep olmakta, ekonomik krizlerin de gerçekleşmesiyle zenginin daha zengin, yoksulun daha yoksul olduğu, toplumsal kesimler arasındaki uçurumun giderek derinleştiği bir duruma yol açmaktadır (WIKIPEDIA, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2016b).

Türkiye’de de özel ve kamu kuruluşlarıyla beraber BM Binyıl Kalkınma Hedefleri kapsamında ortak projeler yürütülmektedir. Bu projeler, kayıt dışı ekonominin önlenmesi, çocuk işçilerin çalıştırılmaması ve kadın girişimcilerin desteklenmesi gibi amaçlar doğrultusunda destekler sağlamaktadır (Öztürk, 2008).

Herkesin temel eğitim almasını sağlamak, BM Binyıl Kalkınma Hedeflerinde de yer almaktadır. Kalkınma için gerekli bilincin sağlanması ancak eğitimle mümkün olacaktır. Eğitimde fırsat eşitliği sağlanması, temel eğitimin alınması ve okur-yazarlık kazandırmak için projeler yürütülmektedir. Türkiye’de kız çocuklarının eğitim haklarından eksik faydalanmalarının önüne geçmek ve eğitimde cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için İnsan Hakları Evrensel Beyannameğine de paralel olarak Haydi Kızlar Okula, Şartlı Nakil Transferi ve Taşınmalı Eğitim gibi projeler yürütülmektedir. Bu proje uygulamalarıyla ciddi azalmalar sağlansa da Türkiye’deki temel eğitimin sağlanması için yeterli değildir. Öğretmen kadrolarının artırılması ve fiziki şartların da iyileştirilmesiyle birlikte zorunlu kesintisiz eğitimin uygulanabilirliği de düzenli olarak denetlenmelidir (Öztürk, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği az gelişmişliğin göstergelerindedir. Bu eşitsizlik eğitim alanında kız çocuklarına engel oluşturmakla birlikte toplumda da kadının

konumunu arka plana itmeye sebep olmaktadır. Binyıl Kalkınma Hedeflerinden bir diğeri kadının konumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmektir. Türkiye geliştirmekte olan ülkeler sınıfında yer almaktadır ve cinsiyet eşitsizliği Türkiye'nin özelliklerinden biridir. Bu eşitsizlik hane içinde başlayıp, eğitim ve iş hayatına kadar uzanmaktadır. Kadına annelik sadece vasfını yükleyen bu zihniyet, eğitim sürecinde erkek egemen toplum ideolojisiyle kadınları toplumsal işbölümünde daha sınırlı ekonomik olanaklara ve kadınlık türevi meslekler seçmeye yönlendirmektedir. Türkiye'de kadınların çoğu işgücüne katılmamaktadır. BM hedefleri doğrultusundaki amaç, kadının tarım dışı sektörlerde istihdamını artırmaktır. Türkiye'de istihdama katılan kadın işgücünün büyük çoğunluğu kamu sektöründe bulunmaktadır. Özel sektörde oldukça az sayıda bulunan kadınların da yine konumları ancak alt kademe yöneticiliklere kadar uzanmaktadır. Bu sorun yıllar itibarı ile azalma eğilimi gösterse de kadının istihdamdaki payı oldukça düşüktür (Öztürk, 2008).

Tablo 1.2. Geleneksel Yukarıdan- Aşağıya Kalkınma ile Aşağıdan- Yukarıya Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımları Arasındaki Temel Farklar

Geleneksel Kalkınma	Yerel Ekonomik Kalkınma
1- Yukarıdan aşağıya kalkınma yaklaşımında yöre ve bölgelerle ilgili kararlar merkezde alınır.	Kalkınma tüm alansal düzeylerde aşağıdan (yerelden) alınan inisiyatif ile gerçekleştirilir.
2- Merkezi yönetim ile idare edilir.	Tek merkezden yönetilmez, yönetim katmanları arasında dikey işbirliği, kamu ve özel kesim arasında yatay işbirliği söz konusudur.
3- Kalkınmada sektörel yaklaşım geçerlidir.	Kalkınmada alansal yaklaşım (yerelleşme, çevre gibi) geçerlidir.
4- Diğer ekonomik aktiviteleri destekleyecek şekilde büyük endüstriyel projeler geliştirilir.	Yerel ekonomik sistemlerin değişen ekonomik çevreye uyumunu sağlayabilmek için her bir yörenin kalkınma potansiyelinden azami istifade sağlanır.
5- Ekonomik aktiviteleri çekebilmek için finansal teşvikler uygulanır.	Ekonomik aktivitelerin gelişmesi için temel bazı koşullar gerçekleştirilmeye çalışılır.

Kaynak: Murat Çetin, (2007)

Bölgesel kalkınma yaklaşımına olan popülarite geleneksel kalkınma politikalarına olan güvenin sarsılmasıyla artmaya başladı. (Çetin, 2007, s. 156). Geleneksel kalkınma politikaları merkez yönetime bağlı olduğundan, bölgeyle ilgili kararlar merkezden alınır. Bölgesel kalkınmada ise bölgeyle ilgili kararlar yerelden alındığı için hem

zamandan kazanılır hem de bölge iyi tanındığı için bölge için uygun yatırım alanlarının doğru belirlenmesi kaynakların etkin kullanımını sağlar (Çetin, 2007).

Geleneksel yaklaşımda sektörel politikalar uygulanırken yine bölgesel yaklaşımda alansal, bölgesel politikalar uygulanır. Bölgesel yaklaşımda, bölgeye uyum sağlayabilecek sürdürülebilir ve bölge potansiyeline uygun politikalar belirlenir (Çetin, 2007).

Geleneksel yaklaşımda ekonomik faaliyetlere çekebilmek için teşvikler uygulanırken bölgeselde mevcut koşullar iyileştirilerek, bölgede ekonomik faaliyetleri geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılır. Geleneksel kalkınma politikaları bölgesel kalkınmada yetersiz kaldığı için bölgesel kalkınma yaklaşımı önem kazanmıştır (Dinler, 2012).

Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler hazırladıkları ulusal kalkınma planlarında belli makro hedefleri göz önüne alırlar. Dolayısıyla o ülkede yaşayan tüm insanların veya tüm bölgelerin, bu planlardan eşit bir şekilde faydalanması mümkün olmamaktadır. Faydalanma düzeyini eşitleyebilmek adına bu planlar ya bölgesel dilimlere ayrılır ya da bölgesel planlar hazırlayıp, bu planları bir araya getirip bölgesel hedeflerin olduğu bir ulusal kalkınma planı elde edilir. Bu eşitsizlikler ve eşitsizliğe bağlı olarak gelişen sorunlar, beraberinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikalar geliştirilmesini zorunlu kılmıştır (Dinler, 2012).

Bölgesel kalkınma planlamasının yapılması için öncelikle o ülkenin planlama bölgelerine ayrılması gerekir. Bu planlama bölgeleri ayırımında üç bölge kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;

- Mevcut durumun saptanması yönünden **homojen bölge**
- Fonksiyonel ilişkiler yönünden, **polarize bölge** ve
- Bölgesel kalkınma politikalarının yürütülmesi yönünden **plan bölge**'dir.

Homojen bölge ve polarize bölge, plan bölgenin saptanabilmesi için yapılan analizler sonucu elde edilen etüt bölgelerdir. (Dinler, 2012, s. 74).

1.2.1. Homojen Bölge

Bölgesel ayırım tiplerinden biri olan bu homojen bölge; ülke düzeyinde çeşitli alanlarda homojenlik gösteren ekonomik gelişmişlik düzeyleriyle birlikte birbirine komşu olan illeri kapsayan bölgeye denir. Homojenlik ölçütü olarak; kentli nüfus oranı, eğitim düzeyi, beslenme düzeyi, işsizlik oranı, endüstriyel işletme sayısı, kişi başına düşen milli gelir gibi farklı kriterler kullanılabilir (Dinler, 2012).

Ülkemizde homojen bölge ayırımı ilk olarak 1970’li yıllara girerken İmar ve İskan Bakanlığı ile D.P.T. tarafından Türkiye’yi 8 ana bölgeye ayırmışlardır. Bunlardan 4’ü ayrıca 15 alt bölgeye ayrılıp toplamda 19 bölge belirlenmiştir. Bu ayırımı Doğu Anadolu’da bulunan beş bölgeye ait; Elazığ, Bingöl, Malatya, Tunceli, Muş, Diyarbakır, Bitlis, Mardin, Siirt, Urfa, Erzurum, Erzincan, Kars, Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş, Van, Ağrı ve Hakkari’nin içinde bulunduğu 19 il, göreceli olarak Türkiye’nin en geri kalmış illeri olurken, Marmara ve Ege bölgelerindeki iller de en gelişmiş iller olarak belirlenmiştir (Dinler, 2012).

1.2.2. Polarize Bölge

Bir ülkedeki her yerleşim yeri bir diğeriyle karşılıklı ilişki içindedir. Küçük yerleşim merkezleri yani kasabalar, kendilerinden daha büyük merkezlerin yani kentlerin etkisi altındadır. Kentler de daha büyük merkezler olan metropollerin etkisi altındadırlar. Bir yerleşim merkezi, kendinden küçük bir ya da birkaç merkezi etki altına almışsa, o yerleşim merkezi cazibe merkezi olmuştur. Bu cazibe merkezi ve etkisi altına aldığı alan polarize bölgeyi oluşturmaktadır (Dinler, 2012).

Ülkemizde 1982 yılında D.P.T tarafından polarize bölge saptaması için yapılan çalışmada üç grupta toplanan bir anket formu uygulanmıştır. Birinci grup ‘merkez işlevleri saptama formu’ , ikinci ‘imalat sanayinin durumunu saptama formu’ , üçüncü grup ise ‘etki alanı belirleme formu’ olmak üzere ayrıştırılmıştır. Bu anketler sonucunda birinci kademe merkezleri köyler ve yedinci kademe merkezi İstanbul oluşturmak üzere toplam 7 kademeye ayırmışlardır. İstanbul tüm yerleşim merkezleriyle doğrudan ya da dolaylı bir şekilde iletişim halinde olduğu için ülke metropolü yani en polarize merkez niteliği taşımaktadır. Bu 7 kademe merkezler içersindeki illeri sayınca toplamda 16

merkez il bulunmaktadır. Bitlis, Hakkari, Mardin, Siirt ve Van'ın cazibe merkezi olan Diyarbakır, beşinci kademe merkezler arasında yer almaktadır (Dinler, 2012).

1.2.3. Plan Bölge

“Plan bölge, bölgesel politikayı uygulamakta görevli yönetimin yetki alanı içinde kalan saha, daha öz deyişle, bölge planının uygulandığı alanlar bütünüdür.” (Dinler, 2012, s. 83).

Plan bölgeler, ülkenin tamamını kapsayabildiği gibi sadece sorunlu olan bölgeleri de kapsayabilir. Buna göre iki tip plan bölge kavramı meydana gelir. Birinci tip plan bölge tüm ülkeyi kapsamaktadır ve ülkenin genişliği ve sosyo-ekonomik yapısına göre değişmektedir. İkinci tip plan bölgede ise kalkınma planı uygulamasına geçilmeden önce; işsizlik, toplu tarımsal göç, geri kalmış bölge ya da aşırı kalabalıklaşma gibi belli sorunları olan bölgelerin saptanmasının ardından sadece o bölgeye uygulamanın gerçekleştirildiği bir plandır (Dinler, 2012).

1.3. Bölgesel Kalkınmada Girişimcilik

Girişimcilik kavramı, Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğünde (TDK, 2017) “girişimci olma durumu”, Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğünde (BSTS, 2017) “Emek, sermaye ve doğayı bir araya getirerek üretim sürecinin bir üretim faktörü olarak tasarlanması, örgütlenmesi ve onun tüm risklerini üstlenmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (Kumkale, 2015, s. 7-9).

İngilizce ‘entrepreneurship’ olarak ifade edilen kavram, Fransızca ‘entreprendre’ kökünden gelmekte ve Türkçe’de karşılığı ‘üstlenmek’, ‘girişmek’ demektir. Günümüze kadar birçok kişi birçok tanımlama yapmıştır ama bugünkü anlamında girişimcilik, yalnızca doğal kaynakların, üretim faktörlerinin bir araya getirilerek yeni bir işletme kurulması değil, aynı zamanda, var olan bir işletmenin yenilikler yoluyla sürdürülebilir rekabet avantajı yaratarak lider bir işletme olması, toplumda sürekli değer yaratan işletme haline gelmesi için yapılan faaliyetleri de kapsamaktadır (Kumkale, 2015, s. 7-9).

Girişimci, risk alabilen kişidir. Girişimci adaylarının belli donanımlara sahip olmaları gerekmektedir. Girişimci adayının bilgisi yetse bile onu kullanacak

donanımlara sahip değilse girişimci olamaz. Girişimcinin gerekli yerlerde risk alabilmesi, yoğun rekabet şartlarında eğitimini ve bilgisini kullanma yetisine sahi olabilmesi, fırsatları değerlendirebilmesi ve yoğun iş yükünü kaldıracak yöneticilik vasıflarına sahip olması gerekmektedir (Kumkale, 2015).

Girişimcilik kavramı üzerine birçok yazarın girişimcilik özellikleri üzerine yazdıkları bilimsel makalelerden yapılan derlemeye göre şöyle bir tablo oluşturulmuştur (Kutanis, 2006).

Tablo 1.3. Girişimcilerin Temel Özellikleri

Tarih	Yazar	Özellikler
1848	Mill	Risk alma
1917	Weber	Biçimsel otoritenin kaynağı olma
1934	Schumpeter	Yenilik, önyak olma
1954	Sutton	Sorumluluğa istek duyma
1959	Hartman	Biçimsel otoritenin kaynağı olma
1961	McClland	Risk alma, başarı güdüsü
1963	Davids	Hırslı olma, bağımsızlık isteği, sorumluluk, özgüven
1964	Pickle	İnsan ilişkileri, iletişim becerisi, teknik bilgi
1965	Litzinger	Risk tercih etme, bağımsızlık, tanınma, babacanlık, liderlik
1965	Schrage	Doğru algılama, güç motivasyonu, gerginliğin performansı azalttığı gerçeğinin farkına varma
1971	Palmer	Risk ölçme
1971	Hornadey ve Aboud	Başarı güdüsü, özerklik; Saldırganlık; güç; tanınma
1973	Winter	Güç ihtiyacı
1974	Borland	İçsel Güç Odağı
1974	Liles	Başarı ihtiyacı
1977	Gasse	Kişisel değerlere dönüklük
1978	Timmons	Güdü/ öz- güven, amaca dönüklük; orta düzeyde risk alma; kontrol odağı, yaratıcılık/ yenilik
1980	Brockhaus	Risk üstlenme eğilimi
1980	Sexton	Enerjik olma/ hırs; olumlu terslikler
1981	Mescon- Montanari	Başarı, hâkimiyet, özerklik, dayanma gücü, kontrol
1981	Welsh- White	Kontrol ihtiyacı, sorumluluk isteği, öz- güven/ güdü; mücadele etme, orta düzeyde risk alma
1982	Dunkelberg- Cooper, Welsh- Young	Büyümeye- dönüklük, bağımsızlığa- dönüklük, zanaatkârlığa- dönüklük, kontrol kaynağı, öz- güven, yenilikçilik

Kaynak: Güney (2015)

Girişimcilik, fırsatları görme, iş planı geliştirme, kaynak temin etme ve işi yönetme gibi bazı süreçleri gerektirir. Bu süreçlerin gerçekleşeceği ortamda talep, yönetim adı verilen, hükümet, özel sektör ve siyasi etkileri bir araya getirip, gerekli atılımları sağlayabilmektir (Güney, 2015).

Küreselleşme beraberinde yönetim adı verilen yönetsel bir anlayış getirmiştir. Yönetişim; bürokrasi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan, mali ve idari açıdan özerk örgütlenmelerdir. Yönetişim toplumdaki ekonomik, siyasal ve toplumsal aktörlerin etkileşiminin ortaya çıkardığı bir süreçtir. Yönetişimin ortaya çıkardığı araçlardan biri de BKA (Bölgesel Kalkınma Ajansları)'dır. BKA'lar içinde bulunduğu bölgeyi temel alan, bölgesel aktörler tarafından finanse edilen yarı özerk yapılanmalardır. BKA'lar, bölgesel ve yerel yönetimlere, yatırım alanlarından işgücü yapısına, ulaşımdan altyapıya kadar çeşitli konularda bilgi sağlamakta; bölgenin pazarlanması ve imajın yenilenmesine katkı vermekte ve yeni yatırımların bölgeye getirilmesinde öncülük etmektedir (Cankorkmaz, 2011, s. 118).

BKA'ların görevlerinden biri de bölgedeki üniversitelerle birlikte ortak projeler geliştirip yakın ilişkiler kurulmasını sağlamaktır. Üniversiteler; topluma, ekonomiye, toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesine ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan oldukça geniş çerçevede katkıda bulunur (Cankorkmaz, 2011).

Üniversite, sanayi (girişimci) ve finans kuruluşları işbirliğiyle birlikte bölgesel kalkınma girişimleri gerçekleştirilir. Kalkınma için gerekli olan bilimsel bilgiyi üretme kısmını üniversiteler gerçekleştirirken, yaratılan bilgiyi kullanarak riskleri göze alıp yatırım yapmayı göze alan girişimciler kısmını sanayi ve finans kuruluşlarını da devlet destekleri, kalkınma ajansları gibi kuruluşlar oluşturmaktadır (Cankorkmaz, 2011).

Üniversiteler, girişimci adaylarının yeni iş imkanları yaratıp geleceğe yönelik yatırım planlarını kolaylaştırmada, kurulum sürecinden büyüme aşamasına kadar baş aktör konumundadır. Yenilikleri hızlandırarak yeni gelir akımlarının oluşmasını sağlamaktadır (Cankorkmaz, 2011).

Girişimci; halk arasında patron, iş adamı, iş bilen, atılımcı gibi sözcüklerle ifade edilirken, genel tanımıyla bir mal veya hizmeti üretmek, üretmek için gerekli sermayeyi temin etmek, bu sermayeyi üretim faktörlerine yatırıp oluşabilecek her riski göze alıp, kar veya zarar etme olasılıklarıyla baş edecek olan kişidir (Kutunis, 2006).

Girişimcilik, ekonomik ve sosyal anlamda hayati işlevler gerçekleştirmekte, istihdam alanları yaratmanın yanında, alternatif kariyer olanakları sağlamaktadır. (Kumkale, 2015). Girişimci olmak, başarıya ihtiyacı, içsel kontrol odağı, risk alma eğilimi, belirsizlik toleransı, özgüven, yenilikçilik, iş fırsatlarını görüp değerlendirme yetkinliği, iş kurmaya hevesli, azimli ve hırslı olmak, yeniliklere açık ve yeterli motivasyona sahip olmak gibi özelliklere sahip olmayı gerektirir (Kutanis, 2006, s. 7).

Girişimciyi iş adamı, iş bilen, kar veya zarar etme durumlarını göze alan, alternatif kariyer olanaklarını sağlayan, toleranslı, fırsatları değerlendirebilen, özgüven sahibi, azimli ve hırslı gibi özelliklere sahip olması sebebiyle yüksek idareci veya lider olarak nitelendirmekte mümkündür. Bu nitelendirmeye göre yüksek idareci veya liderde bulunması gereken vasıfları, ortaya atılmış birçok görüşten ortak payda çıkartarak açıklayacak olursak; bir idareci problemleri bütün ayrıntılarına kadar incelemeli, hepsinin fayda ve sakıncalarını tartmalı ve sonra karar vermelidir. İdareci bulunması gereken ikinci vasıf, sınırlarına hakim olmalı ve kararlarında sebatlı olmalıdır. Üçüncü vasıf toleranstır. İdareci başkalarının yapabilecekleri veya yapamayacakları işlere toleranslı bir gözle bakabilmelidir. Yanında çalıştırdığı kişiler onun kadar zeki, tecrübeli, bilgili hatta akıllı olmayabilirler fakat dünya her türlü insandan oluşmuştur. İdareci çeşitli tuğlaları iyice harçlayarak bir bina yapan kalfa gibi çalışmalı ve bu çalışmalarını kendi tecrübeleriyle ve becerileriyle yoğurup işi yürütmelidir. Son olarak idareci, lider ya da girişimci layık olduğu takdirde görmediği halde inandığı şeyde kuvvet ve inancını kaybetmeden sonuna kadar sebat etmelidir (Osmaç, 2008, s. 454-456).

Girişimciliği tanımlarken bahsettiğimiz azimli ve hırslı olma, toleranslı davranabilme, özgüven sahibi olma, sınırlarını kontrol edebilme gibi içsel özelliklerinin yanı sıra girişimciliği etkileyen dışsal faktörlerde vardır. Coğrafi konum, girişimcilik örnekleri ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanabilmeyi içeren çevresel faktörler, kültür ve eğitim, yasal, siyasal ve idari faktörler ve mali çevre girişimciliği etkileyen dışsal faktörler olarak sayılabilirler (Yasemin Özdemir, 2012, s. 92-93).

Girişimciliği etkileyen faktörlerden olan mali çevrede hükümetler, maliye politikalarıyla girişimciliği ciddi anlamda etkilemektedir. Girişimcilik için uygun bir mali çevre oluşturulamaması milli gelirden AR-GE harcamalarına ayrılacak payı azaltmakta, yeni alınacak patentlerin sayısını düşürmekte ve bilim adamı, teknisyen ve

mühendis olarak eğitim gören öğrencilerin sayısında bir azalma ortaya çıkmaktadır (Yasemin Özdemir, 2012, s. 94).

Girişimcilik, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte önem kazanmıştır. Nüfusu genç ve dinamik olan bölgelerde bu durum fırsat oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik anlamda geri kalmış bölgelerde uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının tamamının kamu eliyle yapılması mümkün değildir. Girişimcilik geri kalmış bölgelerdeki insanların ve bölge kaynaklarının kullanılmasıyla gerçekleştirildiğinde, gerçekleştirilen faaliyetler sürdürülebilirlik açısından da daha etkin olacaktır (Biner, 2011).

Türkiye’de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde istenen genç ve dinamik nüfusun gelişmiş bölgelere doğru gerçekleştirdikleri yoğun göçler, bölgede uygulanmak istenen hamlelerin önünde engel oluşturmaktadır (Biner, 2011).

1.3.1. Girişimciliğe Mali Destek Sağlayan Kurum ve Kuruluşlar

Bölgesel eşitsizliklerin yoğun olduğu ülkemizde girişimciliğin önemi her geçen gün artmaktadır. Girişimciliği birçok destek mekanizmasıyla destekleyen bir çok kurum mevcuttur. Kırsal kalkınma teşvikleri, sağlık turizmi teşvikleri, güncel yatırım teşvikleri, eğitim sektörü yatırım teşvikleri, esnaf ve sanatkarlar kredi destekleri gibi bir çok alanda destek sağlayan kurumlar vardır.

Girişimciliğe mali destek sağlayan bazı kuruluşlar; KOSGEB, TÜBİTAK, Kalkınma ajansları, Ekonomi Bakanlığı, Avrupa Birliği, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, EXIMBANK, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TTGV, Kredi Garanti Fonu (KGF) olarak sayılabilir.

1.3.1.1. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölgesel kalkınma ajansları, yerel ve bölgesel girişimciliği desteklemek amacıyla özel sektörün geleceği için, bölgesel dinamikleri araştırıp, uygun yatırım alanları belirlenmesi ve bölge taleplerini karşılayacak mal ve hizmet üretimi için gerekli finansal desteği sağlayan, merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda kurulmuş ajanslardır (Çelepçi, 2006).

Bir bölgenin belli faaliyetlerini ve projelerini desteklemek, sektörler arası gelişim projelerini oluşturmak ve bu süreçte gerekli destek bilgileri sağlamak, bölgesel kalkınma ajanslarının faaliyetlerindedir. Bölgelerin sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirmek amacıyla mali destek sağlayan bu ajanslar, bölgesel kalkınmada en önemli aktörlerden biridir (Çelepçi, 2006).

1.3.1.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

Ülkemizde küçük ve orta büyüklükteki işletmeler toplam girişim sayısının yüzde 99'unu oluşturmakta ancak istihdamdaki payı düşüktür. KOSGEB bu girişimleri sağlayan işletmelerin istihdamdaki paylarını, etkinliklerini ve rekabet edebilirliklerini yükseltmek amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığının ilgili kuruluşu statüsünde kurulmuştur (Aktakas, 2006).

KOSGEB'in kuruluş kanunlarında girişimcileri desteklemek ve girişimcilik kültürü ve ortamını geliştirmek için gerekli tedbirlerin alınması maddeleri, girişimciliğe verdikleri önemi açıkça göstermektedir (Aktakas, 2006).

1.3.1.3. Kredi Garanti Fonu (KGF)

1993 yılında teminat sıkıntısı yaşayan KOBİ'lerin finansman ulaşımını kolaylaştırmak için Bakanlar Kurulu tarafından kurulmuştur. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler için Bir Kredi Garanti Fonu Kurulmasına Yardım başlığı altında kurulan KGF, finansman erişimini kolaylaştırmaktadır (KGF, 2016).

1.3.1.4. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)

Kanunla Kurulmuş Vakıf başlığıyla kurulan Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, özel sektörün etkinliğini arttırmak, Ar-ge ve inovasyon destekli rekabet edebilirliklerini güçlendirmektedir (TTGV, 2016).

Kamu ve özel sektör ortaklığının özgün bir modeli olan ve faaliyet sürdüren TTGV, girişimlerin etkinlik ve yeteneklerinin gelişimleri için; eğitim, analiz ve koçluk gibi uygulamalar yürütmektedir. Eğitimler ve koçluklarla farkındalık yaratan ve fikir

işbirlikleri geliştiren bu vakıf, ulusal ve uluslar arası yapılarla iletişim sağlayarak kurumsal bilgi üretim ve paylaşmaktadır (TTGV, 2016).

1.3.1.5. Türk Eximbank

İhracatın geliştirilmesi için kredi sağlama amacıyla kurulan bu kurumun diğer adı Türkiye İhracat Kredi Bankasıdır. 1987 yılında kurulan Türk Eximbank, sağladığı kredilerle yurt dışında girişim faaliyetleri yürütmekte olan yatırımcıların, uluslar arası piyasalarda rekabet gücü kazanmaları için teşvikler sağlamaktadır. İhraç edilen malların çeşitlendirilmesi, yurt dışında yapılacak yatırımların ihracat maksadına yönelik mal ve hizmet üretimini, satışını ve rekabet güvencesi kazandırılması için faaliyet yürütmektedir (WIKIPEDIA, 2016a).

1.3.1.6. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

1963 yılında kurulan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu başta doğa bilimleri ve akademik araştırmaları desteklemek ve özendirmek amacıyla kurulmuştur. 1967 yılında Ar-ge hizmeti vermeye başlamıştır. 1995 yılında ise Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun girişimcilerin ve sanayi kuruluşlarının teknoloji geliştirme ve faaliyetlerini yürütmek için devlet tarafından verilecek destekleri değerlendirme hizmetini yürütmeye başlamıştır. (TUBİTAK, 2016)

Rekabet gücü yüksek, inovasyon odaklı iş fikirleri ve teknolojik iş fikirlerine dayanan nitelikli istihdam girişimlerini desteklemek amacıyla Teknoloji ve Yenilik Odaklı Girişimleri Destekleme Programı uygulanmaktadır (TUBİTAK, 2016).

TÜBİTAK, kuruluş kanunu gereği, uluslar arası ikili ve çok taraflı bilimsel ve teknolojik işbirliği faaliyetlerinde Türkiye'yi temsil etmekte ve bu alandaki koordinasyonu sağlamaktadır. (TUBİTAK, 2016).

Tüm bu kurumlardan ziyade neredeyse her bakanlık ilgili alanlarda yapılan girişim projelerine destek kredileri ve teşvikler sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE' DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Girişimciliğin tarihsel gelişimiyle başlayan bu bölümün devamında çalışmanın temel konusu olan kadın girişimciliği, bölgesel kalkınmadaki önemi, kadın girişimcilerin özellikleri, kadın girişimcileri girişimci olmaya yönlendiren sebepler ve karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir.

2.1. Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de girişimciliğin Osmanlı döneminde başladığını söyleyebiliriz. Osmanlı İmparatorluk ekonomik politikasının temelini 16.yy'dan itibaren iaeşecilik sistemi oluşturmuştur. Bu sistemde tüketiciye kaliteli, ucuz fiyatlı, üretim miktarı ve çeşitliliği bol ürünler pazarlamak esastır alınmıştır. Bu sistemi uygulamak için üretim ve ticaret kontrol altına alınmış ve gerektiğinde müdahale edilmiştir. Keşifler sonucu ticaret yolları değişmiş ve bu durum Osmanlı ticaretini de önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle İmparatorluğun son dönemlerinde, Sanayi Devriminden sonra Batı ile yakın ilişkilerde bulunan Yahudi, Rum, İtalyan asıllı Türk vatandaşları girişimci olmuşlardı (Güney, 2015a, s. 32).

Girişimciliğin tarihi, devletlerin uyguladığı ekonomi politikalarıyla yakından ilgilidir. Türkiye'nin de girişimcilik tarihine baktığımızda devlet ile girişimciler arasındaki ilişkinin, devletin uyguladığı ekonomi politikalarıyla bağlantılı olduğunu ve girişimciliğin gelişiminin dönemler arasında uygulanan politikalara göre farklılıklar gösterdiğini görmek mümkündür. Bu dönemler arasındaki farklılıkları 1923'ten bugüne 5 ana dönemde toparlayacak olursak;

1923-1930 Özel Girişimciliğe Teşvik Dönemi: Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihe karışması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun gerçekleştiği bu dönemde siyasi anlamda devrim gerçekleşirken, işletmecilik faaliyetleri ve iktisadi hayatta hala Osmanlı kültürünün etkilerini görmek mümkündür (Boratav, 2003).

Gerçekleştirilmek istenen sanayileşmeci yönelimler Lozan Antlaşmasıyla konan gümrük politikası engelleri sebebiyle devlet işlerinin hakim olduğu ekonomik

politikalara yönlendirmiştir. Lozan Antlaşması gereği ithal ve yerli üretim mallarına farklı vergi uygulanmasını engellerken sadece devlet tekelinde bulunan mallarda yüksek fiyatlandırmaya olanak vermiştir. Bu durumda devlet desteğiyle yerli ve milli bir burjuvazi inşa edilmiştir. Bu yönelimle devlet tekelleri imtiyazlı şahıs ve şirketlere ve devletin yüksek kademesindeki bürokratlar tarafından işletilmiştir (Boratav, 2003).

Bu dönemde nitelikli girişimci yokluğu ve eksik sermaye birikimi kaynaklı yetersiz girişim faaliyetlerinin iyileştirilmesi adına bazı önlemler alınmıştır. 1924 yılında İş Bankası kurulmuş, 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkartılmış ve Sanayi ve Meadin Bankası kurulmuştur. Bunlarla devlet işletmeleri, özel girişimlere devredilerek yabancı girişimlerin etkinliklerine son verilmeye çalışılmıştır (Boratav, 2003).

1930-1946 Devletçilik ve Yansımaları Dönemi: Ülkemizde 1930-1946 yılları arası uygulanan iktisat politikaları ‘korumacılık ve devletçilik’ adıyla iki belirleyici özellik olarak öne çıkmıştır. Amaç ve sonuç açısından bakıldığında 1930-1939 yılları arası dışa kapalı gerçekleştirilen ve başarılı sayılabilecek olan milli sanayileşme denemesi ilk sanayileşme dönemi olarak adlandırılabilir (Güney, 2015).

1930’lu yıllarda dünyada yaşanan ekonomik buhran sebebiyle milli sanayileşme dönemine giren Türkiye, birinci, ikinci ve üçüncü kalkınma planları hazırlayarak sanayi planlamaları yapmıştır. Ekonomik buhran ve II. Dünya Savaşının gerçekleşmesi girişimcilik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini engellemiştir (Boratav, 2003).

1933-1939 döneminde devletçi politikalar rayına otururken bu politikaları desteklemek amacıyla devlet bankaları faaliyete geçirilmiştir (Türkiye Halk Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Sümerbank, Etibank ve Türk Ticaret Bankası). Devletçilik politikası ana hatlarıyla başarıya ulaşmıştır (Boratav, 2003).

İkinci Dünya Savaşına girmese de cephede fiilen var olması sebebiyle 1940-1945 yılları arası iktisadi gelişimde ‘bir kesinti’ dönemi yaşanmıştır. Faal nüfusun önemli kısmının silah altında olması sebebiyle tüm üretken sektörlerde azalma ve milli gelirden daralma yaşanmıştır (Güney, 2015).

1946-1960 Liberal Ekonomiye Geçiş Dönemi: 1946 yılı çok partili döneme geçişle hem siyasi hem de iktisadi bakımdan dönüm noktası sayılabilir. 16 yıllık içe dönük gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerde gevşemeler başlamıştır. İç pazara yönelik

bir sanayileşme yerine dışa açık tarım, madencilik, alt yapı yatırımları ve inşaat sektörlerine öncelik veren bir plan anlayışı izlenmiştir. İthalat serbest bırakılmış ve özel sektör yatırımlarını desteklemek amacıyla Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur ve bu gelişmelerle özel girişimin sanayideki payı yüzde 70'lere yükselmiştir (Boratav, 2003).

1946-1953 yılları arası dönem, savaş yılları yaşanan gerilemenin telafisi niteliğinde hızlı bir büyüme sürecini yansıtmaktadır (Boratav, 2003).

1954- 1961 arası dönem ise dış ticarete meydana gelen tıkanmalar sonucu, dış dengenin sağlanamayacağına anlaşıldığı ve bu nedenle yeniden dış ticaret kontrollerine gidilen ve yeniden sanayileşmeye önem veren korumacı, ithal ikamesi politikalarına geçilmiştir (Boratav, 2003).

1960-1980 Planlı Ekonomi Deneme Dönemi: 1960 planlı ekonomiye geçişle birlikte 1954'te başlayan tıkanmalar son bulmuş ve ekonomi yeniden genişleme sürecine girmiştir. Özel sektöre ağırlık verilen bu dönemde devletçilik ilkesi etkileri de devam etmektedir. Bu dönemde iki tane daha beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır (Güney, 2015a).

Dayanıklı tüketim mallarına karşı artan talepler ve bunların ithalatının ekonomik açıdan mümkün olmaması içe dönük, dışa bağımlı bir ekonomi yaratmıştır. Başta salt montaj olarak başlayan dayanıklı tüketim malları sanayi zamanla daha fazla yerli katkıya dönse de dışa bağımlılık büyük ölçüde devam etmiştir (Boratav, 2003).

1960-1970'li yıllar arasında üç askeri darbe, iki reform hükümeti, koalisyonlar ve petrol krizleri gibi olaylardan etkilenen girişimcilik faaliyetleri yine de dönemde önemli gelişmeler göstermiştir (Boratav, 2003).

1977 yılında ekonomik bunalımın ortaya çıkan ilk belirtileri 1979 yılının sonuna kadar devam eden bir ekonomik bunalım yaratmıştır (Boratav, 2003).

1980'den Günümüze, Dışa Açık Liberal Ekonomi Dönemi: 1979 yılının sonuna gelindiğinde ekonomik bunalımın geniş kitlelere ulaştığı ve sermaye sınıflarını derinden etkilediği görülmektedir. 1980 sonrası dışa kapalı ekonomik yapı yerini pazar ekonomisine bırakmıştır. Dış dünyaya açılma politikasıyla birlikte girişimci sayısında önemli artışlar gözlenmiştir. Kamu yatırımlarının azaldığı ve özel sektör yatırımlarının

artış gösterdiği bir döneme girilmiştir. Dış ekonomik ilişkilerde sınırlı ithalata karşılık cömert ihracat teşvikleri uygulanmıştır (Güney, 2015a).

1980’li yıllara kadar Batılı ülkelerde ekonomik büyümeye katkıları açısından olumlu olarak değerlendirilmeyen kadının işgücüne katılımı, o yıllarda kadın girişimci sayısının erkeklere oranla daha hızlı bir artış göstermesiyle, küçük işletmelerde kadın girişimciliğine olan destekler artmaya başlamıştır. Türkiye tarihinde kadın girişimcilerin durumuna baktığımız zaman ilk olarak II. Meşrutiyetin ilan edildiği yıllarda rastlandığı söylenebilir. Cumhuriyet’in ilanı ve Atatürk reformlarının hayata geçmesiyle önemli artış yaşanan kadın girişimcilerin sayısı, 1980 askeri darbesi sonrasında girişimciler arasında artışı sürekli hale getirmiştir (Boratav, 2003).

2.2. Kadın Girişimcilik

Kadın ve erkek girişimciler; iş kurma fikri, bağımsız olma isteği, yeteneğini kullanma eğilimi, ekonomik zorunluluk ve kişilik olarak hedef odaklı eğilimleri konusunda benzerlik göstermektedir. Ancak erkekler kendilerine daha güvenli olmalarına karşın, daha az esnek ve kadınlara göre daha az toleranslıdırlar (Kutunis, 2006).

Finans kaynakları konusunda da erkekler, sermaye temini noktasında kendi birikimlerinin yanı sıra banka kredilerini kullanırken, kadın girişimciler daha çok kişisel birikim, eş ve arkadaşlarının birikimlerinden faydalanırlar. Bunların yanında kadınlar mesleki açıdan da daha dar bir kalıba sığdırılmıştır. Erkekler her alanda yatırım yapabiliyorken kadınlar daha çok eğitim ve perakende satış gibi orta düzey yöneticilik alanlarında etkinlik gösterebilmektedirler (Kutunis, 2006).

Smith, McCain ve Warren 1982’de yaptıkları bir araştırmada kadın girişimci tipini belirlemeyi amaçlamışlar ve neticede kadınları fırsatçı girişimci, erkekleri ise zanaatkar donanımlı girişimciler olarak tanımlamışlardır (Smith, McCain, & Warren, 1982). Smith tarafından San Francisco’da 76 kadın girişimci üzerinde yapılan çalışmanın sonuçlarına göre kadınlar daha iyimser ve şartlara daha iyi uyum sağlayan bir karaktere sahiptirler. Fırsatçı girişimci kadınlar teknik olmayan, eğitim görmüş, teknik dışı iş tecrübesine sahip, yüksek düzeyde sosyal ilgileri olan, etkili iletişim yeteneğine sahip, uzun planlama ufukları çizebilen tipler iken; zanaat donanımlı erkek

girişimciler formal, teknik eğitim görmüş, teknik iş deneyimine ve daha yakın zamana bakabilen bir ufuk çizgisine sahip, genişleme veya büyüme için somut planları olmayan tipler olarak belirlenmişlerdir (Kutunis, 2006, s. 35).

Kadın hareketini yani kadın girişimciliğini maddeler halinde tanımlayacak olursak (Kumkale, 2015);

- ev dışı bir mekanda, kendi adına bir işyeri olan
- iş sahibi sıfatıyla, tek başına veya çalıştırdığı kişilere istihdam alanı yaratan
- herhangi bir mal veya hizmetin üretilmesi ve/veya pazarlanmasını sağlayan
- Üretilen ve/veya pazarlanan mal veya hizmetin temini açısından özel ya da kamu kuruluşlarıyla kendi adına ilişki kuran
- işletmede söz sahibi olan, elde ettiği kazancı, yatırım ve kullanım alanları ve işletmenin geleceğiyle ilgili kararları konusunda söz sahibi olup işletmenin tüm risklerini üstlenen kadındır.

Kadın girişimcilerin motivasyon kaynağı para kazanmaktır. Para kazanma isteğinin yanında; kişisel başarı duygusu, kaderine sahip çıkmak, vizyonunu ve hayallerini gerçekleştirmek diğer amaçlardandır. Girişimciyi iş kurmaya iten sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

- Hayallerini gerçekleştirme arzusu ve bu hayalleri işe dönüştürme
- Kendi parasını kendisi kazanma isteği
- Bağımsız iş yapma isteği
- Emeklerinin karşılığının maddi ve manevi olarak yetersiz kalması
- Bir işi yapıp yapamayacağını görmek
- Kendi işinin patronu olmak
- Zamanın kontrolünü kendisi sağlamak.

Bunların tamamına bakıldığı zaman kadınların aynı eğitim düzeyine sahip ve aynı pozisyonda çalıştıkları erkeklere göre daha düşük ücretlerle çalıştırılması, sosyal evre ve aile içi sorumluluklardan ötürü zamanı kendine göre kullanabilmelerini sağlamak amacıyla girişimciliğe olan eğilimleri artmaktadır (Kumkale, 2015).

2.3. Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliği ve Önemi

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte önem kazanan ‘girişimcilik’ tüm dünya toplumlarında ilgi çeken konulardan olmuştur. Türkiye nüfusunun % 50’ye yakınının kadın olduğu da göz önüne alındığında; yenilik yapan, fırsatları görüp değerlendirip aynı zamanda ticari anlamda uygulanabilir hale getirebilen kişi olan girişimcinin önemi kadın girişimciler açısından daha net anlaşılmaktadır. Kalkınma kavramı büyüme kavramı gibi sadece rasyonel bir artış değil aynı zamanda refah düzeyinin de artması gibi niteliksel kavramları da içermektedir. Aile refahının artması kadınların maddi kazanç elde etmesiyle mümkündür. Kadın girişimciliği, aile refahının artması için oldukça önemlidir. Kadınları girişimciliğe teşvik etmek sadece istihdam artışını değil aynı zamanda işsizliği azaltmak, yoksulluğu azaltmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı da beraberinde getirmektedir (Altınel, 1993).

Türkiye’deki işgücü piyasasının özelliklerinden biri kadınların İş Gücüne Katılma (İGK) oranının düşük olmasıdır. 2015 itibariyle, 145 ülkede yapılan Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi verilerine göre Ekonomik Katılım ve Fırsat alanında Türkiye 131. sırada yer alırken, 1. sırada Norveç, ardından Barbados ve Burundi yer almaktadır. Listede; ABD 6, Almanya 38, Çin 81, İngiltere 43, İsveç 4, Rusya 42, Yunanistan 87 ve Fransa 56. sırada yer almışlardır. Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi; Ekonomik Katılım ve Fırsat, Eğitime Katılım, Sağlık ve Sağ Kalım ve Politik Güdülenme olmak üzere dört grupta veri oluşturmuştur. Bu dörtlünün genel sonuçlarında da ilk sırayı İzlanda alırken, Türkiye 130. sırada yer almıştır (TUIK, 2016).

Küreselleşen dünyada her gün daha fazla önem kazanan ve kalkınma verilerinde önemli bir yere sahip olan kadın girişimciliğine 10. Kalkınma Planında:

Kadının güçlendirilmesi bağlamında, kadının işgücüne katılımı ve karar alma süreçlerinde etkinliği artmış, Anayasaya kadına yönelik pozitif ayrımcılık ilkesi dahil edilmiş ve TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurmuştur (Altınel, 1993).

Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda yapılacaklar (TUIK, 2016);

- Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamın artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacaktır.
- Kadına yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak, örgün ve yaygın eğitim yoluyla bilinç düzeyi yükseltilecektir.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturularak örnek uygulamalar geliştirilecektir.

10. Kalkınma Planı İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı kapsamında son yıllarda işgücü piyasasını etkinleştirmeye yönelik alınan tedbirler neticesinde önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, kadınların işgücüne ve istihdama katılımının düşüklüğü işgücü piyasasının etkinliğini azaltmıştır.

Kadınların istihdama ve işgücüne katılımlarını arttırmak amacıyla uygulanan programda bu katılımların artması için (Altınel, 1993):

- Kadınlara yönelik gerçekleştirilen istihdam teşviklerini etkinleştirmek
- Hasta ve yaşlı bakımı ve çocuk bakım hizmetlerini yaygınlaştırmak
- Kadınlara özel girişimciliği destekleyecek özel bütüncül programlar uygulamak
- İstihdam teşviklerinin etkinlik analizlerini gerçekleştirmek
- Bölgesel ve sektörel olarak belli hedef gruplar çerçevesinde gerçekleştirilen istihdam teşviklerinde, kayıt dışılığı önleyip sürdürülebilirliği sağlamak gibi planlar uygulanmıştır.

2.4. Kadın Girişimcilerin Özellikleri

Son yıllarda girişimci kadın sayıcı gittikçe artmaktadır. Çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalar bu kadınların birçok ortak özellikleri taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Kadın girişimciler genel olarak, özgüvenli, bağımsız ve rekabetçi özelliklere sahiptir. Bunlardan ziyade kadın girişimciler kendi zamanlarını kontrol edebilme arzusundadırlar ve motivasyonları oldukça yüksektir. Kadın girişimciler erkek girişimcilere göre daha esnek ve daha toleranslıdırlar (Aslan & Atabey, 2007).

Günümüz rekabetçi dünyasında işletmelerin ayakta kalabilmesi sıradan girişimcilerle mümkün değildir. Girişimcilerin kavramsal yeteneği yüksek, günün şartlarını iyi analiz edip, stratejik planlar yapıp uygulayabilir olması gerekmektedir.

Kadın girişimcilerin özellikleri bu stratejik liderlik yetkinlikleriyle karşılaştıran bir tabloyla incelenmiştir (Kumkale, 2015).

Tablo 2.1. Kadın Girişimcinin Özelliklerinin Stratejik Liderlik Yetkinlikleriyle Karşılaştırılması

Kadın Girişimci Özellikleri	Stratejik Liderlik Yetkinlikleri
Özgüvenli	Meydan okuma
Sezgileri güçlü	Öngörü
Mantıklı	Karar verme
Hırslı	Meydan okuma
Bağımsızlığa önem verme	Meydan okuma
Rekabetçi	Meydan okuma
Bilgi ve deneyim birikimi	Karar verme
Risk alan (Kişisel riskten ziyade finansal risk)	Karar verme
Çok çalışma	Öğrenme
Bağımsız karar alabilen	Karar verme
Olumlu tutum ve iletişim becerilerine sahip	Uyumlaştırma
Çevresindeki kaynakları iyi değerlendiren	Yorumlama
Başarı ihtiyacı	Uyumlaştırma
Danışman desteği alır	Karar verme
Yaratıcı/ Yenilikçi	Yaratıcılığa olanak sağlama/ yenilikçi
Amaç yönelimli	Stratejik plan yapma
Kararları ve kendi işini kontrol	İlişkili düşünme
Plan yapabilen	Stratejik plan yapma
Zaman yönetiminde başarılı	Stratejik plan yapma
Büyük hayalleri olan	Değişim/ dönüşüm gerçekleştirme

Kaynak: Kumkale (2015)

Meydan Okuma: Kadın girişimcilerinin özgüvenli olma, hırslı olma, bağımsız olma ve rekabetçi olma gibi özelliklerine sahip olanları mevcut durumda meydana gelebilecek her türlü duruma karşı meydan okuyabilme yeteneğine sahiptir (Kumkale, 2015).

Öngörü: Sezgileri güçlü olan kadın girişimciler sonradan ortaya çıkabilecek durumları öngörebilir ve oluşabilecek risklere karşı tetikte olurlar (Kumkale, 2015).

Karar Verme: Kadın girişimciler mantıklıdırlar. Bağımsız karar verme yetilerine de sahiptirler ancak kriz dönemlerinde kapanan işletmelerin çoğu genelde kadın girişimcilerinin işletmeleridir. Kriz dönemlerinde acele alınmış kararlar yerinde bir danışman desteği alabilir ya da durumu biraz daha yavaşlatabilirler. Karar verme

liderlik yetkinliği risk alma, mantıklı olma bilgi deneyim birikimi ve danışman desteği alma özellikleriyle örtüşme sağlamaktadır (Kumkale, 2015).

Öğrenme: Kadın girişimcilerinin en önemli özelliklerinden biri çok çalışmadır. Gerek aile içinde gerekse iş yaşamında kadınlar öğrenmeye, kendilerini geliştirmeye açıktırlar. Liderlik yetkinliklerinden biri olan öğrenme, kadın girişimcilerin özelliklerinden olan çok çalışma ile örtüşmektedir ve öğrenmek ancak çok çalışmakla, hatalardan ders çıkararak mümkündür (Kumkale, 2015).

Uyumlaştırma: Kadın girişimciler erkeklere göre daha olumlu tutum ve iletişim becerilerine sahiptirler. Toplumumuzda kadınların erkeklere göre daha arka planda tutulmaları da kadınlarda başarıma ihtiyacını daha güçlü kılmıştır. Liderlik yetkinliklerinden olan uyumlaştırma da farklı beklentilere sahip iş sahipleriyle yapılacak olan işlerde olumlu tutum ve iletişimlerle istenen başarıyı sağlamayı kolaylaştıracaktır (Kumkale, 2015).

Yorumlama: Yorumlama yapabilmek öngörü gibi sezgiye dayalıdır. Çevresindeki kaynakları iyi değerlendirebilme özelliklerine sahip olan kadın girişimcilerin sezgi ve bilgileriyle bu kaynakları doğru yorumlaması oldukça önemlidir (Kumkale, 2015).

Yaratıcılık/ Yenilikçilik: Günümüz rekabet koşullarında ayakta kalabilmek için en önemli liderlik yetkinliklerinden biri de yenilikçi ve yaratıcı olmaktır (Kumkale, 2015).

Stratejik Plan Yapma: Kadın girişimcilerin özelliklerinden olan zaman yönetiminde başarılı olma, kendi zamanını kontrol etme arzusu ve amaca yönelik plan yapabilme özellikleri, liderlik yetkinliklerinden olan stratejik plan yapabilmekle örtüşmektedir. Bu özelliklere sahip olan kadın girişimciler stratejik plan yapmada başarılı olurlar (Kumkale, 2015).

İlişkili Düşünme: Stratejik liderlik yetkinliklerinden olan ilişkili düşünme, kararları kendisi alan ve kendi işini kontrol edebilen gibi özelliklere sahip girişimcilerde mevcuttur. Bu özellikler sadece kadın girişimcilerde değil aynı zamanda girişimci olmanın gerekleri arasında da bulunmaktadır (Kumkale, 2015).

Değişim/Dönüşüm Gerçekleştirme: Birçok girişimcinin iş yeri geleceğiyle ilgili planlarına baktığımızda büyük hayalleri olduğunu, iş yerini geliştirmeyi, büyütmeyi, yeni pazarlara açılmayı ve/veya farklı iş kollarına atılmayı planladığını görmekteyiz. Kadın girişimcilerin özelliklerinden olan bu büyük hayaller kurma planlamaları, stratejik liderlik yetkinliklerinde değişim/dönüşüm gerçekleştirme ile örtüşmektedir. Günümüz rekabet koşulları sürekli gelişimi, değişimi, dönüşümü ve yenilikleri takip etmeyi zorunlu hale getirmiştir. Bu koşullarda işletmeleri ayakta tutabilmek için biraz hayal kurmak ve bu hayaller için değişim ve dönüşümü gerçekleştirebilmek gereklidir (Kumkale, 2015).

2.5. Kadınları Girişimci Olmaya İten Nedenler

“Girişimciler, içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik ortamın ürünüdürler.” (Onay, 2013, s. 17). Kişileri girişimci olmaya iten kişisel sebeplerle beraber çevresel etkenlerde vardır. Bu etkenler bazen olumlu yönde ve teşvik edici olsa da bazen de kısıtlayıcı ve olumsuz olabilmektedirler (Onay, 2013).

2.5.1. Bağımsız ve kendi işinde çalışma isteği

Kadın girişimcilerin özelliklerinden biri olan bağımsız olmaları onları girişimci olmaya iten en önemli etkenlerden biridir. Kendi kendinin patronu olduğu, kendi zamanlarını kontrol edebildikleri, ekonomik özgürlüklerini iş alanı açısından daha tatminkar bir düzeyde sağlayabildikleri, işle ilgili kararları kendilerinin alabildiği bir alanda çalışma arzusu kadınları girişimci olmaya iten olumlu ve teşvik edici bir etkendir (Demircioğlu, 2010).

2.5.2. Aile ve sosyal çevre

Bazen aileye ek gelir sağlama isteği kişisel bir teşvik sağlarken bazen de ailelerin ücretli ve mesai gerektiren işlere izin vermemesi ve çevrenin kadınların çalışmasını hoş karşılanmaması ve kısıtlaması girişimciliğe yönlendirmektedir. Ülkemizde kadın girişimcilere bakıldığında büyük bir çoğunluğun işletmeyi ailesinden devraldığını görmekteyiz. Kadınları girişimci olmaya iten sebepler arasında mevcut işletmeyi devralma ve devam ettirmenin de var olduğunu görmekteyiz (Demircioğlu, 2010).

2.5.3. Ekonomik şartlar

Ekonomik zorluklar, konforlu yaşama isteği, iş bulamama kaygısı gibi etkenler kadınları girişimci olmaya iten sebeplerdendir. Ekonomik şartların yetersizliği veya tatminkar düzeyde olmayışı kadınları girişimci olmaya itmektedir (Onay, 2013).

2.5.4. Eğitim ya da tecrübeyi değerlendirme

İstihdam yaratma arzusunda olan kadın girişimciler daha önceden edindikleri tecrübelerle ya da kendi ilgi alanları doğrultusunda aldıkları eğitimler onları girişimci olmaya iten sebeplerdendir (Onay, 2013).

2.6. Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar

Kadınlar girişimciliğe yönelme konusunda bazı engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu engeller eğitim yetersizliği, yasal düzenlemeler, mali yetersizlikler ya da toplumsal bakışla alakalı olabilmektedir. Ülkemizde büyük kentlerde kadınlara daha fazla olanak sağlanmış olsa da ülkede yaygın olan geleneksel yapıdan kaynaklı bir engel vardır (Sayın, 2011).

2.6.1. Sermaye ve Mal Temini

Kadın girişimciler işe atılırken daha çok kendi birikimlerinden ve yakın çevrelerinden sermaye temin etmeye çalışırken, erkek girişimciler sermaye temin konusunda daha rahattırlar. Birikimlerinden ziyade banka kredilerinden daha kolay faydalanabilmektedirler. Devlet destekli kredilerde de bankalar projelerin mali uygulanabilirliklerini göz önüne alıp daha rasyonel davranmakta ve önyargılı yaklaşmaktadırlar. Kadın girişimcilerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri olan mal ve sermaye temini, girişimci vasıflarına sahip birçok kadının önünde engel teşkil etmektedir (Sayın, 2011).

2.6.2. Bürokratik İşlemler

Kadınlar genelde erkeklerden daha düşük bir sosyal pozisyonadırlar. Buda onların sosyal ortamlara giriş veya bir örgütün üyesi olma gibi çeşitli bağlantılarını

etkilemektedir. Böylece yeni bir firma kurarken ve yönetirken gerekli olan bilgi, destek ve kaynağa ulaşmada kadınların erkeklere oranla daha başarısız olduklarını söylemek mümkündür (Biner, 2011, s. 32).

Eğitim seviyesi düşük kadınların bürokratik işlemleri anlamaları ve gerçekleştirmeleri oldukça zordur ve kadın girişimcilerin karşılaştıkları zorluklardandır (Biner, 2011).

2.6.3. Örgütlenememe

Kadın girişimciliğinin önündeki birçok engeli aşamaması, kendini çevreleyen, sınırlayan sorunlarla baş edememesinin başlıca nedenlerinden birisi, küresel temelde bir bütünlük içerisinde ele alınamaması, etkin bir biçimde örgütlenememesidir. Bu anlamda büyük sivil toplum kuruluşlarının kadın girişimciliği konusundaki katkıları ve teşvikleri, engellerin aşılmasında önemli rol oynayabilecektir (Güney, 2015a, s. 254).

2.6.4. Eğitim Yetersizliği

Gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlarından biri eğitim yetersizliğidir. Yeterli gelir düzeyine sahip olmayan aileler önceliği erkek çocuklarının eğitime verdiği için kız çocukları yeterli eğitimi alamamaktadır. Ülkemizde son yıllarda eğitim alanında önemli ilerlemeler sağlanmışsa da kadınlar erkeklere göre aynı eğitim fırsatlarına erişime sahip değildir. Bu da kadınların girişimci olmalarındaki önemli engellerinden biridir (Biner, 2011).

2.6.5. Aile ve Sosyal Çevre

Geleneksel düşünce tarzının hakim olduğu bölgelerde kadınların görevleri evdeki işlerle uğraşmak ve çocuk bakmaktır. Kadınlar anne ve eş olma rolünde buldukları için kamu sektöründe de genelde kadınların öğretmenlik, hemşirelik ve sekreterlik gibi mesleklerde yoğunlaştığı görülmektedir. Kadınların kendi işlerini kurup çalışması hoş karşılanmamakta ve çevreden destek görememektedirler. Aileden ve çevreden destek göremeyen kadınlar da bu konuda daha isteksiz bir hale gelmekte ve cesaretsizleşmektedirler. Kadının toplumda geri planda tutulması, kadınların girişimci olmaları önündeki önemli etkenlerden biridir (Soysal, 2010).

2.6.6. Cam Tavan Engeli

Kadınların; kendisiyle aynı mesleğe, aynı birikime, aynı statüye sahip karşı cinsine oranla daha düşük ücret alması ve hiyerarşinin üst kademelerine yükselmede kadınların genelde alt ve orta düzey yöneticiliklere kadar gelip sırf kadın olduğu için daha fazla yükselmesinin önündeki görünmez engellere cam tavan engeli denir. Bu engellerin bazılarını erkeklerin gücü ellerinde tutmak istemelerine bağlı olarak, kadınların verilen işleri yapamayacağı, kişilik ve kararlılık açısından yetersiz olduklarına dair olumsuz tutumları oluşturmaktadırlar. Bazılarını kadın yöneticilerin, kadınlara karşı özel bir tutum sergilemenin gereksizliği anlayışına bağlı olarak, kadınların birbirlerini çekememeleri oluşturmaktadır. Bazılarını ise kadınların kendi kendilerine koydukları, özgüven eksikliği, kararsızlık, iş-aile çatışması gibi engeller oluşturmaktadır (Soysal, 2010).

2.6.7. Cinsel ve Duygusal Taciz

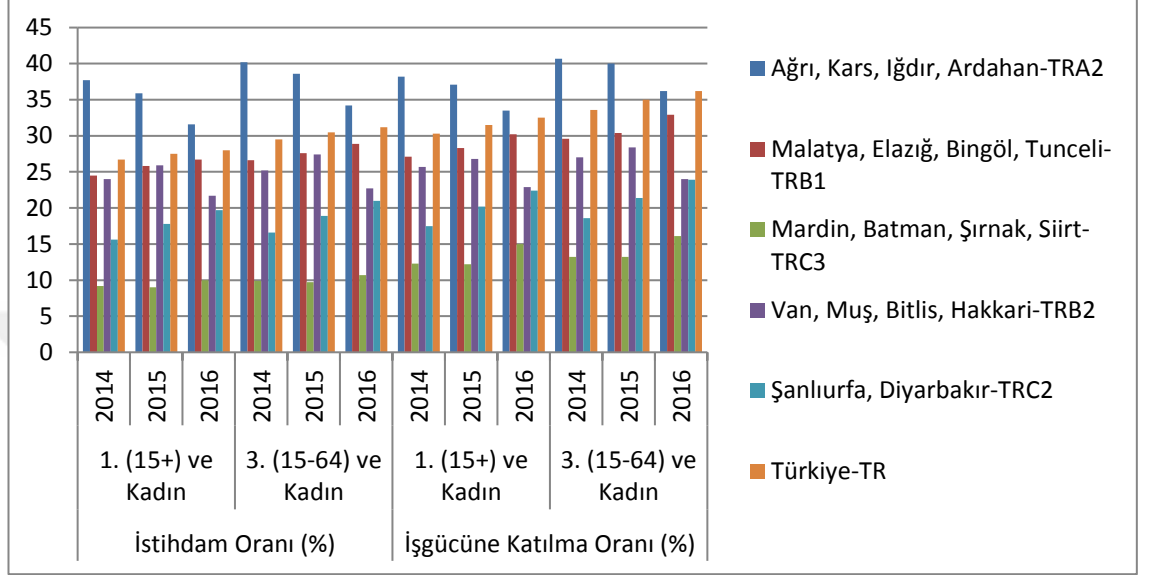
Gerek ücret karşılığı bir işte çalışan gerekse işletmelerde yönetici ve girişimci olarak çalışan kadınların özellikle kapalı toplumlarda cinsel ya da duygusal tacize uğramaları oldukça olasıdır. Cinsel ya da duygusal tacize uğrayan kadınlar işlerini kaybetmek ve maddi kayba uğramaktan korktukları için bu duruma katlanmak zorunda kalırlar (Güney, 2015a, s. 252).

2.7. Türkiye’ de Kadın Girişimciliği Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Türkiye geneli yıllara göre bakıldığında zaman kadının istihdama katılma oranı 2014 yılında 15 yaş ve üzeri yüzde 26.7, 2015 yılında yüzde 27.5, 2016 yılında ise yüzde 28’dir. 15-64 yaş arası oranlar ise 29.5, 30.5 ve 31.2 olarak takip etmektedir. Yine işgücüne katılım oranları 15 yaş ve üzeri 30.3, 31.5 ve 32.5 olurken, 15-65 yaş arası işgücüne katılım oranı ise 33.6, 35 ve 36.2 seyrinde sürmektedir. Bölgelere göre ayrıldığı zaman ise en düşük katılım oranı TRC3 bölgesinde gerçekleşmektedir. Çalışma alanımız olan Bitlis’ in içinde bulunduğu TRB2 bölgesine baktığımız zaman 15 yaş ve üzeri istihdam oranları belirli yıllarda 24, 25.9 ve 21.7 iken, 15-65 yaş arası durum 25.2, 27,4 ve 22.7 şeklindedir. İşgücüne katılım oranına baktığımız zaman ise 15 yaş ve üzeri 25.7, 26.8 ve 22.9 olurken, 15-65 yaş arası oran 27, 28.4 ve 24 dolaylarında

seyretmektedir. 2016 yılında 2014 ve 2015'e göre düşüşler görülmektedir (TUIK, 2016).

Grafik 2.1. TR 26' ya Göre Bazı Bölgelerdeki Kadın İstihdam ve İşgücüne Katılma Oranı

Kaynak: Tarafımdan hazırlanmıştır.

2010 ve 31.12.2014 tarihleri arasında KOSGEB desteğiyle iş kuran kadın girişimcilere, kayıtlı e postalar üzerinden www.surveymonkey.com adresinden yapılan anket çalışmalarına göre kadın girişimcilerin yaş oranları; 20-29 yaş arası yüzde 21.8, 30-39 yaş arası yüzde 50.3, 40-49 yaş arası yüzde 22.1 ve 50 yaş üzeri ise yüzde 5.4' tir.

Eğitim oranları; ilköğretim düzeyi yüzde 18.1, lise düzeyi yüzde 34.1, üniversite düzeyi yüzde 41,7 ve yüksek lisans düzeyi ise yüzde 6.0'dır (TUIK, 2016).

Kadın girişimcilerin iş kurarken sermaye temini en fazla birikimler yoluyla sağlanırken takiben devlet destekleri, aileden-yakın çevreden borç alma ve banka kredileri gelmektedir (Şekerler, 2006).

İş kurarken karşılaşılan sıkıntılar sorulduğunda kadın girişimciler en fazla sermaye temini konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Bürokratik işlemler ve personel temini de diğer önemli sıkıntılardandır (Yılmaz, 2015).

Mevcut işletmelerinde yaşadıkları sıkıntılar sıralaması borç ödemeleri, uygun krediye ulaşım sıkıntısı, bürokratik işlemler ve tedarikçi ilişkileri gibi sürerken,

geleceğe yönelik planlara bakıldığı zaman ürün ve hizmet çeşitliliğini arttırmak gelecek planlamasında ilk sırayı alırken mevcut durumu devam ettirme ve farklı sektöre girme seçenekleri bunu takip etmektedir (Yılmaz, 2015).

Bazı illerde kadın girişimciliği üzerine yapılan çalışmalara bakacak olursak kadın girişimci profilleri arasındaki benzerlikleri daha net görebiliriz.

Osmaniye: İplik tarafından hazırlanan Osmaniye İli Kırsalında Kadın Girişimciliği adlı çalışmada kadın girişimcilerin çoğunun 32-45 yaş aralığında olduğu ve araştırmaya katılan kadın girişimcilerin çoğunun eğitim düzeyinin ilk okul düzeyinde olduğu görülmektedir. Kitle iletişim araçlarının kullanımına bakıldığında en fazla TV kullanılırken internet ve dergi kullanımı en az kullanılan araçlardandır. Girişimci olurken karşılaşılan sıkıntıların sebeplerine bakıldığında eğitim seviyesinin düşük oluşu ilk sırada yer alırken, finans sıkıntısı ve cinsiyet eşitsizliği bunu takip etmektedir. Sermaye temini konusunda da Türkiye genelinde kadın girişimci profillerinden farklı bir sonuç görülmemiştir ve yine ilk sırada kişisel birikimler ve tasarruflar yer alırken devamında yine akrabalarından ve arkadaşlardan borçlanma yoluyla sermaye temini sağlandığı görülmektedir. İş yürütülürken karşılaşılan sıkıntılarda pazardan kaynaklanan durgunluk, aşırı yorgunluk ve deneyimsizlik yer alırken kadınların girişimci olamama sebepleri sermaye yetersizliği, başarısızlık korkusu ve ev işlerinin yoğunluğuna bağlı zaman bulamama durumları yer almaktadır (İplik, 2012).

Amasya-Çorum: Sönmez tarafından hazırlanan Amasya-Çorum örnekli çalışma alanındaki kadın girişimcilerin yaş profiline baktığımızda 31-50 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Eğitim düzeyleri ilk okul seviyesinde olmaktadır. Bu illerde kooperatifçiliğin katkısı araştırılırken kooperatiften haberdar olma durumlarına bakıldığında iletişim yolunun akrabalar, muhtarlar veya yakın çevredeki arkadaşlar aracılığıyla gerçekleştiği görülmektedir. Kitle iletişim araçlarının kullanımı yok denecek kadar azdır ve haberdar olma durumunda son sırada kitle iletişim araçları (radyo, gazete, TV, internet ve dergi) yer almaktadır (Sönmez, 2011).

Bursa: Karapınar tarafından Bursa’ da mikro finans uygulaması üzerine yapılan araştırmada, katılımcı kadınların yarısından çoğunun eğitiminin ilköğretim düzeyinde olduğu görülmektedir. Mikro kredi projesinin öğrenilmesi en fazla arkadaşlar vasıtasıyla sağlanırken, mikro kredi çalışanları ve yerel devlet kurumlarının yaptığı

tanıtımlar diğer öğrenim yollarıdır. Medya son öğrenim yolunu oluşturmaktadır. İş yaparken karşılaşılan sıkıntılarda ilk sırada müşteri bulamamak yer alırken, mal temini ve kredilerin yetersizliği takip eden sıkıntılar olarak görülmektedir (Karapınar, 2010).

Eskişehir: Demircioğlu tarafından Eskişehir’de yapılan araştırmaya katılan kadınların yüzde 41’i lise dengi düzeyde eğitime sahipken, yüzde 21’le ortaokul onu seyretmektedir. Kadın girişimcilerin yüzde 51’i 36-45 yaş aralığında bulunmaktadır. Kuruluş aşamasında sermaye temini sağlamada ilk sırada birikimler yer alırken, aile destekleri ve eşlerden alınan destekler takip etmektedir. Kuruluştaki karşılaşılan sıkıntılar sıralandığı zaman sermaye temini yine ilk sırada yer alırken takiben deneyimsizlik, bürokratik işlemler ve pazarda tanınmamış olmak gelmektedir. İş yürütülürken karşılaşılan sıkıntılardan en önemlisi pazarların durgun oluşu gösterilirken, borç ve vergi ödemeleri ve kadın olmanın getirdiği fazla sorumluluk kaynaklı aşırı yorgunluk bunları takip eden sıkıntılardandır. Geleceğe yönelik planlara bakıldığı zaman da pazarların durgunluğuna bağlı olarak mevcut durumu devam ettirme ilk planda olurken kârlılığı artırma bunu takip etmektedir (Demircioğlu, 2010).

Konya: Koç tarafından Konya ilinde kadın avukatlar üzerinde yapılan bu çalışmada yaş aralığı 24-34 arası yüzde 60.78, 35-44 yaş arası yüzde 27.45’tir. Kadın girişimcilerin büyük çoğunluğunun 24-44 yaş arasında olduğu görülmektedir. Kadın girişimcilerin iş kurarken karşılaştıkları sıkıntılar sıralandığı zaman ilk sırada iş yeri kiralama gelirken devamında donanım-araç-gereç temini ve sermaye temini gelmektedir. Sermaye temini en fazla aile ve yakın çevreden temin edilirken, eşler ve birikimler bunu takip etmektedir. Banka kredisinden yararlanma durumu en sonda yer almaktadır. İş kurma sebeplerine bakıldığı zaman ise ilk sırada ekonomik bağımsızlığını sağlama isteği yer alırken devamında sosyal prestij, kendi işinin patronu olma isteği ve idealler gelmektedir (Koç, 2005).

Kahramanmaraş: Soysal tarafından Kahramanmaraş ilinde kadın girişimciler üzerinde yapılan araştırmada, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin yüzde 43’ü 26-45 yaş aralığındadır. Eğitim durumlarına bakıldığı zaman kadın girişimcilerin, yüzde 36’sı ilkokul, yüzde 23’ü ortaokul, yüzde 25’i lise, yüzde 8’i yükseköğretim düzeyinde eğitim düzeyine sahiptir ve kalan kısmı sadece okur-yazarlık seviyesindedir. Kahramanmaraş’taki kadın girişimcilerin iş kurarken kullandıkları sermayeyi temin

etme biçimleri de farklılık göstermemiştir. En fazla sermaye temini birikimler yoluyla yapılırken ardından eş-dost yardımları daha sonra ticari borçlanmalar gelmektedir. Girişimci olmak istemelerindeki sebepler sorulduğunda ise ekonomik özgürlük sağlamak ilk sırada yer alırken ardından aileye destek olmak isteme ve kendi işinin patronu olmak istemeleri gelmektedir. Kadınların iş kurarken karşılaştıkları sıkıntılar sorulduğunda bölgedeki kadınlardan en fazla alınan yanıt kadınların çalışmasının hoş karşılanmaması cevabı alınmıştır. Devamında eğitim ve bilgi yetersizliği ve sermaye yetersizliği gelmektedir (Soysal, 2010).

Gaziantep, Adıyaman, Mardin, Siirt: GAP bölgesinde 4 ilde kooperatife kayıtlı 100 kadın girişimci üzerine yapılan bu çalışmada kadınların yüzde 4'ü okur-yazarlık seviyesindeyken, yüzde 30'u ilköğretim, yüzde 36'sı ortaöğretim ve yüzde 30'u üniversite düzeyinde eğitime sahiptirler. Girişimci olmalarında en önemli unsurun ne olduğu sorulduğunda kadın girişimciler en önemli unsurun motivasyon ve sıkı çalışma olduğunu belirtirken, müşteri ve pazar takip ikinci önemli unsur olarak belirtilmiştir. Bunları iş fikri ve ürün takip ederken sonraki unsur sermaye olarak belirlenmiştir. Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan kadınlar için en önemli unsur sermaye olurken geneline bakıldığında sermaye daha az önem olarak belirlenmiştir (Paksoy & Memiş, 2007).

Mersin: Yetim tarafından hazırlanan çalışmada kadın girişimcilerin yüzde 33'ünün 36-45 yaş aralığında, yüzde 28'inin de 26-35 yaş aralığında olduğu ve büyük çoğunluğun 26-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. İlkokul düzeyindeki kadın girişimciler yüzde 19.6, ortaokul düzeyi yüzde 10.7, lise ve dengi düzeyi yüzde 43 ve üniversite düzeyi ise yüzde 26.8'den oluşmaktadır. Kadınların girişimci olmak istemelerindeki sebepler sorulduğunda ilk sırada bağımsız bir iş kurma isteği gelirken onu takiben kendi işinin patronu olma ve aileye ek gelir sağlama gelmektedir. İş kurarken karşılaşılan sorunların ilk başında sermaye temini gelirken, eğitim yetersizliği ve bürokratik işlemler takip eden sorunlar olarak belirtilmiştir. Türkiye geneli kadın girişimcilerin en belirgin benzerliklerinden biri olan sermaye temini noktası Mersin ilindeki kadın girişimcilerde de farklılık göstermemiştir ve ilk temin kişisel birikimlerden oluşurken, eş-dost ve akraba yardımları sonraki temin gösterilmiştir. Yine en son seçenek banka kredileri olarak gösterilmiştir (Yetim, 2005).

2.8. Kadın Girişimciliğini Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar

Dünyada yoksulunda yoksulu olan kadın girişimciler için gerçekleştirilmiş bir uygulama olan Grameen Bankası, 1976 yılında Bangladeş'te kurulmuştur. Yoksul halkı girişimci yapmak için kurulan bu banka şu anda 51 ülkede faaliyet göstermektedir. Kredileri teminatsız verip, haftalık ödemelerle geri alınmaktadır (Turkcebilgi, 2017).

Grameen Bankası örneği olarak bilinen yöntemin kurucusu Bangladeş'li bir ekonomi profesörü olan Muhammed Yunus'tur. 1974'te Bangladeş'teki yoksulluk üzerine bir araştırma yapan Yunus, yoksul kadınların günde çok cüzi miktarlarda borç alıp kendi işlerini yapabileceklerini görünce başta kendisi 42 kadına toplam 27 dolar borç vererek onların girişimlerini desteklemiştir. 1976 yılında ise Grameen Bankasını kurmuştur ve bu çalışması ile Nobel ödülü almıştır (Okan, 2017).

Mikro kredi (mikro finans) uygulaması ise 1997 yılında 137 ülkenin katılımıyla Washington'da 'Mikro-kredi Zirvesi' adıyla toplanmıştır. Grameen Bank çalışmalarından hareketle yola çıkan zirvede ana kitle yoksul kadınlardır. Okuma yazması olmayan, teminat bulamayan ve tefeciler tarafından sömürülen girişimcileri desteklemek amacıyla kurulmuştur. Formel, yarı formel ve enformel olmak üzere üç tabana ayrılır. Formel grubu; bankalar, yarı formel grubu; sivil toplum kuruluşları ve kooperatifler ve enformel grubu da; şahıslar, aile bireyleri ve arkadaşlar oluşturmaktadır (WIKIPEDIA, 2017).

Türkiye'de de bu uygulamaların varlığından söz etmek mümkündür. Halk Bankasının esnaf ve sanatkârlara, Ziraat Bankasının çiftçilere ve arıcılık yapan düşük gelir gruplarına yönelik verdikleri düşük faizli krediler bunlara örnektir. Yarı formel grupların sağladıkları kredileri ise KEDV (Kadın Emeğini Destekleme Vakfı) ve Esnaf ve sanatkâr kooperatiflerinin verdikleri sayılabilir (WIKIPEDIA, 2017).

KEDV Türkiye'de ilk mikro finans kuruluşu niteliği taşımaktadır. 1995-1997 yılları arası KEDV tarafından 100 kadına verilen kredilerden yüzde 98 dönüş sağlanmıştır. 1999 depremi sonrası önceliklerini değiştiren kuruluş 2002 yılında fon bularak Maya (Mikro Ekonomik Destek İşletmesi) olarak faaliyetlerine tekrar başlamıştır. Bugün sadece İstanbul, Kocaeli, Sakarya ve Düzce'de faaliyet sürdürmektedir (Turkcebilgi, 2017).

Türkiye Grameen Mikro-Kredi Projesi ise Diyarbakır Milletvekili Prof. Dr. Aziz Akgül öncülüğünde pilot bölge Diyarbakır seçilerek, 2003 yılında Türkiye İsrافی Önlleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Geri ödemeleri bir hafta sonra başlayan proje Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde başlatılmıştır. 100-2000 TL arası verilen krediler, geri ödeme konusunda hiçbir yaptırım uygulanmadan verilmiştir. Geçen 3 yıl içinde verilen kredilerde yüzde yüz geri dönüş sağlanmıştır (Turkcebilgi, 2017).

Bunlardan ziyade bazı kurum ve kuruluşlar kadın girişimciler için krediler teşvikler ve eğitimler sağlamaktadırlar.

2.8.1. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadının toplumun her alanındaki konumunu güçlendirmek ve kadınlara karşı yapılan her türlü ayrımcılığı gidermek için politikalar üretmek, stratejiler geliştirmek, işbirliği yapmak ve koordinasyon sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir kuruluştur. KSGM tarafından tamamlanmış ve hala yürütülmekte olan projeler vardır (KSGM, 2016).

Tamamlanmış projeler:

Genç Fikirler Güçlü Kadınlar Projesi: Türkiye genelinde 18-30 yaş arası gençlerin teknoloji kullanarak üretecekleri yenilikçi fikirlerle, kadınların yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm üretmek amacıyla, Intel Teknoloji Hizmetleri Limited Şirketi ve Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) işbirliğiyle imzalanmıştır. Proje kapsamında Kütahya, Erzurum, Gaziantep, Sakarya, Trabzon ve Adana' da 500 gencin katılımıyla fikir kampları oluşturulmuştur. Bu fikir kamplarından 6 proje için gerekli eğitim programları düzenlenmiş ve 19 Ocak 2016' da kapanış gerçekleştirilmiştir. (Kadininstatusu, 2016)

Kadın Çiftçi Eğitimi İşbirliği Protokolü: Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği arasında kırsal alanda yaşayan ve çiftçilikle uğraşan kadınların tarım, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet, kişi hak ve özgürlükleri konularında eğitilmesi ve kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla 2012 yılında bir protokol imzalanmıştır (KSGM, 2016). Pilot iller olarak belirlenen

Kayseri, İzmir, Gaziantep, Sakarya ve Diyarbakır' da 711 kadına ve sonrasında diğer illerde de bugüne kadar toplam 8500 kadına eğitim verilmiştir (Kadininstatusu, 2016).

İşte Eşitlik Platformu: Haziran 2012'de İstanbul'da gerçekleştirilen Dünya Ekonomik Forumu toplantısında, Türkiye Cinsiyet Eşitliği Görev Grubu, Türkiye'nin ekonomik katılım ve fırsatlar uçurumunu 3 yıl içerisinde %10'a kadar azaltmak amacıyla Bakanlık himayesinde, Sabancı Holding ve Doğu Holding eş liderliğinde kurulmuştur. 3 yıl sonunda bu hedefin tamamen gerçekleştirilerek uçurumun %10,9 oranında kapatıldığı görülmektedir. Görev Grubu, 2013 yılı Ocak ayında gerçekleştirilen basın lansmanı ile İş'te Eşitlik Platformu'na dönüştürülmüştür. Platform kapsamında bugüne kadar; İş Liderleri Toplantısı, İcra Kurulu toplantıları, İnsan Kaynakları Çalışma Grubu toplantıları, İletişim Grubu toplantıları ile STK ve akademisyenlere yönelik bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, İş'te Eşitlik Platformu'nu tanıtıcı el kitabı, broşür ve video, İyi Uygulamalar Kitapçığı ve bu uygulamaların tedarik zincirine yaygınlaştırılması hususunda İş'te Eşitliğin Tedarik Zincirine Yaygınlaştırılması Kitapçığı hazırlanmış ve basımı gerçekleştirilmiştir. Platform kapsamında, belirlenen Rol Model Kadın Çalışan Videoları çekilmiş olup, İş'te Eşitlik Platformuna üye şirketler tarafından doldurulan İşyerinde Kadının Durumu Anketi analizi gerçekleştirilerek, rapor oluşturulmuştur (Kadininstatusu, 2016).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik, eğitim, sağlık, ekonomi, yetki ve karar alma süreçlerine katılım, yoksulluk, medya ve çevre olmak üzere 7 alana ilişkin politika dokümanı hazırlanmıştır. 2008-2013 yılları arası hazırlanan bu dokümanlar 'Ulusal Eylem Planı' olarak basımı gerçekleştirilmiştir (Kadininstatusu, 2016).

Yürütülmekte olan projeler:

Annemin İşi Benim Geleceğim Projesi: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Borusan Holding A.Ş. işbirliğiyle Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB) kreşler kurulması için bu proje imzalanmıştır. 2019 yılı sonuna kadar toplam 10 OSB' de kreşlerin açılması hedeflenmektedir (Kadininstatusu, 2016).

Türkiye'nin Mühendis Kızları Projesi: Nitelikli kadın istihdamının artırılmasına yönelik model geliştirilmesi ve sürdürülebilir büyümeye katkı sağlaması

için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Limak Holding ve Bakanlık işbirliğiyle imzalanmıştır. 2020 de tamamlanması hedeflenen proje mühendis olmak isteyen kız öğrencilerin desteklenmesi, cinsiyet eşitliği uygulamalarının artırılması ve özel sektör liderliğinde model uygulamalarının geliştirilmesini sağlamak için çalışmalar gerçekleştirmektedir (Kadininstatusu, 2016).

Filli Kadın Ustalar Projesi: İŞKUR, Betek Boya ve Kimya San. A.Ş ve Bakanlık işbirliğiyle imzalana projenin amacı (2016-2017) kadınlara farklı sektörlerde mesleki beceri kazandırarak istihdamı artırmaktır (Kadininstatusu, 2016).

2.8.2. Devlet Planlama Teşkilatı

Devletin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarının belirlenmesinde hükümete danışmanlık yapan Devlet Planlama Teşkilatı, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızlandırmak amacıyla kuruldu. Hazırladıkları 5 yıllık kalkınma planlarıyla belirlenen hedefler doğrultusunda araştırmalar yapıp proje geliştiren bu teşkilat Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren kadınların sosyoekonomik alanda güçlenmesi konusunu ele almaya başlamıştır (Biner, 2011).

2.8.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme Daire Başkanlığı, KOBİ ve girişimcilerin rekabet güçlerini geliştirerek, destekler sunarak ekonomik ve sosyal kalkınmadaki paylarını artırmak için hizmet veren bir kuruluştur (Özdemir & Mazgal, 2012).

KOSGEB özel olarak kadınlara yönelik bir kuruluş olmamakla birlikte, kadın girişimcilere de eğitimler vermektedir. Ayrıca 2004 yılından bu yana Avrupa Kadın Girişimciliğini Destekleme Ağında Türkiye'yi temsil etmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı bu kuruluş, girişimcilik eğitimlerinin ardından projelerini sunan girişimcilere kredi imkanları sağlamaktadır. Kadın girişimcileri desteklemek ve teşvik etmek amacıyla kadın girişimcilere erkeklere oranla daha yüksek hibe oranlarına sahip kredi imkanları sunmaktadır (Özdemir & Mazgal, 2012).

2.8.4. Kadın Merkezi (KAMER)

1997 yılında özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki illerde yaşayan kadınların rollerini yeniden tanımlamak, kadına şiddeti azaltmak ve sosyal statülerini geri kazandırmak için kurulan KAMER, 2004 yılında ‘Her Kadın İçin Bir Fırsat Projesi’ni yayınladı. Bölgede 23 ilde çalışmalarını sürdüren KAMER, hem girişimci kadınlara destek olmak hem de ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak için kadın girişimciliği çalışmalarına başladı (İplik, 2012).

2.8.5. Kadın Emegini Destekleme Vakfı (KEDV)

1986 yılında kadınların ekonomik durumlarını ve yaşam kalitelerini iyileştirmek amacıyla, dar gelirli bölgelerde yaşayan kadın ve çocuklara yönelik çalışmalar yapmak amacıyla kurulmuştur. Kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olan KEDV, kadınların bireysel ve toplumsal iyileştirme çabalarına destek olmak ve temel ihtiyaçları etrafında organize olabilecekleri platformları sağlamak amacıyla faaliyetler gösterir. Yerel kadın gruplarına yönelik bireysel ve kolektif kapasite geliştirme ve ekonomik güçlendirme programları uygular (İplik, 2012).

Ekonomik güçlendirme programı kapsamında kadınların ekonomik sürece katılımlarını artırmak amacıyla eğitim, kredi, danışmanlık ve pazarlama destekleri sağlar. Bu destekler;

- İş geliştirme desteği
- Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi
- Yeni Ürün Geliştirme
- Tasarruf Grupları
- Nahıl

2.8.6. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)

Kadın Girişimciler Derneği, kadınların girişimcilik yoluyla sadece ekonomik anlamda değil politik ve sosyal anlamda da gelişmesi hedefiyle çalışır. Kadın girişimcilerin sağlayacağı faydalar, kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını sağlayacaktır (KAGİDER, 2016).

KAGİDER kadın ve erkek cinsiyet ve fırsat eşitliği sağlanması için 8 ana stratejiyle çalışmalar yürütmektedir. Bunlar (KAGİDER, 2016):

1. Çalışma hayatındaki kadın sayısını artırmak ve kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılımını teşvik etmek,
2. Kadınların sosyal hayata ve dolayısıyla çalışma hayatına girip, girişimci faaliyetlerde bulunmaları için eğitimler ve danışmanlıklar vermek,
3. KAGİDER etkinliklerini ülke çapında yaymak,
4. Kadın girişimciliğinin gelişimi için gerekli finans kaynaklarına erişimi ve gerekli yasal altyapıyı desteklemek ve teşvik etmek,
5. KAGİDER üyelerinin kişisel ve iş hayatındaki etkinliklerini arttırmak için gelişimlerini desteklemek,
6. Genç kadınların girişimciliğe yönelik eğitimlerini destekleyerek çalışma hayatına entegrasyonlarını sağlamak ve girişimciliği özendirmek,
7. KAGİDER'in itibarını arttırmak ve ülke çapında tanınmışlığını arttırmak,
8. Kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılımını desteklemek ve çalışma hayatına kazandırılmasını sağlamak amacıyla ulusal ve ulular arası düzeyde referans sağlamaktır.

2.8.7. Türkiye Kalkınma Vakfı

1969 yılında yoksul köylü haneleri Türkiye'nin kendine özgü koşullarında kırsal ve tarıma dayalı kalkınmayı sağlamak amacıyla kurulmuştur. İnsan ve doğal kaynakların geliştirilmesi için örgütlenme kapasitesine destek, doğal kaynak yönetimi ve çevre koruma, suya erişim, atık su yönetimi ve sanitasyon ve kadınların topluluk örgütlerine katılımı için beceri geliştirme programları sunulmaktadır (TKV, 2016).

Örgütlenme kapasitesi için Teknik Destek Hizmetleri;

- Kırsal kalkınma stratejileri ve planları hazırlama
- Proje geliştirme ve uygulanmasına teknik destek
- Sosyal projeler geliştirme ve uygulama
- Program- proje izleme değerlendirme
- Eğitim hizmetleri

Tamamlanmış veya Devam Etmekte Olan Teknik Destek Hizmetleri;

- GAP Bölgesinde Kadınların Kalkınmaya Entegrasyonu- ÇATOM (GAP idaresi ile iş birliği)
- GAP Bölgesinde Gençliğin Güçlendirilmesi (GAP idaresi ile iş birliği)
- Erken Çocukluk Gelişim Projeleri (GAP idaresi- Frito Lay iş birliği)
- Eğitim Hizmetleri (Bakanlıklar, kalkınma ajansları, vb)
- Kırsal Kalkınma Plan ve Projeleri Hazırlama (TKV, 2016) gibi hizmetler sunmaktadır.

2.8.8. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı ve maliyetli projesi olan GAP, bugüne kadar hazırlanan tüm kalkınma planları arasında en etkin olarak kullanılanıdır. Proje alanı Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak'ın içinde bulunduğu 9 ilden oluşmaktadır. Hedefi; bölgenin sahip olduğu kaynakları değerlendirerek yöre halkının gelir düzeyini artırmak, yaşam kalitesini yükseltmek, bölgedeki illerin diğer gelişmiş bölgelerdeki illerle arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanaklarını artırarak, ekonomik gelişme ve sosyal istikrar sağlamaktır. 1970'li yıllarda bölgedeki su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi için kurulan GAP, 1989 yılında hazırlanan Master Plan ile tarım, sanayi, ulaştırma, sağlık, eğitim, kırsal ve kentsel altyapı çalışmalarını da içine alan bir kalkınma projesine dönüştürülmüştür (GAP, 2016a).

GAP giderek önem kazanan bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesini hedefleyen devletin genel politikası çerçevesinde kendi hedeflerini oluşturmuştur.

Genel Kalkınma Hedefleri

- Ekonomik yapıyı geliştirerek, diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak,
- Kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanaklarını artırmak,
- Bölge'deki büyük kentlerin nüfus emme kapasitelerini artırmak,
- Bölge kaynaklarının etkin kullanımını sağlayarak, sosyal istikrar ve ihracat teşvikini katkıda bulunmaktadır. (GAP, 2016a)

Tarımsal Kalkınma Hedefleri

Tarımsal verimliliğin artırılması ve çiftçilik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesiyle kırsal nüfusun gelir düzeyini artırıp dışa göç eğilimini azaltmaktır. (GAP, 2016a)

Sınai Kalkınma Hedefleri

- Bölgenin imajını, refahını ve halkın motivasyonunu geliştirmek, yüksek gelirli istihdam olanaklarını geliştirmek, ihracatın teşviki ve döviz gelir ve tasarruflarının artırılması konusundaki ulusal amaçlara katkıda bulunmaktır. (GAP, 2016b).

GAP Planlama Yaklaşımı

GAP bölge ekonomisini geliştirmeyi hedefleyen iki yaklaşıma sahiptir. Bunlardan biri farklı sektörlerin (eğitim, sağlık, sanayi vb.) bir arada ve eşgüdüm içerisinde ele alınmasını içeren entegre planlama yaklaşımı diğeri ise böyle bir yaklaşımın sürdürülebilir kalkınma ve insani gelişimin bir parçası olduğu sonucu olarak ortaya konmakta olan sürdürülebilir kalkınma felsefesidir. Bu sebeple GAP sadece ekonomik bir proje olmaktan ziyade toplumsal bir dönüşüm projesi olmaktadır. GAP'ın bu sosyal boyutunu ele almak ve sosyal hedeflerini belirlemek için yapılmış bazı araştırmalar vardır. Bunlar;

- GAP Bölgesi Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması
- GAP Bölgesi Nüfus Hareketleri Araştırması
- GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması
- GAP Bölgesi Baraj Göl Aynası Altında Kalacak Yörelerde İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları Araştırması
- GAP Sulama Sistemlerinin İşletme- Bakım ve Yönetimi Projesi Sosyo- Ekonomik Çalışmasıdır (GAP, 2016a).

GAP Sosyal Politika Hedefleri

- GAP çerçevesinde yürütülen proje yöre insanının katılımıyla gerçekleştirilecektir
- Temel kaynaklara ulaşım sağlanacak ve kaynak verimliliğini artırmak için önlemler alınacaktır.
- Kamu, yerel ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapılarak gerek insan gücü gerekse finansman, araç gereç gibi potansiyellerden faydalanılacaktır.
- Kadın ve genç nüfusa öncelik verilecektir.

- Geleneksel örgütlenmeden kalkınmaya engel olanlar saf dışı bırakılarak çağdaş kalkınma örgütlenmeleriyle kalkınmayı hızlandıracak ve aile içi demokratik ilişkiler güçlendirilecektir.
- Kadın istihdamını engelleyici uygulamalar kaldırılarak, kadınların istihdama katılımı özendirilecektir.
- Bölge’de özellikle kız çocuklarının eğitimini yükseltici önlemler alınacaktır.

GAP, bölgesel kalkınma projesi olarak başlamış ancak uluslararası düzeyde dış basında yer alacak kadar etkinliklerde başarıya ulaşmıştır. Yaklaşık 50 kamu kurum ve kuruluşunun ekonomik ve sosyal sektörlerdeki faaliyetlerinden oluşan GAP, sürdürülebilirlik ve insan boyutu açısından örnek boyutlara ulaşması sebebiyle yabancı fon ve kredi kuruluşları tarafından da destekler almaya başlamıştır. Kanada, İsrail, ABD ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar ve devletler de finansal destekler sağlamaktadırlar (GAP, 2016a).

2.8.9. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışma hayatını düzenlemek, iş sağlığı ve güvenliğini sağlamak, çalışabilecek tüm insanların sosyal güvenliğini sağlayarak istihdamını artırarak, kurallara uygun barış içinde bir çalışma yaşamı sağlamak için faaliyet gösteren bir kurumdur (CSGB, 2016).

Bakanlığın yıllar itibarıyla hazırladığı stratejik planlarda kadınlara yönelik belirlenen hedefler şöyledir:

2009- 2013 Strateji Planı: ‘Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması’ konulu Kadın İstihdamı Ulusal İzleme ve Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur (CSGB, 2016).

2014-2018 Strateji Planı: Çalışma hayatındaki koşulları iyileştirmek için işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeterek çalışmalar yapılması hedeflenmiştir. Avrupa Birliği’nin en önem verdiği konulardan biri olan toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanması için istihdam ve meslek konularında kadın ve erkeğe eşit muamele ve fırsat eşitliği ilkesi amacıyla direktifler oluşturulmuştur. Önceki stratejik plan döneminde oluşturulan Kadın İstihdamı Ulusal İzleme Koordinasyon Kurulu çalışmalarının etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir (CSGB, 2016).

Özel politika gerektiren grupların istihdama katılımı ve ayrımcılığın önlenmesi konusunda toplumsal farkındalığın artırılması için çalışma hayatında dezavantajlı sayılan kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, engelliler ve göçmenlerin istihdamlarına yönelik stratejiler geliştirmesi, istihdama erişimlerdeki engellerin kaldırılması ve iş dünyasına entegrasyonlarını kolaylaştırılması hedeflenmiştir (CSGB, 2016).

İnsan kaynaklarının geliştirilmesi bileşeni kapsamında Avrupa Birliği tarafından ülkemize tahsis edilen fonların etkin kullanımının sağlanması hedefi doğrultusunda yürütmeyi sağlamak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından ‘İnsan Kaynakları Geliştirme Program Otoritesi’ oluşturulmuştur. Bu büyük projenin kadın ve genç istihdamının artırılması, kayıtlı istihdamın ve hayat boyu öğrenmenin teşvik edilmesi ve kızların okullaşması gibi hedefleri vardır. Bu hedefler doğrultusunda hazırlanan projelere mali destek ve eğitimler verilmektedir (CSGB, 2016).

2017-2021 Strateji Planı: Önceki dönem strateji planında yer alan özel politika gerektiren grupların istihdamını artırma hedefi bu planda da yer almıştır. Kadınların iş gücüne katılımını ve istihdamını artıracak tedbirler olarak kadınların çalışma hayatına ilişkin bilinç düzeylerini geliştirme çalışmaları yapılmaktadır (CSGB, 2016).

2.8.10. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TOBB bünyesinde kurulan Kadın Girişimciler Kurulu (KGK), kadın girişimciler konusunda genel politikalar geliştiren, eğitim ve kapasite geliştirme destekleri veren ve girişimci fikirlerini hayata geçirmek üzere kurulmuştur. Girişimcilik kültürünün kadınlar arasında geliştirilmesine öncülük eden KGK, kadın girişimcilerin potansiyellerinin nicelik ve nitelik bakımından artırılması ve daha donanımlı hale getirilmesi için politikalar belirlemektedir (TOBB, 2016).

KGK, kadın girişimcilere kişisel gelişim ve kariyer geliştirme fırsatlarını sağlamak adına;

- İş kurma planı olan girişimci adaylarına bununla ilgili seminer, panel ve eğitim etkinlikleri sağlamak,
- Yurt içinde yerli deneyimli girişimcilerin ve yurt dışında özellikle AB ülkelerinde yabancı girişimcilerle staj imkânı sağlamak,

- Koçluk sistemi çerçevesinde yeni başlayan girişimcilere deneyimli girişimciler tarafından kısa süreli destek sağlamak,
- TOBB ve illerdeki odalar öncülüğünde ‘Kadın Girişimci Eğitim ve Danışma Merkezi’ aracılığıyla AB ve diğer uluslar arası kadın girişimci kaynakları konusunda, risk sermayesi ve Euroawards gibi konularda danışmanlık yapmak gibi çalışmalar yapmaktadır (TOBB, 2016).

2.8.11. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Birleşmiş Milletler’in küresel kalkınma ağı oluşturmak için kurduğu bir programdır (BMKP, 2016). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, hükümetler, sivil toplum kuruluşları, akademi ve iş çevreleriyle iş birliği yaparak daha iyi yaşam şartlarına sahip olmaları için gerekli eğitim, deneyim ve kaynak temini sağlar (BMKP, 2016).

Merkezi New York’ta bulunan UNDP, uluslar arası düzeyde yaptığı çalışmalarla Binyıl Kalkınma Hedefleri’ne ulaşmak için ülkelere yardım etmektedir. Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında bulunan yoksulluğun azaltılması, demokratik yönetim, sosyal kalkınma, kriz önleme ve atlatma konularının yanında insan haklarının korunması ve kadının güçlendirilmesini de desteklemektedir (BMKP, 2016).

2.8.12. Bankalar

Özellikle kamu kesimi bankaları KOBİ’lerin desteklenmesi amacıyla krediler sağlamaktadırlar.

Vakıfbank: Başlangıç aşamasından geliştirmeye kadar KOBİ’lere farklı kredi imkânları sağlasa da kefalet ve güvence koşulları nedeniyle kadın girişimciler bu kredilerden yararlanmakta güçlük yaşamaktadır (Vakıfbank, 2016).

Ziraat Bankası: Tarımı desteklemek üzere kurulan Ziraat Bankası, kredileri tarım sektöründeki kooperatiflere vermektedir. Kooperatifler de kendilerine bağlı üyelere dağıtmaktadır (Ziraat, 2016).

Halk Bankası: ‘Kadın ve Genç Girişimcilere Kredi’ başlığı altında, Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu üyelerine krediler verilmiştir (Halkbank, 2016).

2.8.13. Dünya Bankası

İkinci Dünya Savaşı sonrası Uluslar arası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası adıyla kurulmuştur. 1945 yılında kurulan gruba Türkiye 1947 yılında üye olmuştur. Mali kaynakların, personelin ve gelişmiş tecrübelerin, gelişmekte olan ülkelere aktarılması böylece yoksulluğun azaltılması, ekonomik büyümenin sağlanması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi için çalışmalar yapar. Gelişmekte olan ülkelere kredi ve kalkınma yardımı sağlar (Ünlükaplan, 2009).

Dünya bankası, küçük hibeler programı kapsamında savunmasız ve uç grupların toplumsal katılımını desteklemek amacıyla fonlar sağlamaktadır. Bu gruplar; kadınlar, gençler, farklı etnik yapıdan gelenler, kırsal kesimde yaşayanlar ve düşük gelir sahipleridir (Nevzaterdag, 2017).

2.8.14. Kredi Garanti Fonu (KGF)

Bir iş fikrine dayalı olarak faaliyet gösteren, faaliyet süresi en fazla 2 yıl olan, KOBİ vasfında gerçek veya tüzel kişi işletmesi olan, yaşı 55'i aşmamış veya hisseleri toplamının %50'si söz konusu yaşı geçmemiş kişiye ait olan ve en az ilkokul mezunu olan kadın girişimcilere özel 'Kadın Girişimci Desteği' adıyla krediler sağlamaktadır (KGF, 2016).

2.8.15. Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK)

1995 yılında Türkiye' nin AB ve Gümrük Birliği çalışmaları döneminde AB Hibe Yardımları projeleri paketinden yararlanmak üzere 'Kadın Girişimcilerin Desteklenmesi Projesi' hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Odak noktası eğitim olan proje özellikle, eğitim ve danışmanlık yoluyla küçük aile işletmelerinin kurulması ve devam ettirilmesinde aktif rol oynayan kadınlar arasında girişimciliği desteklemeyi hedeflemiştir (TESK, 2016).

Ayrıca TESK, mesleki eğitim ile ilgili projeler kapsamında kadın girişimcileri destekleyecek eğitim programları gerçekleştirmektedir. Girişimcilik Ruhunun Geliştirilmesi ve İş Destek Programı Projeleriyle de kadın girişimcileri destekleyen programlar sunmaktadır (TESK, 2016).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BÖLGESEL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ- BİTLİS ÖRNEĞİ

Bitlis hakkında genel bilgilerin, alan araştırmasının ve analiz sonuçlarının yer aldığı bu bölümde, bölgesel kalkınmada kadın girişimciliğinin Bitlis örneği üzerinden bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bitlis'teki kadın girişimcilerin anket sorularına göre verdikleri cevaplara bağlı olarak bir değerlendirme yapılmıştır.

3.1. Bitlis İli Hakkında Genel Bilgiler

Bitlis, (Osmanlıca Bidlis, Kürtçe Bedlis, Ermenice Baghaghesh veya Baghesh) 5000 veya 7000 yıllık farklı tarihlerdeki geçmişlere dayandırılan, gerçek tarihi Neolitik Çağ dediğimiz Yenitaş dönemine kadar uzanan tarihi bir şehirdir. 25 Aralık 1935 tarih ve 2885 sayılı kanunla il haline getirilmiştir. Yüzeideki buluntuların az olması ve bugüne kadar gerçekçi bir arkeolojik araştırma yapılmaması sebebiyle, yazı öncesi Bitlis tarihi hakkında bilgi oldukça azdır (Aykan, 2015).

3.1.1. Yerleşim Yeri ve Sınırları

Bugünkü Bitlis ili Doğu Anadolu Bölgesi'nde 41 derece 33 dakika ve 43 derece 11 dakika doğu boylamları ile, 37 derece 54 dakika, 38 derece 58 dakika kuzey enlemleri arasında olup kuzeyde Ağrı (Patnos) ve Muş (Bulanık, Malazgirt), batıda Muş (Hasköy, Korkut) ve Batman (Sason, Kozluk), güneyde Siirt (Baykan, Şirvan), doğuda ise Van (Gevaş, Erciş) ile komşudur. Deniz seviyesinden yüksekliği 1553 metre olan Bitlis' in yüz ölçümü 6707 km^2 dir. Bu alan il sınırları içinde kalan Van Gölü'nün göl alanı ile birlikte toplam 8583 km^2 ye ulaşmaktadır. Bitlis ilinin ilçeleri; merkez ilçe, Ahlat, Adilcevaz, Hizan, Mutki, Tatvan ve Güroymak'tır (Aykan, 2015, s. 25).

3.1.2. Nüfusu

Osmanlı döneminde sınırları Siirt ve Muş a kadar dayanan Bitlis vilayetinin 1891 yılında yapılan nüfus sayımında kişi sayısı 75.760'dır. Bunların çoğunluğu Türkmenler

ve Kürtlerden oluşmaktadır. Yaklaşık nüfusun %40'ını oluşturan Ermenilerde en önemli azınlık grubunu oluşturmaktadır. 2016 Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) verilerine göre ise Bitlis ili nüfusu 341.225'tir (WIKIPEDIA, 2016c).

3.1.3. Ekonomi ve Sosyal Hayat

Bitlis ilinin ekonomisi çoğunlukla tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren bölgedeki terör olaylarından dolayı bölgenin varlıklı aileleri batıya göç etmeye başlamışlardır. Bu batıya göçten ziyade 1990'lı yıllardan itibaren köylerden şehirlere de göçler artmıştır. Köyden kente bu yoğun göç, kentin kır kültürünün etkisi altında kalmasına ve yoksullaşmasına sebep olmuştur. Dengeli bir kentsel dağılımın olmayışı önemli ekonomik ve sosyal problemlere sebep olmuştur. Altyapı, istihdam ve toplumsal hizmetlerin yetersizliği, bölgedeki kentleşme sürecini daha da yavaşlatmıştır (Şen & Yurtkuran, 2004).

Bitlis illerin 2011 sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 81 il içinde 76. sırada yer almaktadır. 12/06/2012 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Yeni Teşvik Sistemi kapsamında illerin gelişmişlik düzeyi, bölgesel kapasite ve potansiyel ile bireysel refah arasında denge kurarak seçilen; demografik göstergeler, istihdam göstergeleri, eğitim göstergeleri, sağlık göstergeleri, rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri, mali göstergeler, erişilebilirlik göstergeleri ve yaşam kalitesi göstergeleri ana başlıkları altında toplam 61 değişkenle 6 kademe belirlenmiştir. 1. kademe en gelişmiş illeri temsil ederken, 6. kademe en geri kalmış illeri göstermektedir. Altıncı kademedeki illerin tamamı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almaktadır (TUIK, 2016).

Bitlis'te iklim sebebiyle zirai faaliyet dönemi oldukça kısadır. Sanayi yok denecek kadar azdır (Şen & Yurtkuran, 2004).

Bitlis'te yoğun olarak kırsal kesimde ve il merkezinde devam etmekte olan aşiret sistemi ve feodal yapı hakimdir. Artan eğitim seviyesiyle beraber bu olgu kırılmış olsa da, kızların seçimlerde kullandıkları oy, evlenecekleri kişilerin belirlenmesi gibi kararlar hala töreler tarafından belirlenmektedir. Bunun en önemli sebebi kadınların eğitimsizliğidir. Töre cinayetleri, kumalık, kan davası gibi feodal uygulamaların genelde bu kesimdeki kadınların aktif desteği ile gerçekleştirildiği göz önüne alındığında,

alternatif imkanlar sunulan kadınların toplumun gelişimine de katkıda bulunacağı kuşkusuzdur (Şen & Yurtkuran, 2004, s. 6).

İngiliz seyyah J. Shiel'in 1838 yılında Bitlis' ten geçerek Süleymaniye'ye giderken Bitlis hakkında yazdığı bir yazıda, Bitlis'te kasaplar, fırıncılar, silah tamircileri ve gümüşçüler olduğunu ve bunların her birinden yirmişer adet var olduğunu ayrıca şehrin ana üretim malının çizgili kumaşlar olduğunu, şehir dışına satılan en önemli ürünün ise tütün olduğunu yazmıştır. (J-shielin, 2016)

Yine seyyah J. Shiel Bitlis kadınlarının yüzlerini çok az gizleyerek caddelerde yürüyebildiklerini yazmıştır. Yine Londra'da tütün ithal eden İngiliz Major Drapkin Tütün Şirketi'nin 1929 yılında ürettiği bir kibrit kutusunun üzerinde 'Birçok Toprakların Kızları' diye başlayıp kadınlar burada erkeklerle aynı yaşam koşullarını paylaşıyor ve hatırı sayılır ölçüde özgürlüğe sahipler, öyle ki yüzlerini kapatmadan geziyorlar (Bitlisname, 2016) ifadelerini kullanmıştır.

3.2. Bitlis'te Kadın Girişimciliği Üzerine Bir Çalışma

3.2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Coğrafi bölgeler arasındaki iktisadi gelişmişlik farklarını gidermek amacıyla kamu otoritelerince uygulanan politikalara bölgesel kalkınma iktisadı denir (BSTS, 2017).

Tüm dünyada yıllardır bölgeler arası gelişmişlik farklarını gidermek için yoğun çabalar harcanmaktadır. Kalkınma sadece ekonomik değil, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik gelişmeleri de kapsamaktadır. Çağdaş dünya koşulları bilginin en çok kullanıldığı ve en çok erişim sahasına sahip olma özelliğine sahip olması açısından küresel etkiyi yalnız ekonomik gelişmelerle kısıtlamamış, yaşam standartlarını etkileyecek düzeye getirmiştir (Paksoy & Aydoğdu, 2010).

Kamudan ziyade özel sektörün rolü de bölgesel kalkınmada oldukça önemlidir. Bölgesel kalkınmada, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sebebiyle oluşan bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için geri kalmış bölgelere sanayi yatırımı yapmak ve bu bölgede yatırım yapması için girişimcilerin desteklenmesi gerekmektedir (Biner, 2011).

Girişimcilik, bölgesel kalkınmanın anahtarı durumundayken atıl durumda olan işgücünün potansiyele geçebilmesi için kadın girişimciler kilit rol oynamaktadır. Kadınların ekonomik ve sosyal hayatta daha etkin rol alabilmeleri için özel sektörde de kadın girişimcilerin aktif rol almasıyla mümkündür. Bu araştırmanın amacı da Bitlis'teki kadın girişimcilerin ne kadar aktif olduğu, girişimcilik sürecinde karşılaştıkları zorluklar, aldıkları destekler, mevcut durumlarının toplumsal konumlarında ne tür değişimlere sebep olduğunu göstermektir (Paksoy & Memiş, 2007).

3.2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırma Bitlis ili ve ilçeleri genelinde ticaret odaları, esnaf sanatkârlar odaları ve ziraat odalarında kayıtlı veya ayırdan vergi mükellefiyeti olan kadın girişimciler üzerinde yapılmıştır. Odalara kayıtlı her kadın girişimci aktif çalışma hayatında yer almadığı için, kayıtlı her kadın araştırmaya dahil edilememiştir. Kadın girişimciliğe destekler daha fazla ve hibe oranları daha fazla olduğu için kadın girişimci adıyla birçok iş yeri mevcut olsa da bunların birçoğu eşleri, kardeşleri veya akrabaları tarafından işletilmektedir. Kendi adına kayıtlı veya ortaklığı %50 veya üzeri olan kadın girişimcilerin toplam sayısı yaklaşık 150 civarındır. Bunların kayıtlı olup kendisi işletmelerini yönetmeyenleri dışındaki 100 kişiyle bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu sayı neredeyse aktif kadın girişimcilerin tamamına denk gelmektedir.

3.2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bitlis'teki kadın girişimcilerin iş kurarken karşılaştıkları zorlukların, aldıkları desteklerin, mevcut işlerindeki sorunlarının incelendiği bu araştırmada EK 1'de verilen anket soruları, Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma: (Sivas, Yozgat, Kayseri) Bölgesine Uygulama adlı makaleden uyarlanarak hazırlanmıştır (Yalman & Gündoğdu, 2014). İki cevaplı sorular ve sıralama sorularının olduğu anketi yüz yüze görüşmeyle gerçekleştirilmiştir. İki cevaplı soruları evet ya da hayır olarak cevaplarırken, sıralama sorularını önem derecesine göre 1 en önemli olmak üzere sıralayarak cevaplandırılan kadın girişimcilerin, sıralama yöntemiyle iş kurarken ve işi devam ettirirken karşılaştıkları zorlukların önem derecesini ölçmeye çalışılmıştır.

3.2.4. Araştırma Verileri ve Değerlendirilmesi

Araştırma sürecinde elde edilen veriler SPSS 22 paket programı ile değerlendirilmiştir. Frekans tabloları, grafikler ve çapraz tablolar analizleri kullanılmıştır.

Araştırmanın temel varsayımı; kadın girişimcilik, küreselleşen dünya ile önem kazanan bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik plan ve programlarda oldukça önemli bir yere sahiptir. Dünya nüfusunun yarısının kadın oluşu ve bu kadın işgücü kapasitesinin girişimcilik alanlarına aktarılmasıyla ciddi oranda istihdam düzeyi artırılabilceği şüphesizdir. Türkiye gelişmişlik düzeyine göre bölgelere ayrıldığında Bitlis en az gelişmiş bölgede yer almaktadır. Bölgede ve ilde süregelen aşiretçilik kültürü, kadınların girişimcilik faaliyetlerinin önünde olumsuz bir etkiye sahiptir temel varsayımından hareketle bir çalışma oluşturulmuştur.

Alt varsayımlar;

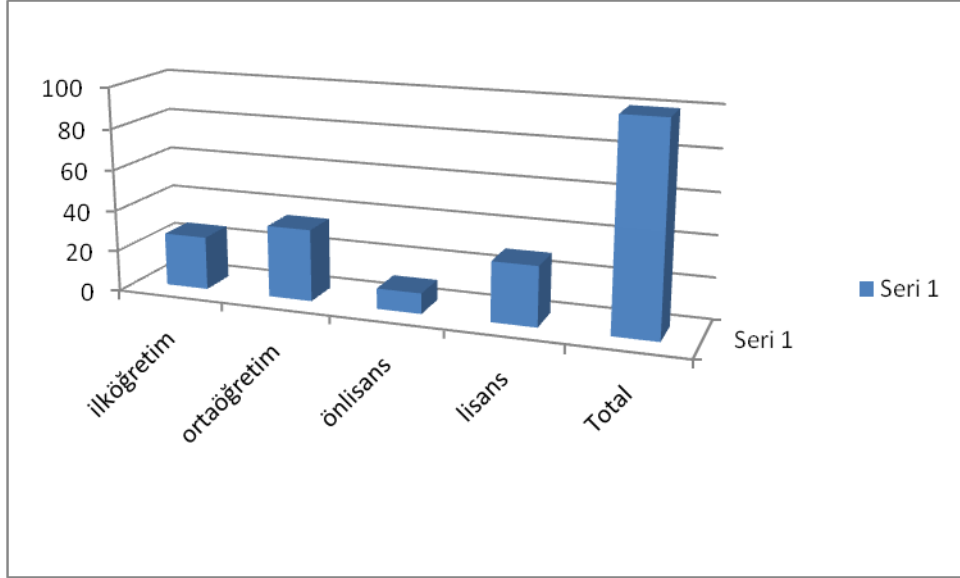
- İnternet kullanımı, eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.
- Eğitim seviyesine bağlı olarak kadın girişimciliğin önündeki engeller toplumsal açıdan giderek azalmaktadır.
- Kadın girişimcilerin önündeki en büyük engellerden olan sermaye temini, araştırma bölgesinde de en önemli engellerdendir.
- İş yerlerinin geleceğine ilişkin beklentilerden olan kurumsallaşma, eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.
- Kamu sektöründe çalışma standartlarının uygun olmaması, eğitim düzeyine göre girişimci olma sebeplerinde farklılık göstermektedir.

İlk frekans tablosundan görüldüğü üzere ankete katılan kadın girişimcilerin %61'i ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitim düzeyine sahiptir. Zorunlu eğitim çalışmaları olmasına karşın bölgede hala ciddi düzeyde kızlarda okullaşma sorunu gözlenmektedir.

Tablo 3.1. Eğitim Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	ilköğretim	26	26,0	26,0	26,0
	ortaöğretim	35	35,0	35,0	61,0
	önlisans	10	10,0	10,0	71,0
	lisans	29	29,0	29,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.1. Eğitim Düzeyi

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Kadın girişimcilerin genel özelliklerine baktığımız zaman genellikle eğitim düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir ancak bizde tabloda görüldüğü üzere özellikle 20-35 yaş arası kadın girişimcilerin yani genç neslin, daha eğitilmiş olduğu görülmektedir. Bölgedeki kadın girişimcilerin geneline baktığımızda yarısından fazlasının eğitim durumlarının ilk ve orta öğretim düzeyinde olduğu görülmektedir.

Bölgesel kalkınmada kadın girişimciliği anketi yaş ve eğitim bilgilerinin ardından evet hayır iki cevaplı 5 soru ile devam etmektedir. İkili cevapların ilk sorusu, kadın

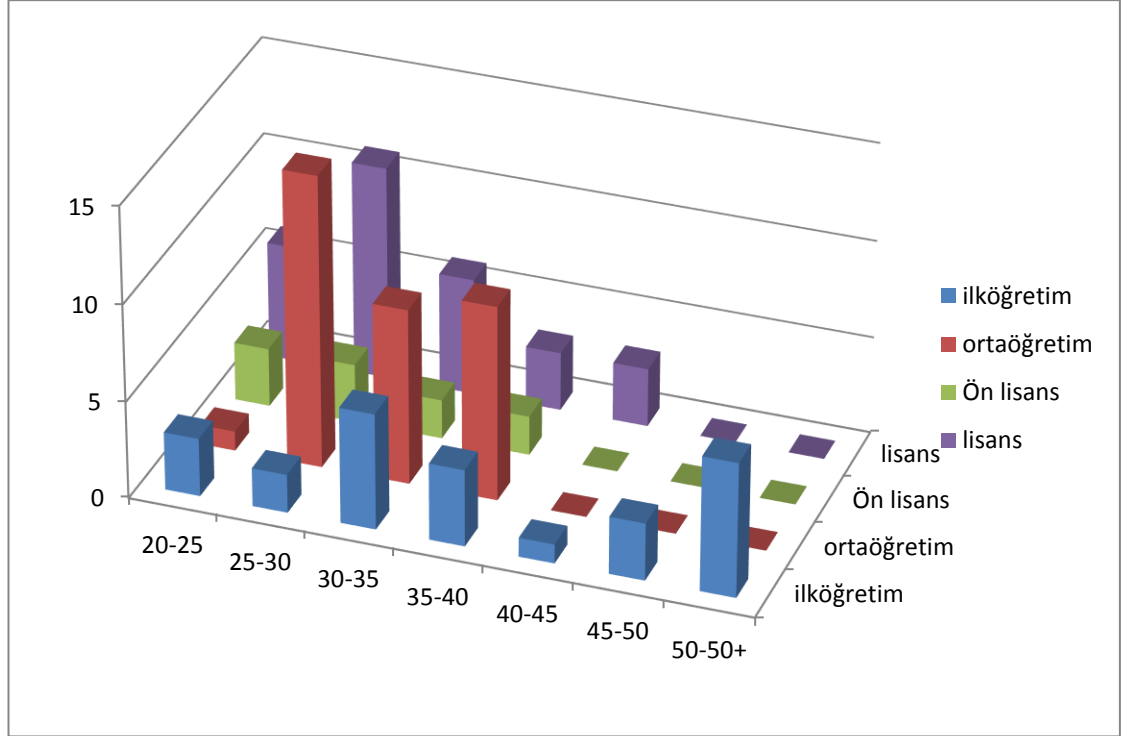
girişimcilerin sektöre atılırken profesyonel yardım alıp almadığını tespit etmeye yöneliktir.

Tablo 3.2. Yaş ve Eğitim Durumu Çapraz Analizi

Yaş	Eğitim Durumu				Toplam
	ilköğretim	ortaöğretim	Ön lisans	lisans	
20-25	3	1	3	6	13
25-30	2	15	3	11	31
30-35	6	9	2	6	23
35-40	4	10	2	3	19
40-45	1	0	0	3	4
45-50	3	0	0	0	3
50-50+	7	0	0	0	7
Total	26	35	10	29	100

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.2. Eğitim Düzeyi ve Yaş Çapraz Analiz Grafiği

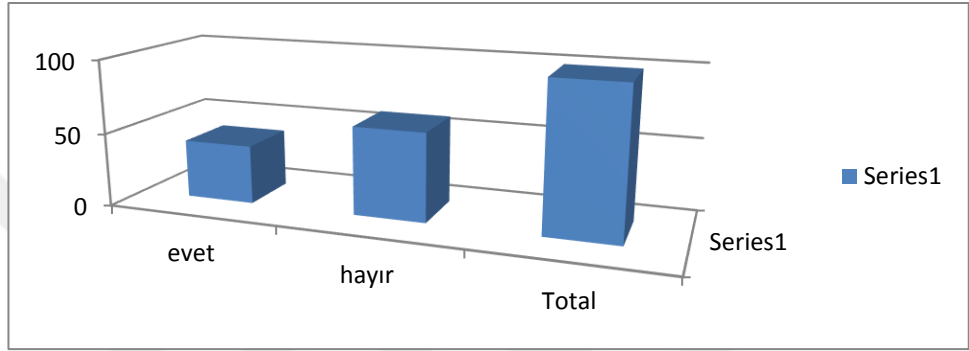
Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.3. Araştırmaya katılan Kadın Girişimcilerin işletmelerine yönelik sorular (Sektöre Atılırken Profesyonel Yardım Aldınız mı ?)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	evet	40	40,0	40,0	40,0
	hayır	60	60,0	60,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.3. Sektöre Atılırken Profesyonel Yardım Aldınız mı?

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Katılımcı girişimcilerin yarısından fazlasının sektöre atılırken profesyonel yardım almadığını gösteren bu tablo, kadın girişimcilerin çoğunun kendi çabalarıyla işi öğrendiklerini göstermektedir.

İki cevaplı soruların ikincisi ‘çalışanlarınıza eğitim veriyor ya da verdiriyor musunuz?’dur. Bu soruya 58 kişi evet derken, beşinci soru olan ‘yetiştirilmek üzere eleman alıyor musunuz?’ sorusuna 55 kişi evet demiştir.

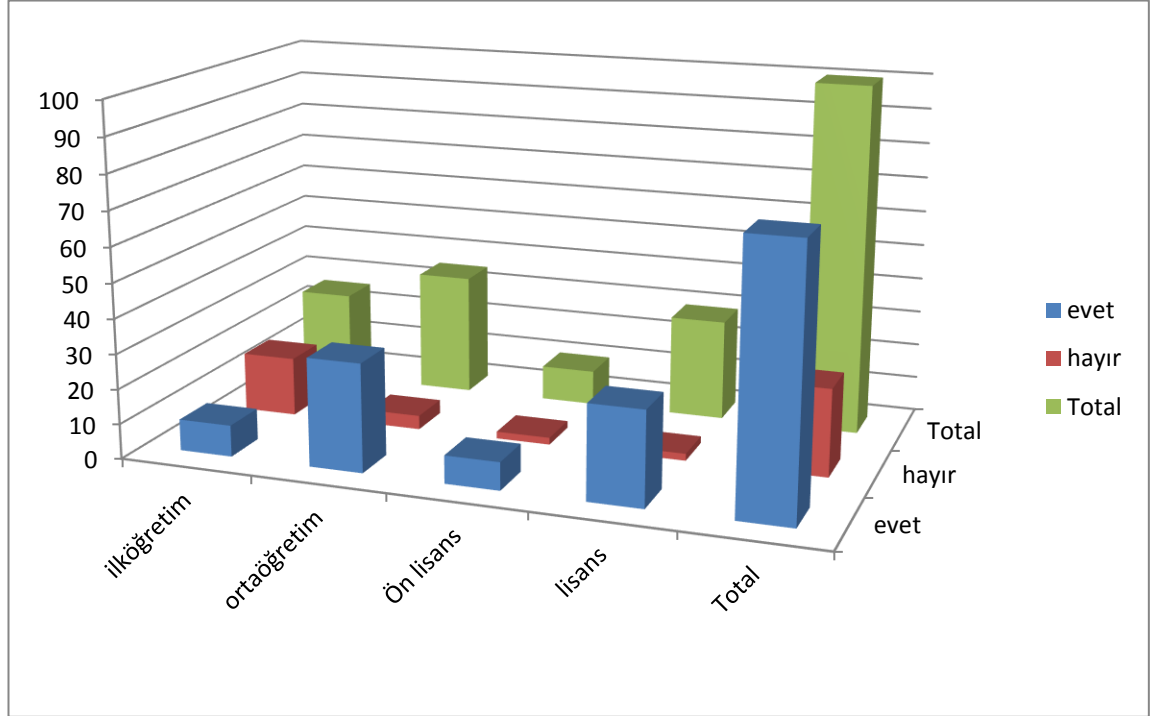
Üçüncü iki cevaplı sorumuz ‘İnternette faydalaniyor musunuz?’a 75 kişinin evet demesine karşın ‘işletmeniz web sayfası var mı?’ sorusu sadece 25 evet cevabı almıştır. İnternet kullanımı yoğun olsa da iş yerlerine ait web sayfalarının varlığı, internet kullananların yarısından daha az bulunmaktadır.

Tablo 3.4’te görüldüğü üzere, alt varsayımlarımızdan biri olan eğitim düzeyine göre internet kullanımı değişmektedir ifadesi tabloda görülmektedir. İlköğretim düzeyindeki kadın girişimcilerin sadece 9’u internet kullanırken, bu oran ortaöğretim, ön lisans ve lisans düzeylerine doğru yükseldikçe, kullanım oranı da artmaktadır. Bu varsayımda anlamlılık testini uygulayınca sonuç aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.4. Eğitim Durumu ve İnternette Kullanılma Durumu Çapraz Analizi

		evet	hayır	Toplam
Eğitim Durumu	ilköğretim	9	17	26
	ortaöğretim	31	4	35
	Ön lisans	8	2	10
	lisans	27	2	29
Toplam		75	25	100

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.4. Eğitim Durumu ve İnternette Kullanılma Durumu Çapraz Analizi

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.5. Homojenlik Testi (iş yerinizde internette kullanılıyor musunuz?)

Levene istatistiği	df1	df2	Sig.
133,135	3	96	,000

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.6. Tamhane Testi (eğitim düzeyine bağlı internet kullanımı değişkenleri)

(I) Eğitim Durumu	(J) Eğitim Durumu	Anlamlı farklılık (I-J)	Standart hata	Sig.	95% Güven Aralđı	
					Minimum sınır	Maksimum sınır
ilköğretim	ortaöğretim	,667*	,111	,000	,36	,97
	önlisans	-1,524	1,478	,924	-7,71	4,66
	lisans	,765*	,093	,000	,50	1,03
ortaöğretim	ilköğretim	-,667*	,111	,000	-,97	-,36
	önlisans	-2,190	1,477	,734	-8,38	4,00
	lisans	,098	,074	,722	-,11	,30
önlisans	ilköğretim	1,524	1,478	,924	-4,66	7,71
	ortaöğretim	2,190	1,477	,734	-4,00	8,38
	lisans	2,289	1,476	,700	-3,90	8,48
lisans	ilköğretim	-,765*	,093	,000	-1,03	-,50
	ortaöğretim	-,098	,074	,722	-,30	,11
	önlisans	-2,289	1,476	,700	-8,48	3,90

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.7. Betimsel Tablo (eğitim ve internet kullanımı)

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Lower Bound	Minimum	Maximum
					2,91	3,39	1 4
hayır	23	1,43	,896	,187		1,82	1 4
	2	3,00	,000	,000		3,00	3 3
Total	100	2,75	1,234	,123	2,51	2,99	1 4

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.8. ANOVA (İşlerinizde İnternette Faydalaniyor musunuz ?)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	33,399	3	11,133	14,460	,000
Within Groups	73,911		,770		
Total	107,310	99			

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Sig. değeri $0.000 < 0.05$ olduğu için homojen değildir. Anova testi uyguladığımızda sig değeri $0.000 < 0.05$ olduğu için ortalamalar arasında anlamlı bir

farklılık vardır diyebiliriz. Yani eğitim düzeylerine göre internet kullanımı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

İlköğretim ile ortaöğretim ve lisans arasında anlamlı bir farklılık vardır. Orta öğretimin sadece ilköğretimle arasında anlamlı farklılık vardır. Ön lisansın diğer eğitim düzeyleri arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılık yokken, lisansın sadece ilk öğretimle arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 3.9. İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar (Sermaye Temini)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer 1	64	64,0	64,0	64,0
2	9	9,0	9,0	73,0
3	8	8,0	8,0	81,0
4	2	2,0	2,0	83,0
5	5	5,0	5,0	88,0
6	2	2,0	2,0	90,0
7	4	4,0	4,0	94,0
8	4	4,0	4,0	98,0
10	2	2,0	2,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.9’da görüleceği üzere önem derecesine göre sıralandığında sermaye temini 81 kişinin ilk üç en önemli sıkıntısı olarak yer almıştır. Kadın girişimcilerin sadece bölgede değil, ülkemizde genel olarak alt varsayımlarımızda da söylendiği gibi en önemli engeldir. Kadınların sermaye temini genelde eş dost vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Banka kredileri, kadın destekleri çokça mevcut olsa da güvenlik esasları gereği teminat almaları gerektiği için kadınlar banka kredilerine oldukça az oranda başvuru yapmaktadırlar.

İkili cevap sorularından sonra önem derecelerinin belirlendiği sıralama soruları sorulmuştur. İlk sıralama sorusu iş kurarken karşılaşılan sıkıntıların önem derecelerini belirlemek üzere sorulmuştur.

Tablo 3.10. One-Sample İstatistiği

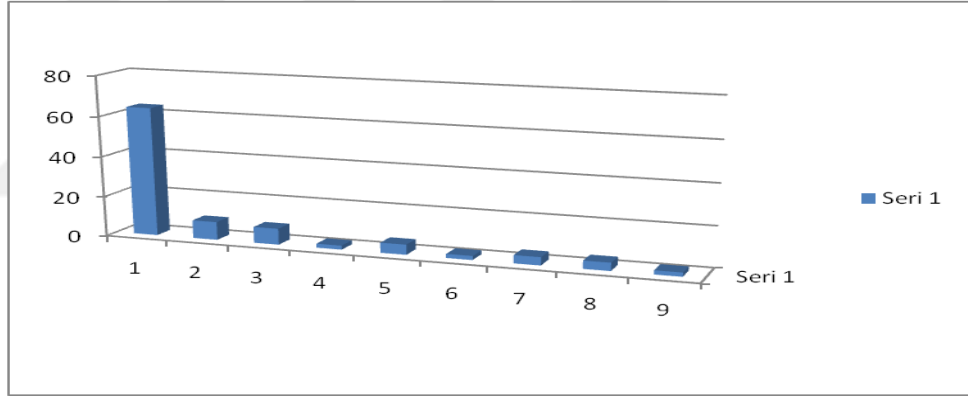
	N	Değer	Std. Sapma	Std. Hata Değeri
İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntıların Önem Sırasını size göre en önemli olanı 1? den başlayarak değerlendirin. (Sermaye Temini)	100	2,31	2,290	,229

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.11. One-Sample Test (İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntıların Önem Sırasını size göre en önemli olanı 1? den başlayarak değerlendirin. Sermaye Temini)

Test Değeri = 0						
t	df	Sig. (2-tailed)	Anlam Farklılığı	95% Güven Aralığı		
				Minimum	Maksimum	
10,085	99	,000	2,310	1,86	2,76	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.5. İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar (Sermaye Temini)

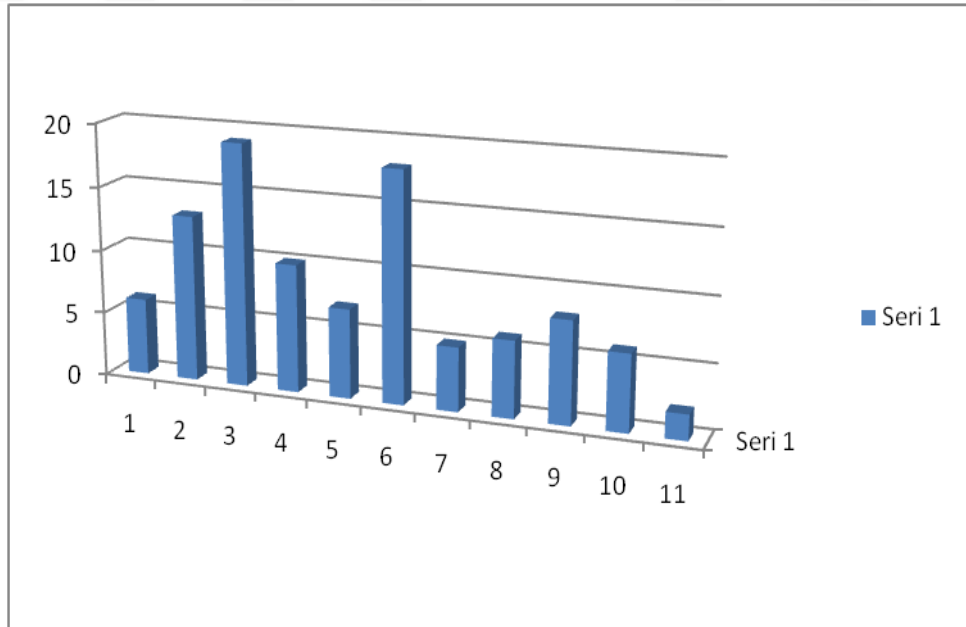
Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Kiraların yüksek olması tablo 3.12’de görüldüğü gibi 38 kişi tarafından en fazla sıkıntı yaratan sebeplerden ikinci sırada yer alırken bunu, 29 kişiyle uygun yer seçimi izlemektedir. Kadın girişimcileri tanımlarken erkeklere göre sermaye temini konusunda daha fazla sıkıntı yaşadıklarını, kredi imkânları yerine kendi birikimleri ya da çevrelerinden aldıkları borçlarla iş kurduklarına değinmiştik. Bitlis’te kadın girişimciler üzerinde yapılan bu ankette de iş kurarken karşılaşılan zorluklara baktığımızda en fazla sıkıntı yaşadıkları konuların sermaye temini, kiraların yüksek olması ve uygun yer seçimi yer almaktadır. İşlerini daha göz önünde ve işlek caddeler üzerinde kurmak isteyen girişimciler yüksek kiralarla karşılaşmakta, daha düşük fiyat ödeyerek temin ettikleri yerler de iş için yeterli getiriye sağlayamamaktadır.

Tablo 3.12. İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar (Kiralarmın Yüksek Olması)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer 1	6	6,0	6,0	6,0
2	13	13,0	13,0	19,0
3	19	19,0	19,0	38,0
4	10	10,0	10,0	48,0
5	7	7,0	7,0	55,0
6	18	18,0	18,0	73,0
7	5	5,0	5,0	78,0
8	6	6,0	6,0	84,0
9	8	8,0	8,0	92,0
10	6	6,0	6,0	98,0
11	2	2,0	2,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.6. İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntılar (Kiralarmın Yüksek Olması)

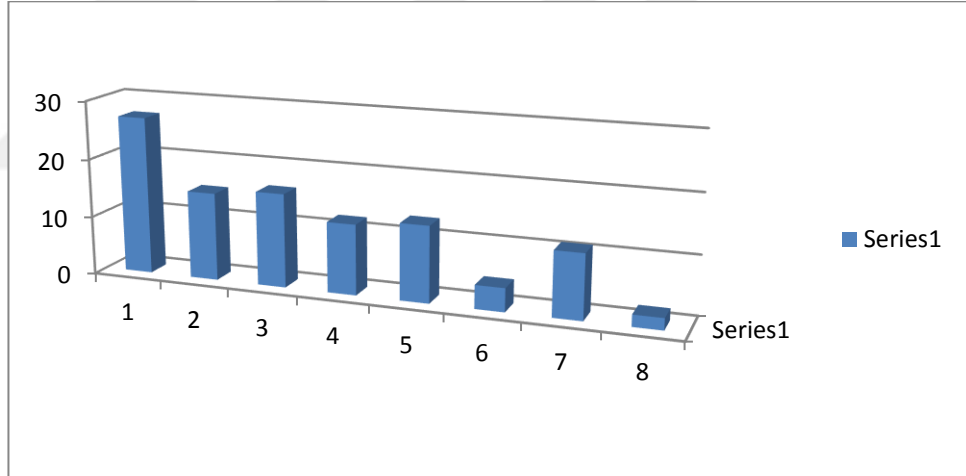
Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Bir diğer sıralama ölçütümüz şuanda işletmelerinde yaşadıkları sıkıntıları önem derecelerini belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır.

Tablo 3.13. Şuanda İşletmede Yaşanan Sıkıntılar (Finans Sıkıntısı)

	Değer	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	1	27	27,0	27,0	27,0
	2	15	15,0	15,0	42,0
	3	16	16,0	16,0	58,0
	4	12	12,0	12,0	70,0
	5	13	13,0	13,0	83,0
	6	4	4,0	4,0	87,0
	7	11	11,0	11,0	98,0
	8	2	2,0	2,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.7. Şuanda İşletmede Yaşanan Sıkıntılar (Finans Sıkıntısı)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

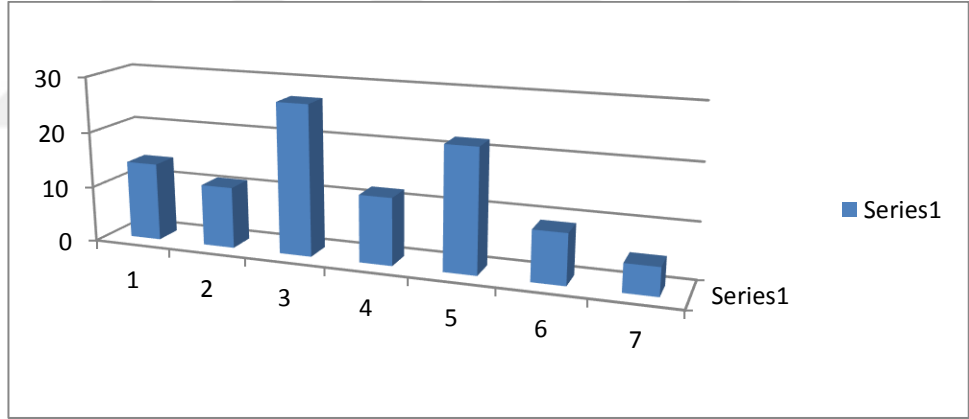
İkinci sıralama ölçtümüz mevcut işletmenin yaşadığı sıkıntıları ölçmeye yöneliktir. Tablo 3.9’da görüldüğü üzere iş kurarken karşılaştıkları sıkıntıların başında sermaye temini gelirken, mevcut işletmelerde de en önemli sıkıntı yine finans sıkıntısı olmuştur. Kadın girişimciler sadece iş kurarken değil, işletmenin devam ettirilebilmesi için de finans sıkıntısı yaşamaktadırlar. Hammadde temini, kira ödemeleri, varsa çalışanların ücret ödemeleri, elektrik ve su gibi giderlerin karşılanması için gerekli finansman ihtiyacı mevcut işletmelerin en önemli sıkıntısıdır.

Tablo 3.14. Şuanda İşletmede Yaşanan Sıkıntılar (Çalışma Kültürünün Gelişmemiş Olması)

	Değer	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	1	14	14,0	14,0	14,0
	2	11	11,0	11,0	25,0
	3	27	27,0	27,0	52,0
	4	12	12,0	12,0	64,0
	5	22	22,0	22,0	86,0
	6	9	9,0	9,0	95,0
	7	5	5,0	5,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.8. Şuanda İşletmede Yaşanan Sıkıntılar (Çalışma Kültürünün Gelişmemiş Olması)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Finans sıkıntısının ardından bölgedeki kadın girişimcilerin yarısından fazlası çalışma kültürünün gelişmemesi sebebiyle sıkıntı yaşamaktadırlar. Eğitim seviyesinin her geçen gün artmasıyla birlikte kadınların çalışma hayatına yerleşmeleri daha kolay gerçekleşse de, bölgede süregelen kadın çalışmaz kültürü hala oldukça baskın bir etkiye sahiptir. Üçüncü sırada ise Türkiye ekonomisinin genel yapısından kaynaklanan sıkıntılar yer almaktadır. Kadın olmadan dolayı sorumluluk ve baskının fazla olması ve kalifiye eleman sıkıntısı bunu takip eden sıkıntılardan olurken, önem sırasının en sonunda bürokrasinin fazla oluşu yer almaktadır.

Sıralama ölçütlerinden üçüncüsü kadın girişimcilerin çalışma hayatına katılmama sebeplerinin belirlenmesi için hazırlanmıştır.

Tablo 3.15. Kadınların Çalışma Hayatına Katılmama Sebepleri (Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi)

	Değer	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	1	26	26,0	26,0	26,0
	2	22	22,0	22,0	48,0
	3	11	11,0	11,0	59,0
	4	11	11,0	11,0	70,0
	5	9	9,0	9,0	79,0
	6	10	10,0	10,0	89,0
	7	11	11,0	11,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.16. Homojenlik Testi (Kadınların çalışmasının hoş görülmemesi)

Levene İstatistiği	df1	df2	Sig.
10,705	3	96	,000

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.17. Anova Testi (eğitim düzeyine bağlı kadının çalışmasının hoş görülmemesi farklılığı)

	ortalama	df	Standart sapma	F	Sig.
Gruplar arası	74,295	3	24,765	6,673	,000
Gruplar kapsamı	356,295	96	3,711		
Toplam	430,590	99			

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.15'te görüldüğü üzere 100 kişiden 26'sı kadınların çalışmasının hoş karşılanmasının en önemli sebep olduğunu söylerken, toplamda ilk üç önem sırasında da 59 kişiyle yine bu sebep bulunmaktadır. Bölgede girişimcilik özelliklerine sahip olan kadınların birçoğu toplumsal baskılardan dolayı çalışma hayatında bulunmamaktadırlar. Bu durum eğitim düzeyine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Alt varsayımlarımızdan

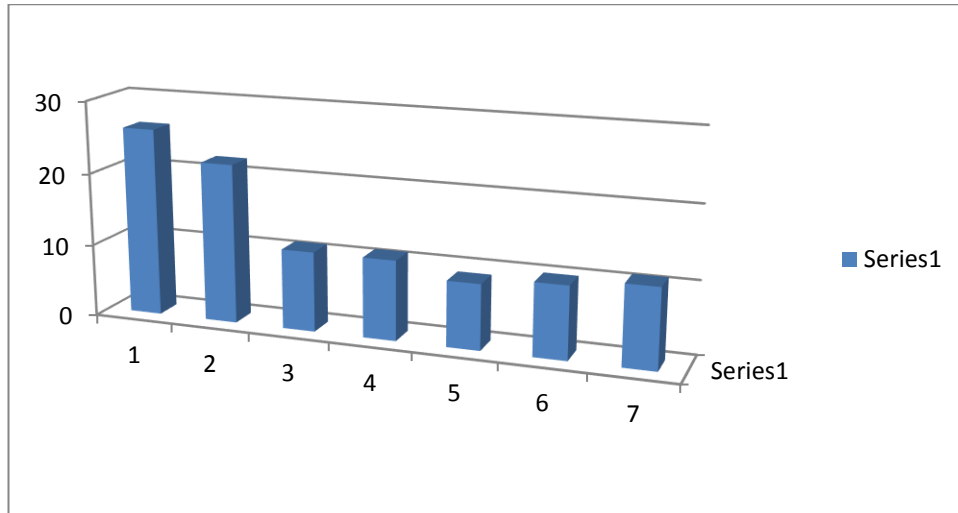
biri olan eğitim düzeyine bağlı girişimcilik engelleri farklılaşmasını bir tablo ile incelediğimizde;

Tablo 3.18. Tamhane Testi (Kadınların Çalışmasının Hoş görülmemesi)

(I) Eğitim Durumu	(J) Eğitim Durumu	Anlamlı farklılık (I-J)	Standart hata	Sig.	95% Güven Aralığı	
					Minimum sınır	Maksimum sınır
ilköğretim	ortaöğretim	1,119	,479	,147	-,23	2,46
	önlisans	,190	1,334	1,000	-4,88	5,26
	lisans	-,943	,527	,397	-2,40	,51
ortaöğretim	ilköğretim	-1,119	,479	,147	-2,46	,23
	önlisans	-,929	1,285	,984	-6,15	4,29
	lisans	-2,062*	,386	,000	-3,11	-1,02
önlisans	ilköğretim	-,190	1,334	1,000	-5,26	4,88
	ortaöğretim	,929	1,285	,984	-4,29	6,15
	lisans	-1,133	1,303	,962	-6,29	4,02
lisans	ilköğretim	,943	,527	,397	-,51	2,40
	ortaöğretim	2,062*	,386	,000	1,02	3,11
	önlisans	1,133	1,303	,962	-4,02	6,29

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.9. Kadınların Çalışma Hayatına Katılmama Sebepleri (Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.19. Betimsel Tablo, Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi

	N	Anlamlılık	Std. Sapma	Std. Hata	95% Güven Aralığı		Min.	Maks.
					Minimum sınır	Maksimum sınır		
ilköğretim	21	3,19	1,940	,423	2,31	4,07	1	6
ortaöğretim	28	2,07	1,184	,224	1,61	2,53	1	5
önlisans	6	3,00	3,098	1,265	-,25	6,25	1	7
lisans	45	4,13	2,106	,314	3,50	4,77	1	7
Total	100	3,29	2,086	,209	2,88	3,70	1	7

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

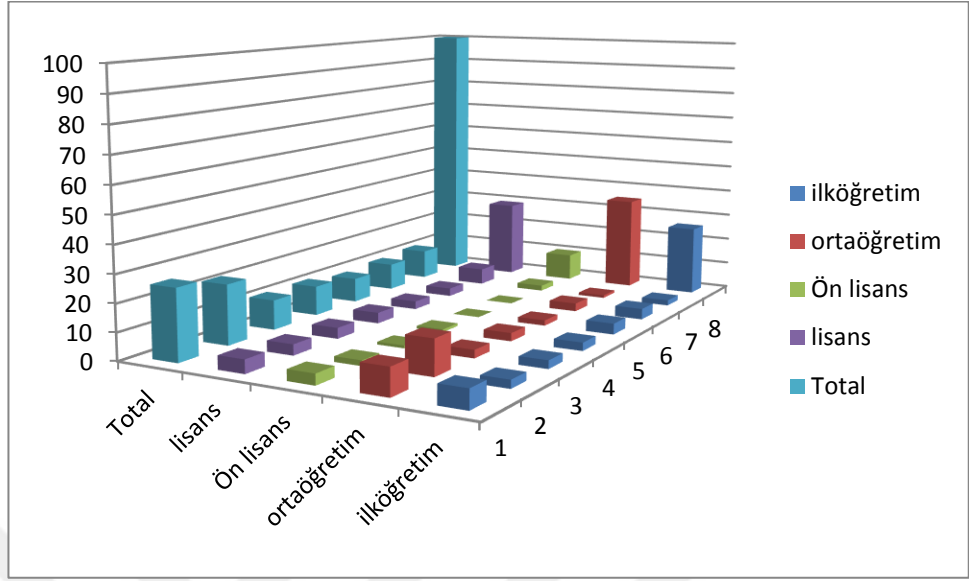
Homojenlik testi sonucuna göre sig. değeri $0.000 < 0.05$ olduğundan homojen değildir. ANOVA testine baktığımız zaman yine sig. değeri $0.000 < 0.05$ olduğu için ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık vardır denilebilir. Tamhane testine baktığımız zaman hangi eğitim durumları arasında anlamlı farklılık olduğunu daha net görebiliriz. İlköğretim ve ön lisans eğitim düzeylerinin diğer eğitim düzeyleriyle aralarında anlamlı bir farklılık yokken, orta öğretim ve lisans eğitim durumları arasında kadınların çalışmasının hoş görülmemesi anlamlı farklılık yaratmaktadır.

Tablo 3.20. Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi ve Eğitim Düzeyi Çapraz Analizi

	Eğitim Durumu				Toplam
	ilköğretim	ortaöğretim	Ön lisans	lisans	
1	7	10	4	5	26
2	3	13	2	4	22
3	3	3	1	4	11
4	3	3	1	4	11
5	4	2	0	3	9
6	4	3	0	3	10
7	2	1	2	6	11
Toplam	26	35	10	29	100

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.10. Kadınların Çalışmasının Hoş Görülmemesi ve Eğitim Düzeyi Çapraz Analizi

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.20’de eğitim durumu ile çalışma hayatına katılmama sebepleri çapraz analiz edilince görüldüğü üzere eğitim düzeyi düşük kadın girişimcilerde bu daha genel ve daha önemli bir sebep olarak görülse de anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.21. Kadınların Çalışma Hayatına Katılmama Sebepleri (Aileden ve Çevreden Destek Görmemek)

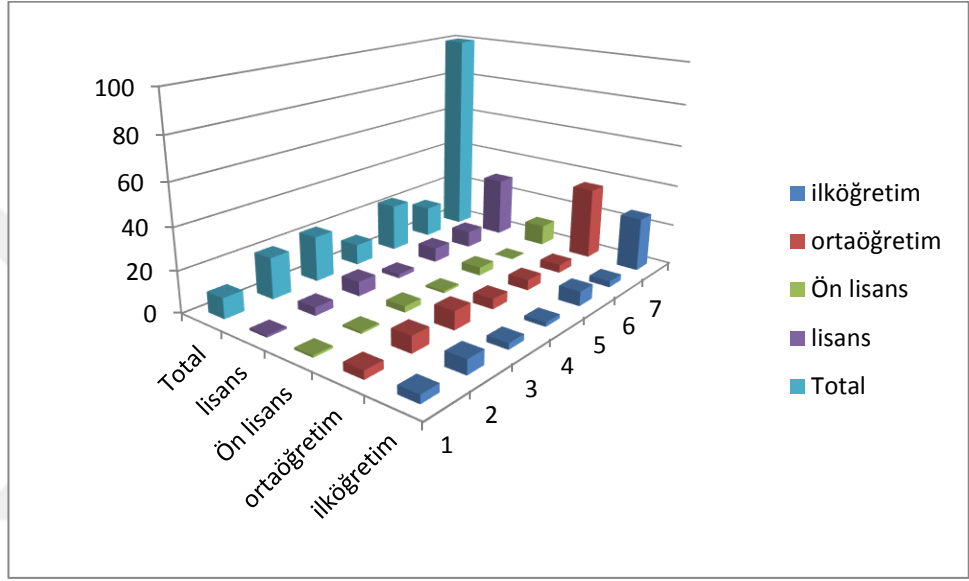
	Eğitim Durumu				Toplam
	ilköğretim	ortaöğretim	Ön lisans	lisans	
1	4	4	1	1	10
2	7	8	1	4	20
3	3	9	3	7	22
4	2	5	1	2	10
5	7	5	4	7	23
6	3	4	0	8	15
Toplam	26	35	10	29	100

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Eğitim düzeyi arttıkça, ailelerinde bilinç düzeyleri artmaktadır. Buna bağlı olarak kadınların çalışma hayatında var olmaları daha normal karşılanmaktadır. Kadın

girişimcilerin sayısı, Bitlis ili ve ilçelerinden nüfusu en çok olan ve en gelişmiş ilçe olan Tatvan'da en fazladır. İlçenin sadece merkezinde kadınlar daha rahat iş imkânlarına sahipken, Bitlis ili genelinde köylere, daha uzak mahalle ve yerleşkelere bakıldığı zaman, bölgede kadınların çalışmalarının ve okumalarının bile hala hoş karşılanmadığı açıkça gözlenmektedir.

Grafik 3.11. Kadınların Çalışma Hayatına Katılmama Sebepleri (Aileden ve Çevreden Destek Görmemek)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.21'i okuduğumuz zaman karşılaştığımız sonuç yine eğitim düzeyinin, kadının aile ve çevresinden destek görme durumunu ne kadar etkilediğini açıkça göstermektedir. Eğitim düzeyi ön lisans ya da lisans düzeyinde olan kadın girişimcilerin aile ve çevreden destek görmemesi, eğitim düzeyi ilk ve orta öğretim düzeyinde olan kadınlara göre daha az öneme sahiptir. Devlet desteğinin yetersizliği tüm kadın girişimciler geneline bakıldığında 52 kişiyle üçüncü sırada yer alırken, sadece eğitim düzeyi ön lisans ve lisans olan kadın girişimciler ele alındığı zaman en önemli sebep olarak görülmektedir. Bir çok kamu kurum ve kuruluşu, sivil toplum örgütleri ve kalkınma ajansları kadınlara destekler sunsalar da bu destekler ya teminat gösterilerek verilmekte ya da iş kurulduktan sonra ödeme yapılmaktadır. Bu sebeple zaten kadınların iş kurmada en önemli sıkıntısı sermaye teminiyken, desteklerinde kuruluş aşaması tamamlandıktan sonra veriliyor olması kadınların çalışma hayatına girmelerinin önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

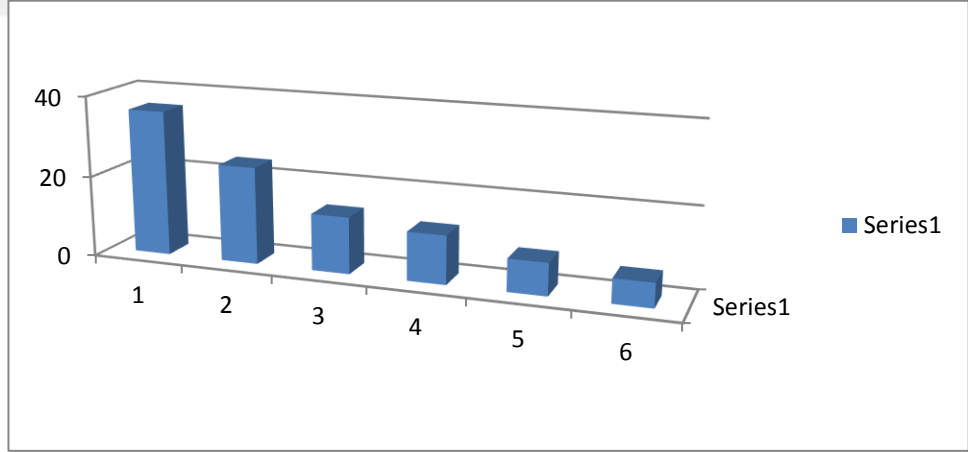
Kadın girişimcilerimize bir iş kurmak ve bu işte başarılı olmak için en önemli unsurun önem sırasını belirlemelerini istediğimizde yine önceki değerlendirmelere paralel sonuçlar edilmiştir.

Tablo 3.22. Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olmak İçin En Önemli Unsur (Özgüven)

	Değer	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	1	36	36,0	36,0	36,0
	2	24	24,0	24,0	60,0
	3	14	14,0	14,0	74,0
	4	12	12,0	12,0	86,0
	5	8	8,0	8,0	94,0
	6	6	6,0	6,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.12. Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olmak İçin En Önemli Unsur (Özgüven)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

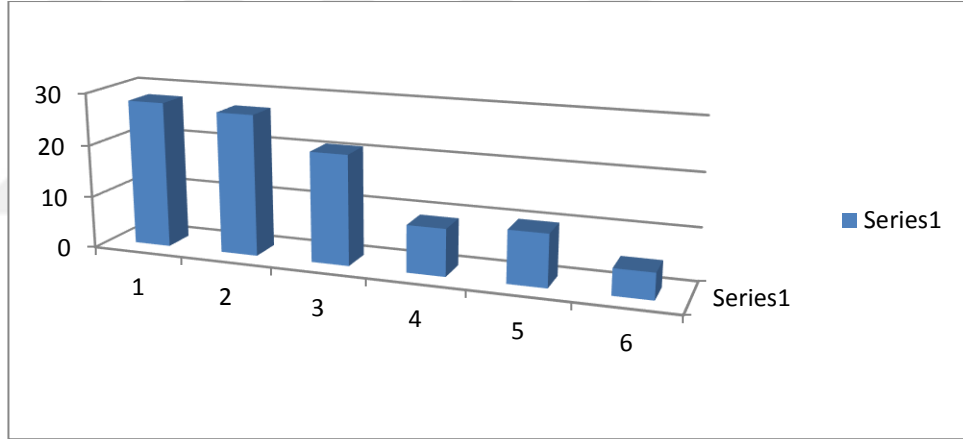
Bir iş kurmak ve bu işte başarılı olmak için en önemli unsurun önem sırasını belirlediğimiz bu ölçümde özgüven sahibi olma 1. en önemli unsur sayılırken, ilk üç sırada yer alan unsur toplamında bakıldığında zaman sermayenin toplamda 76 kişiyle daha fazla önem sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 3.23. Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olmak İçin En Önemli Unsur (Sermaye)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	1	28	28,0	28,0	28,0
	2	27	27,0	27,0	55,0
	3	21	21,0	21,0	76,0
	4	9	9,0	9,0	85,0
	5	10	10,0	10,0	95,0
	6	5	5,0	5,0	100,0
Total		100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.13. Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olmak İçin En Önemli Unsur (Sermaye)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

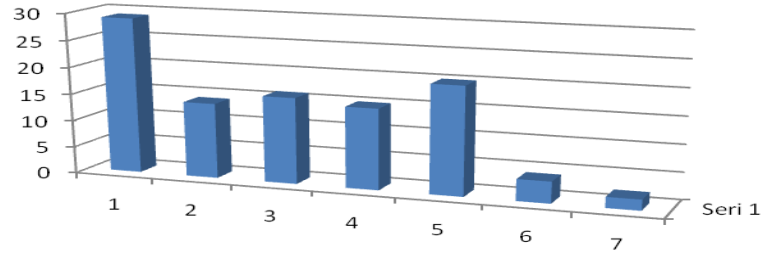
Kadın girişimcinin özellikleri belirlendiği zaman olması gereken en önemli unsurlardan birinin özgüven olduğu tüm kaynaklarda belirtilmektedir. Bölgede uygulanan ankette de görüldüğü üzere kadın girişimcilerinde iş kurmak ve başarılı olmak için en önemli unsuru özgüven ve sermaye olarak belirlediği görülmektedir. Sermaye ve özgüvenden sonra takiben en önemli sayılan unsur iş fikri/ürünü olurken, motivasyon/sıkı çalışma, müşteri/pazar ve en son toplumsal etkiler yer almaktadır.

İşletmelerinin geleceğe yönelik planlarının değerlendirildiği bu ölçümde en öncelikli hedef kaliteyi iyileştirme ve takiben karlılığı artırma yer almaktadır.

Tablo 3.24. İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Plan (Kârlılığı Artırma)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	1	29	29,0	29,0	29,0
	2	14	14,0	14,0	43,0
	3	16	16,0	16,0	59,0
	4	15	15,0	15,0	74,0
	5	20	20,0	20,0	94,0
	6	4	4,0	4,0	98,0
	7	2	2,0	2,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

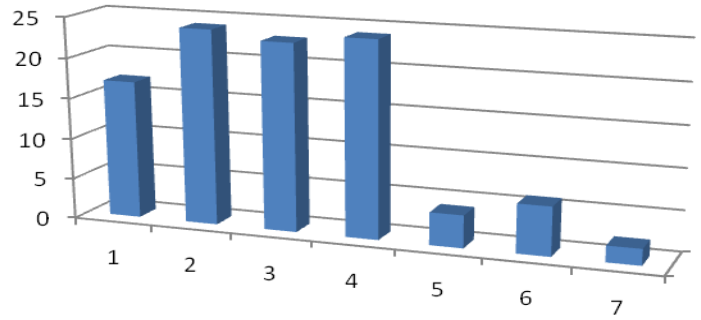
Grafik 3.14. İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Plan (Kârlılığı Artırma)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.25. İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Plan (Kaliteyi İyileştirme)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	1	17	17,0	17,0	17,0
	2	24	24,0	24,0	41,0
	3	23	23,0	23,0	64,0
	4	24	24,0	24,0	88,0
	5	4	4,0	4,0	92,0
	6	6	6,0	6,0	98,0
	7	2	2,0	2,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.15. İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Plan (Kaliteyi İyileştirme)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.26. Homojenlik Testi (Kurumsallaşma)

Levene istatistiği	df1	df2	Sig.
1,557	3	96	,205

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.27. Tukey Testi (Eğitim Düzeyine Bağlı Kurumsallaşma Değişkenleri)

(I) Eğitim Durumu	(J) Eğitim Durumu	Anlamlı farklılık (I-J)	Standart hata	Sig.	95%Güven aralığı	
					Minimum sınır	Maksimum sınır
ilköğretim	ortaöğretim	,525	,491	,708	-,76	1,81
	önlisans	2,654*	,705	,002	,81	4,50
	lisans	1,775*	,512	,004	,44	3,11
ortaöğretim	ilköğretim	-,525	,491	,708	-1,81	,76
	önlisans	2,129*	,680	,012	,35	3,91
	lisans	1,249*	,476	,049	,00	2,49
önlisans	ilköğretim	-2,654*	,705	,002	-4,50	-,81
	ortaöğretim	-2,129*	,680	,012	-3,91	-,35
	lisans	-,879	,695	,587	-2,70	,94
lisans	ilköğretim	-1,775*	,512	,004	-3,11	-,44
	ortaöğretim	-1,249*	,476	,049	-2,49	,00
	önlisans	,879	,695	,587	-,94	2,70

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Farklı sektöre girme, mevcut durumu devam ettirme, yeni pazarlar bulma, ürün ve hizmet çeşitliliğini artırma, kurumsallaşma, kârlılığını artırma ve kaliteyi iyileştirme planlarının olduğu ölçümde kârlılığını artırma 1. hedef olarak en önemli plan oyu alırken ilk üç sıralama toplamında kaliteyi iyileştirme toplamda listenin başında yer almıştır. Üçüncü sırayı ürün ve hizmet çeşitliliğini almak planı almıştır.

Tablo 3.28. Betimsel Tablo (Kurumsallaşma)

	N	anlamlılık	Std. sapma	Std. hata	95% Güven Aralığı		Min.	Maks.
					Min. sınır	Maks. sınır		
ilköğretim	21	5,57	1,690	,369	4,80	6,34	2	7
ortaöğretim	28	4,54	2,186	,413	3,69	5,38	1	7
önlisans	6	3,00	1,789	,730	1,12	4,88	1	5
lisans	45	3,49	1,829	,273	2,94	4,04	1	7
Total	100	4,19	2,068	,207	3,78	4,60	1	7

Tablo 3.29. Kurumsallaşma ve Eğitim Düzeyi Çapraz Analizi

	Eğitim Durumu				Toplam
	ilköğretim	ortaöğretim	önlisans	lisans	
1	1	2	5	7	15
2	2	6	0	2	10
3	1	4	2	4	11
4	6	5	1	8	20
5	4	4	2	5	15
6	2	2	0	3	7
7	10	12	0	0	22
Toplam	26	35	10	29	100

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır

Tablo 3.29’da görüldüğü üzere kurumsallaşma bölgedeki kadın girişimcilerin toplamında ilk sıralarda yer almasa da eğitim düzeyi ön lisans ve lisans düzeyi olan kadın girişimcilerin en önemli plan sıralamasında 1. sırada yer almıştır. Eğitim seviyesi arttıkça kadın girişimcilerin geleceğe yönelik planlarında da değişimler meydana gelmektedir.

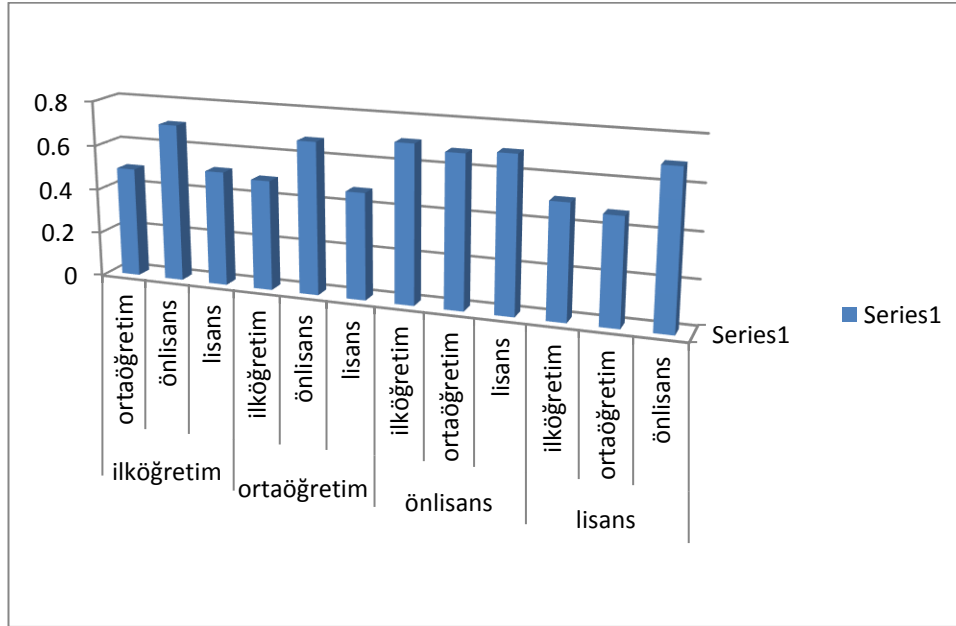
Tablo 3.30. Anova Testi (eğitim düzeyine bağlı kurumsallaşma anlam farklılığı)

	ortalama	df	Standart sapma	F	Sig.
Gruplar arası	74,038	3	24,679	6,782	,000
Grup kapsamı	349,352	96	3,639		
Toplam	423,390	99			

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Alt varsayımlarımızda yer alan eğitim seviyesine göre farklılık gerçekleşmesi durumu sonraki tablolarda daha net anlaşılmaktadır. Homojenlik testine baktığımız zaman sig. değerini $0.205 > 0.05$ olduğundan homojendir. ANOVA testine baktığımız zaman da sig. değeri $0.000 < 0.05$ olduğu için ortalamalar arasında anlamlı farklılık vardır denilebilir. Eğitim düzeyi ilköğretim seviyesindeki kadın girişimcilerle orta öğretim seviyesindekiler arasında anlamlı bir farklılık yokken, ön lisans ve lisans düzeyi arasında anlamlı farklılık vardır. Yine orta öğretim düzeyindekilerin ilk öğretimle arasında anlamlı farklılık yokken, ön lisans ve lisans arasında anlamlı farklılık vardır. n lisans ve lisans arasında da anlamlı farklılık yoktur.

Grafik 3.16. Eğitim Düzeyine Bağlı Kurumsallaşma Değişkenleri

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

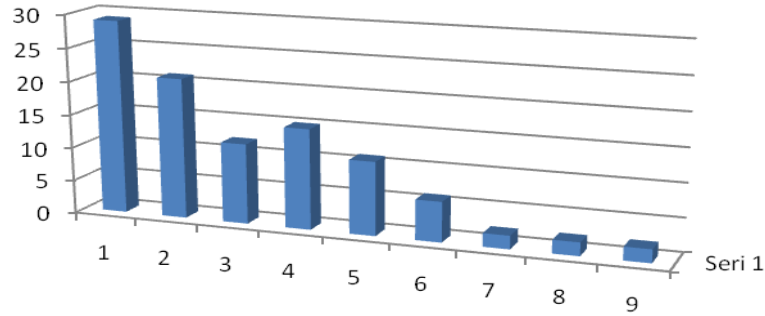
Girişimci olmanızdaki faktörler nelerdir diye sorulduğunda, kadın girişimcilerin değerlendirmeleri, kadınları girişimci olmaya iten genel yargıların dışına çıkmamıştır.

Tablo 3.31. Girişimci Olmadaki Faktörler (Bağımsız ve Kendi İşinde Çalışma İsteği)

	Değer	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	1	29	29,0	29,0	29,0
	2	21	21,0	21,0	50,0
	3	12	12,0	12,0	62,0
	4	15	15,0	15,0	77,0
	5	11	11,0	11,0	88,0
	6	6	6,0	6,0	94,0
	8	2	2,0	2,0	96,0
	9	2	2,0	2,0	98,0
	10	2	2,0	2,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.17. Girişimci Olmadaki Faktörler (Bağımsız ve Kendi İşinde Çalışma İsteği)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.31 ve Tablo 3.32'ye bakıldığında ekonomik özgürlük sağlayabilmenin ve bağımsız ve kendi işinde çalışma isteğinin neredeyse aynı oranda etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bitlis' teki kadın girişimcilerin girişimci olmalarındaki faktörlerin ilk sırasında ekonomik özgürlüğünü sağlama olsa da, ilk üç önem derecesi toplamına bakıldığında fark yok denecek kadar az da olsa bağımsız ve kendi işinde çalışma isteği

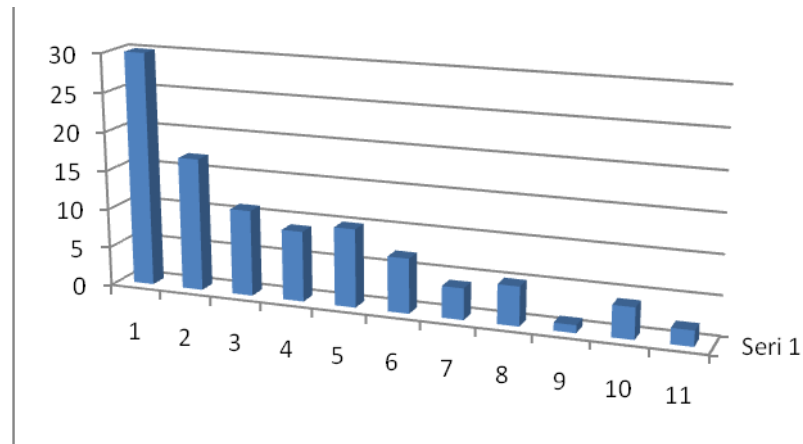
daha önceliklidir. Bunlardan sonra gelen üçüncü faktör 38 kişinin derecelendirmesiyle ekonomik şartların yetersizliği yer bulurken, üretken olma isteği, eğitim tecrübeyi değerlendirme bunları takip etmektedir.

Tablo 3.32. Girişimci Olmadaki Faktörler (Ekonomik Özgürlüğünü Sağlayabilme)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer 1	30	30,0	30,0	30,0
2	17	17,0	17,0	47,0
3	11	11,0	11,0	58,0
4	9	9,0	9,0	67,0
5	10	10,0	10,0	77,0
6	7	7,0	7,0	84,0
7	4	4,0	4,0	88,0
8	5	5,0	5,0	93,0
9	1	1,0	1,0	94,0
10	4	4,0	4,0	98,0
11	2	2,0	2,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.18. Girişimci Olmadaki Faktörler(Ekonomik Özgürlüğünü Sağlayabilme)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.33. Homojenlik Testi (Kamu Sektöründe Çalışma Standartlarının Uygun Olmaması)

Levene istatistiği	df1	df2	Sig.
3,569	3	96	,017

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır

Tablo 3.34. Anova Testi (eğitim düzeyine bağlı kamu sektöründe çalışma standartlarının uygun olmaması anlam farklılığı)

	ortalama	df	Standart sapma	F	Sig.
Gruplar arası	180,922	3	60,307	9,951	,000
Gruplar kapsamı	581,828	96	6,061		
Toplam	762,750	99			

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.35. Tamhane Testi (eğitim düzeyine bağlı kamu sektöründe çalışma standartlarının uygun olmaması değişkenleri)

(I) Eğitim Durumu	(J) Eğitim Durumu	Anlamlı Farklılık (I-J)	Std. hata	Sig.	95% Güven Aralığı	
					Minimum sınır	Maksimum sınır
ilköğretim	ortaöğretim	-,345	,692	,997	-2,29	1,59
	önlisans	2,619	1,139	,247	-1,16	6,40
	lisans	2,463*	,723	,009	,46	4,47
ortaöğretim	ilköğretim	,345	,692	,997	-1,59	2,29
	önlisans	2,964	1,024	,147	-,90	6,82
	lisans	2,809*	,523	,000	1,39	4,22
önlisans	ilköğretim	-2,619	1,139	,247	-6,40	1,16
	ortaöğretim	-2,964	1,024	,147	-6,82	,90
	lisans	-,156	1,045	1,000	-3,97	3,66
lisans	ilköğretim	-2,463*	,723	,009	-4,47	-,46
	ortaöğretim	-2,809*	,523	,000	-4,22	-1,39
	önlisans	,156	1,045	1,000	-3,66	3,97

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Homojenlik testine baktığımızda sig. değeri $0.017 < 0.05$ olduğundan homojen değildir. ANOVA testine baktığımız zaman sig. değeri $0.000 < 0.05$ olduğu için ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir.

İlk ve orta öğretimin kendi aralarında ve ön lisans düzeyi arasında anlamlı bir farklılığı yokken lisans düzeyiyle aralarında anlamlı farklılık vardır. Ön lisans ve lisans arasında da anlamlı farklılık yoktur.

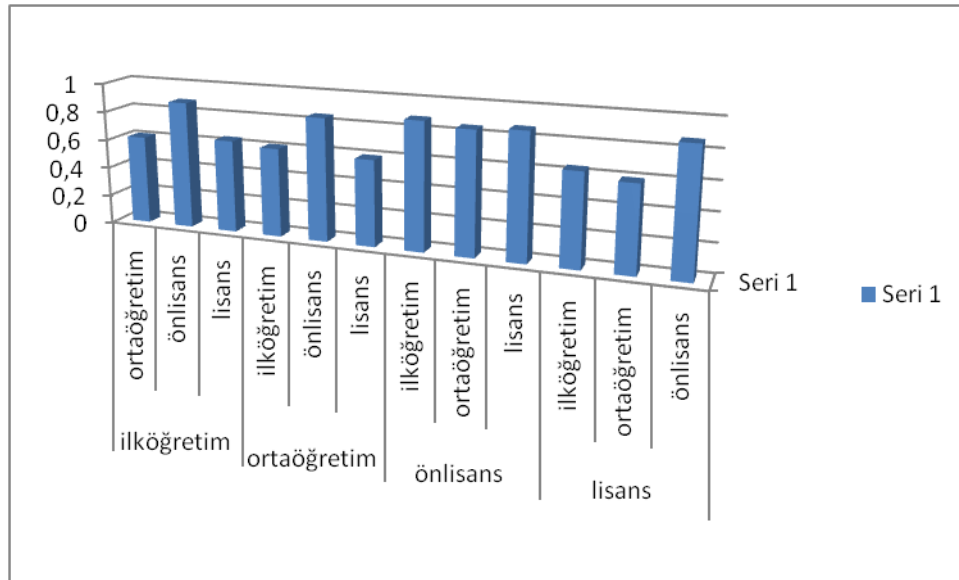
Anket çalışmasının son sorusu kadın girişimcilere göre en uygun yatırım alanının değerlendirmesine yönelik hazırlanmıştır.

Tablo 3.36. Betimsel Tablo (kamu sektöründe çalışma standartlarının uygun olmaması)

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Min.	Max.
					Lower Bound	Upper Bound		
ilköğretim	21	7,62	2,765	,603	6,36	8,88	3	10
ortaöğretim	28	7,96	1,795	,339	7,27	8,66	3	10
önlisans	6	5,00	2,366	,966	2,52	7,48	2	7
lisans	45	5,16	2,671	,398	4,35	5,96	1	10
Total	100	6,45	2,776	,278	5,90	7,00	1	10

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır

Grafik 3.19. Eğitim Düzeyine Bağlı Kamu Sektöründe Çalışma Standartlarının Uygun Olmaması Değişkenleri

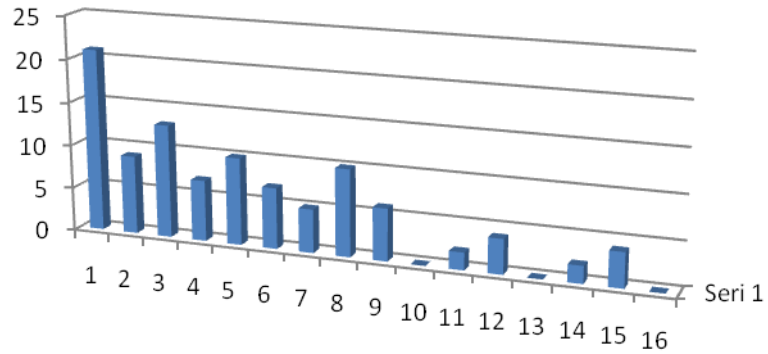

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.37. En Uygun Yatırım Alanı (Restoran & Cafe)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1	21	21,0	21,0	21,0
	2	9	9,0	9,0	30,0
	3	13	13,0	13,0	43,0
	4	7	7,0	7,0	50,0
	5	10	10,0	10,0	60,0
	6	7	7,0	7,0	67,0
	7	5	5,0	5,0	72,0
	8	10	10,0	10,0	82,0
	9	6	6,0	6,0	88,0
	11	2	2,0	2,0	90,0
	12	4	4,0	4,0	94,0
	14	2	2,0	2,0	96,0
	15	4	4,0	4,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.20. En Uygun Yatırım Alanı (Restoran & Cafe)

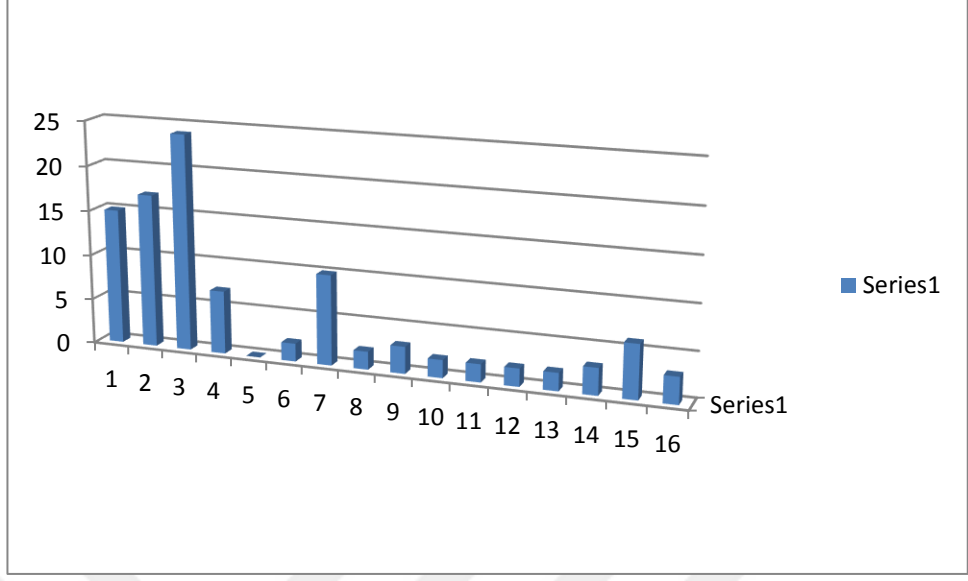
Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.37’de görüldüğü gibi 1. önem sırasına en fazla oy alan restoran ve cafe olmuştur. Kadın girişimcilere göre en uygun, yani en kârlı yatırım alanı restoran & cafe grubudur. Beslenme temel ihtiyacı dolayısıyla gıda sektörünün daima en uygun yatırım alanı olacağı düşünülmektedir. 1. önem derecesinde en fazla oyu restoran ve cafe işletmeciliği almış olsa da son yıllarda oldukça hızla yayılan moda ve trendler tekstil ve hazır giyim işletmelerinin de hızla yükselişine ve en uygun yatırım alanı olmasına katkı sağlamıştır.

Tablo 3.38. En Uygun Yatırım Alanı (Tekstil ve Hazır Giyim)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer 1	15	15,0	15,0	15,0
2	17	17,0	17,0	32,0
3	24	24,0	24,0	56,0
4	7	7,0	7,0	63,0
6	2	2,0	2,0	65,0
7	10	10,0	10,0	75,0
8	2	2,0	2,0	77,0
9	3	3,0	3,0	80,0
10	2	2,0	2,0	82,0
11	2	2,0	2,0	84,0
12	2	2,0	2,0	86,0
13	2	2,0	2,0	88,0
14	3	3,0	3,0	91,0
15	6	6,0	6,0	97,0
16	3	3,0	3,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Grafik 3.21. En Uygun Yatırım Alanı (Tekstil ve Hazır Giyim)

Kaynak: Anket sonuçlarından hazırlanmıştır.

Tablo 3.38'e baktığımızda ilk önem derecesine en fazla oy alan grup restoran ve cafe olurken, ilk üç önem derecesine göre sıralandığı zaman tekstil ve hazır giyim bölgedeki kadın girişimcilere göre daha kârlı yatırım alanı olarak belirlenmiştir.

Bunlardan sonra takiben bölgede en fazla kadın girişimcinin yatırım alanını oluşturan kuaförlük ve kişisel bakım gelirken, bunları mimarlık ve mühendislik, tarım ve hayvancılık takip etmektedir. Eğitim düzeyine göre uygun yatırım alanı, ciddi bir farklılık göstermemektedir. En uygun yatırım alanı kadın girişimcilerin geneline bakıldığında temel gereksinimlerden olan, beslenme, giyim, kişisel bakım üzerine sıralanmaktadır.

SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bitlis'teki kadın girişimciler üzerine yapılan bu çalışmada, Bitlis'te kadın girişimci sayısının yok denecek kadar az olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye geneline bakıldığında bölgesel olarak geri kalmış olan bir bölgede bulunan bu ilde, ticaret odaları, esnaf ve sanatkarlar odaları ve ziraat odalarına kayıtlı kadın girişimci sayıları daha fazla görülmektedir. Kadınlara sağlanan teşvik kredilerinden ve olanaklardan faydalanmak adına yapılan bu kayıtlar, aktif çalışma hayatına bakıldığında kadın girişimci sayısının kayıtların çok altında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin çoğu kuaförlerden oluşmaktadır. Girişimcilerin çoğu Bitlis'in Tatvan ilçesinde bulunmaktadır.

Bitlis genelinde yapılan bu çalışmada eksikliğin temelinde eğitim yetersizliği ve hala erkek egemen toplum geleneğinden kaynaklandığı görülmektedir. Karar alma mekanizmasında erkekler yer aldığı için kadınlar eğitimden, sosyal hayattan ve dolayısıyla iş hayatından uzak kalmaktadırlar.

Kadın girişimcilerle yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilen anketlerle, belirlenen hipotezler ve sonuçlarına göre;

- Bitlis' teki kadın girişimcilerin eğitim seviyeleri yükseldikçe, internet kullanım oranları da artmaktadır (Tablo 3.4).

Örnek illerde yapılan çalışmalardaki sonuçlara göre karşılaştırma yapıldığı zaman da görüldüğü üzere kırsal alandaki eğitim seviyesi ilkokul düzeyinde olan kadın girişimcilerin de internet kullanımı oldukça düşüktür. Eğitim seviyesi ilkokul düzeyinde olan kadın girişimcilerin en fazla kullandığı kitle iletişim aracı TV'dir (İplik, 2012).

- Bitlis'te yine eğitim düzeyine bağlı olarak, eğitim seviyesi arttıkça toplumsal yargılar kadın girişimciler açısından daha az sorun teşkil etmeye başlamıştır. Aynı şekilde toplumunda eğitim seviyesi yüksek olan kadınlara karşı tutumları daha ılımlı bir hal almaktadır (Tablo 3.15).

Örnek illerde de yapılan çalışmalar göstermektedir ki kırsal alanda yapılan çalışmalarda kadınlar üzerindeki kadın olmanın getirdiği sorumluluklar hem baskı oluşturmakta hem de aşırı yorgunluk girişimci olmaktan uzaklaştıran sebepler arasında gösterilmektedir (İplik, 2012).

- Sermaye temini kadın girişimciliğin önündeki en büyük engellerden biridir. Araştırma bölgesi içinde kadın girişimcilerin önündeki engeller önem derecelendirmesinde en büyük engel sermaye temini olarak görülmektedir (Tablo 3.23).

Örnek çalışmalarda ve Türkiye geneli yapılan araştırmalardan da görüldüğü üzere iş kurma ve mevcut işi devam ettirme konusunda kadın girişimcilerin önündeki en büyük engel sermaye teminidir. Kadın girişimciler iş kurarken birikimlerinden, ailelerinden veya yakın çevrelerinden destek almaktadır. Konya ilinde avukat olan kadın girişimciler üzerine yapılan çalışma sonuçlarına bakıldığında zaman, tamamının eğitim düzeyi lisans olmasına rağmen iş kurarken gerekli olan sermayenin yine birikimler, aile ve yakın çevreden temin edildiği görülmektedir. Türkiye geneli kadın profilinde sermaye temini noktasında bankalar son sıralarda yer almaktadır (Koç, 2005).

- Anket sonuçlarına göre iş yerlerinin geleceğine ilişkin beklentiler genel olarak karlılığı artırmaya yönelik eğilimler gösterse de eğitim seviyesi ön lisans ve lisans düzeyindeki kadın girişimcilerin beklentiler sıralamasında kurumsallaşma ilk sıralarda yer almaktadır (Tablo 3.24).

Örnek illerde yapılan çalışmalarda çıkan sonuçlar son yıllarda genel ekonomik durgunluk dolayısıyla beklentiler mevcut durumu devam ettirmek olurken, kârlılığı arttırmak beklentilerde ilk sıralarda yer almaktadır.

Genel hatlarıyla kadın girişimcilerin eğilimleri ve beklentileri, araştırma bölgesinde belirlenen genel çerçevelerden farklı bir sonuç vermemiştir. Bölgede devam etmekte olan gelenekselcilik, kadınlar üzerindeki baskıyı daha belirgin bir şekilde hissettirmekte olup, eğitim ve devlet teşvikleriyle kadınların sosyal hayata ve iş hayatına katılımları artış göstermeye başlamıştır.

Anket yaparken ve bölgede bulunurken yapılan gözlemlere bağlı olarak bölgede kadın girişimciliği arttırmak ve desteklemek için bazı öneriler hazırlanmıştır.

- Kadınların girişimci olmaları önündeki engeller sorulduğunda aile ve çevreden destek görmemeleri ilk üç önem derecesinde yer alması sebebiyle ataerkil yapının hâkim olduğu bu bölgede, erkeklerin kadınlar üzerindeki baskısını azaltacak bilinçlendirme seminerlerinin düzenlenmesi,

- Girişimcilik için verilen seminerlerine pazarlama ve satış teknikleri eğitimlerinin de eklenmesi,

- Yeni girişimcilere yönelik verilen teşvik kredilerinin faiz oranlarında iyileştirmelerin yapılması ve teminat kolaylığının sağlanması,

- Girişimcilik için önemli teşvikler sağlayan BKA'nın kredileri, iş kurulduktan sonra peyderpey ödenmektedir. Bu da kuruluş aşamasında en fazla sorun teşkil eden sermaye temini açısından kolaylık sağlamamaktadır. Zaten teminat üzerine verilen bu kredilerin, banka kredilerinden tek farkı faiz oranlarının düşük olmasıdır, iş kurulduktan sonra veriliyor olması, girişimciliğe katılımı yeterli düzeyde sağlayamamaktadır. Bu teşviklerin iş kurma aşamasında verilmesi,

- Bölgede gerçekleştirilen anket çalışmaları esnasında kadın girişimcilerin aldıkları destek kredileriyle ilgili eksiklikler olduğu yönündeki eleştirilerine bağlı olarak ve girişimciliğin sürdürülebilirliği açısından, sadece iş kurma aşamasında değil mevcut iş devam ettirildiği süreçte de belli aralıklarla gerekli denetleme ve destekleme çalışmalarının sürdürülmesi ve

- Bölgeye sağlanan teşvik kredilerinin sınırlarının genişletilmesi ve turizm bölgesi ilan edilen Tatvan, Adilcevaz ve Ahlat ilçelerine yönelik turizm teşviklerinin sağlanması, bölgede kadınların girişimcilik faaliyetlerinde daha aktif rol almaları açısından olumlu gelişmeleri sağlayabilir.

Bu anket Yrd. Doç. Dr. İlkay NOYAN YALMAN'ın''Kadın Girişimciliği Ve Bölgesel Kalkınma: TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) Bölgesinde Uygulama'' adlı çalışmasından alınmıştır (Yalman & Gündoğdu, 2014).

**EK 1: BÖLGESEL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ;
BİTLİS ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR ANKETİ**

Ankete katılan girişimcinin yaşı:

Eğitim düzeyi:

Araştırmaya katılan Kadın Girişimcilerin işletmelerine yönelik sorular

	Evet	Hayır
1-Sektöre Atılırken Profesyonel Yardım Aldınız mı?		
2-Çalışanlarınıza Eğitim Veriyor yada Verdiriyor musunuz?		
3-İşlerinizde İnternette Faydalaniyor musunuz?		
4-İşletmenizin Web Sayfası var mı?		
5-İş Yerinizde Yetiştirilmek Üzere Eleman Alıyor musunuz?		

İş Kurarken Karşılaşılan Sıkıntıların Önem Sırasını size göre en önemli olanı 1' den başlayarak değerlendirin.

Sermaye Temini	
Bürokratik İşlemler	
Eğitim Yetersizliği	
Deneyimsizlik	
Uygun Yer Seçimi	
Kadın Olmanın Getirdiği Zorluklar	
Kiraların Yüksek Olması	
Ev içi Sorumluluklar	
Pazarda Tanınmamış Olmak	
Hammadde Temini	
Aile içi Sorumluluklar	

1' den 11' e

Şuanda İşletmelerinde Yaşanan Sıkıntıların Önem Derecelerini size göre en önemli olanı 1'den başlayarak değerlendirin.

Çalışma Kültürünün Gelişmemiş Olması	
Yerli Piyasadan Kaynaklanan Olumsuzluklar	
Devlet Desteğinin Yeterli Olmaması	
Kadın Olmandan Dolayı Sorumluluk ve Baskının Fazla Olması	
Bürokrasinin Fazla Olması	
Kalifiye Eleman Sıkıntısı	
Finans Sıkıntısı	
Türkiye Ekonomisinin Genel Yapısı	

1' den 8' e

Kadın Girişimcilerin Çalışma Hayatına Katılmama Sebeplerinin Önem Sırasını size göre en önemli olanı 1' den başlayarak değerlendirin.

Kadınların Çalışacakları İstihdam Alanlarının Yetersizliği	
Kadınların Bu Konuda İsteksiz ve Cesaretsiz Olması	
Devletin Bu Konuda Yeterli Desteği Göstermemesi	
Kadınların Çalışmalarının Hoş Görülmemesi	
Aileden ve Çevreden Destek Görmemesi	
Yeterli Eğitim Düzeyine Sahip Olamama	
Ev İşlerinin Yoğunluğu	

**1'
den 7' ye**

İşletmeye İlişkin Geleceğe Yönelik Planların Önem Sırasını size göre en önemli olanı 1' den başlayarak değerlendirin.

Farklı Sektöre Girme	
Mevcut Durumu Devam Ettirme	
Yeni Pazarlar Bulma	
Ürün ve Hizmet Çeşitliliğini Arttırma	
Kurumsallaşma	
Karlılığı Arttırma	
Kaliteyi İyileştirme	

1' den 7' ye

Bir İş Kurmak ve Bu İşte Başarılı Olabilmek için En Önemli Unsurun Önem Sırasını size göre en önemli olanı 1' den başlayarak değerlendirin.

Motivasyon / Sıkı Çalışma	
İş Fikri / Ürünü	
Müşteri / Pazar	
Toplumsal Etkiler	
Sermaye	
Öz Güven	

1' den 6' ya

Girişimci Olmanızdaki Faktörlerin Önem Sırasını size göre en önemli olanı 1' den başlayarak değerlendirin.

Kamu Sektöründe Çalışma Standartlarının Bana Uygun Olmaması	
Ücretli ve Mesai Gerektiren İşe Ailemin İzin Vermemesi	
Aileye Ek Gelir Sağlayabilme İsteği	
İşletmenin Aileden Devralınması	
Ekonomik Özgürlüğünü Sağlayabilme	
Bağımsız ve Kendi İşinde Çalışma İsteği	
Eğitim yada Tecrübeyi Değerlendirme	
Ekonomik Şartların Yetersizliği	
Başka İş Bulamama Kaygısı	
Üretken ve Verimli Olma İsteği	

1' den 10' a

En Uygun Yatırım Alanlarının Önem Sıralamasını size göre en önemli olanı 1' den başlayarak değerlendirin.

Tekstil ve Hazır Giyim	
El Sanatları Atölyesi	
Tarım ve Hayvancılık	
Mimarlık – Mühendislik	
Kuaförlük – Kişisel Bakım	
Halkla İlişkiler	
Organizasyon	
Sanat Galerisi	
Büro Hizmetleri	
Tasarım	
Kreş ve Bakım Evi	
Restoran & Cafe	
Sigortacılık	
Turizm	
Yurt ve Pansiyon	
Diğer...	

Kaynakça

- Aktakas, B. G. (2006). *Bölgesel/Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altinel, A. (1993). Kadın Girişimciliği Özendirme ve Destekleme Paneli. Ankara: Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Aslan, Ş., & Atabey, A. (2007). Küresel Rekabette Kadın Girişimcilerin Rolü ve Türk Kadın Girişimci Tipolojisi. *Journal Of Azerbaijani Studies*, 1-17.
- Aykan, G. (2015). *Vilayet Salnamelerine Göre Tarihte Bitlis ve Bitlis' te Tarih*. İstanbul: Sümer Basım Hizmetleri.
- Biner, H. (2011). *Ekonomide Kadın Girişimciliğinin Yeri: Türkiye' de Az Gelişmiş Bölgeler Üzerine Bir Çalışma*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Bitlisname. (2016). *Bitlisname*. <http://www.bitlisname.com/2015/11/19/bircok-topraklarin-kizlari/adresinden-alinmistir>
- Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007*. Ankara : İmge Kitabevi Yayınları.
- BSTS. (2017). *Bilim ve Sanat Ana Terimleri Sözlüğü*. <http://www.tdk.gov.tr> adresinden alınmıştır
- Cankorkmaz, Z. (2011). Türkiye' de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Ajanslara Yönelik Eleştiriler. *Dokuz Eylül üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 118.
- CSGB. (2016). *CSGB*. <https://www.csqb.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- Çelepçi, E. (2006). *Türkiye Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye' de Uygulanabilirliği*. Trabzon: KTÜ İİBF İktisat Bölümü.
- Çetin, M. (2007). Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*.
- Demircioğlu, Z. (2010). *Eskişehir' de Kadın Girişimciliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinler, Z. (2012). *Bölgesel İktisat*. Bursa : Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- GAP. (2016a). *GAP*. <http://www.gap.gov.tr/gap-in-hedefleri-sayfa-23.html> adresinden alınmıştır
- GAP. (2016b). *GAP*. <http://www.gap.gov.tr/gap-in-hedefleri-sayfa-23.html> adresinden alınmıştır
- GAP. (2016c). *GAP*. <http://www.gap.gov.tr/gap-in-finansmani-sayfa-31.html> adresinden alınmıştır

- Güney, S. (2015a). *Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güney, S. (2015b). Kadın Girişimciliğine Genel Bir Bakış. *Hacettepe Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü*, 25-43.
- Halkbank. (2016). *Halkbank*. <https://www.halkbank.com.tr/channels/100.asp> adresinden alınmıştır
- İplik, E. (2012). *Osmaniye İli Kırsalında Kadın Girişimciliği*. Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- J-shielin. (2016). *Bitlisname*. <http://www.bitlisname.com/2015/11/19/yarbay-j-shielin-bitlis-yolculugu/> adresinden alınmıştır
- Kadininstatusu. (2016). *Kadininstatusu*. <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/faaliyetler/projelerimiz/tamamlanan-projeler/ulusal-projeler/iste-esitlik-platforumu> adresinden alınmıştır
- KAGIDER. (2016). *KAGIDER*. <http://www.kagider.org/kurumsal/kagider-hakinda> adresinden alınmıştır
- Karapınar, K. (2010). *Türkiye' de Yerel Kalkınma Modeli Olarak Mikro Finans Sistemi: Bursa Örneği*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayapınar, K. (2010). *Türkiye' de Yerel Kalkınma Modeli Olarak Mikrofinans Sistemi: Bursa Örneği*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KGF. (2016). *KGF*. <http://www.kgf.com.tr/> adresinden alınmıştır
- Koç, E. S. (2005). *Kadın Girişimciler Kavramı ve Serbest Meslek Mensubu Kadın Girişimcilere İlişkin Konya İlinde Uygulamalı Bir Çalışma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kumkale, İ. (2015). *Kadın Girişimciliğinin Stratejik Liderlik Yetkinlikleri Açısından İncelenmesi ve Bir Araştırma*. Bursa : Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kutunis, R. Ö. (2006). *Girişimci Kadınlar*. Sakarya: Değişim Yayınları.
- Müdürlüğü, K. S. (2016). *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/faaliyetler/projelerimiz/tamamlanan-projeler/ulusal-projeler> adresinden alınmıştır
- Nevzaterdag. (2017). *Nevzaterdag.com*. Nevzaterdag.com: <http://www.nevzaterdag.com/dunya-bankasi-nedir-ne-tur-hibeler-verir/> adresinden alınmıştır
- Okan. (2017). *Okan Üniversitesi*. <http://muhammedyunus.okan.edu.tr/tr/muhammed-yunus-kimdir.php> adresinden alınmıştır

- Onay, Ü. G. (2013). *Kadın Girişimciliği Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler: Isparta Kosgeb Girişimcilik Destekleri Üzerine Bir Araştırma*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Osman Z. Orhan, S. E. (2008). *İktisada Giriş*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Osmay, N. (2008). *İnsan Mühendisliği Hayat Karşısında İnsanın Kendisi ve Çevresi*. İstanbul : Alfa Yayıncılık.
- Özer, Y. E. (2010). Küresel Rekabet- Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Review of Social, Economic & Business Studies*, 389-408.
- Öztürk, İ. (2008). *İGİAD 2008 Girişimcilik Raporu*. İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Paksoy, H. M., & Memiş, S. (2007). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi; GAP Bölgesinde Bir Araştırma. *Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*, s. 137-150.
- Programı, B. K. (2016). *BM Kalkınma Programı*. BM Kalkınma Programı: https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler_Kalk%C4%B1nma_Program%C4%B1 adresinden alınmıştır
- Sadettin Paksoy, M. H. (2010). Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Geliştirilmesi: GAP-GİDEM Örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.
- Sayın, E. (2011). Kadın Girişimcilerin Sorunlarının Betimleyici Analizi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 23-32.
- Sevinç, H. (2011). Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye' de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.
- Soyak, M. (2010). Kadın Girişimciliği ve Mikrofinans: Türkiye Deneyimi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 129-144.
- Soysal, A. (2010). Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 71-95.
- Soysal, A. (tarih yok). Türkiye' de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir DEğerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 83-114.
- Sönmez, N. İ. (2011). *Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesinde Kooperatifçiliğin Rolü: Amasya- Çorum İlleri Örneği*. Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Stanford, J. (2009). *Herkes İçin İktisat*. İstanbul: Yordam Kitabevi.
- Şekerler, H. (2006). *Kadın Girişimciler Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Şen, R. B., & Yurtkuran, S. (2004). Bitlis' te Yaşayan Ailelerin Sosyo- Demografik, Sosyo- Ekonomik, Sosyo- Kültürel ÖZellikleriyle Toplumsal Hayatta Törenin Gücü. *Aile ve Toplum*.
- Şimşek, Ş. (2009). *İşletme Bilimlerine Giriş*. Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset.
- TDK. (2017). *Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü*. <http://tdk.gov.tr> adresinden alınmıştır
- TESK. (2016). *TESK*. <http://www.tesk.org.tr/tr/proje/yurutulen/kadin.php> adresinden alınmıştır
- TKV. (2016). *TKV*. <http://www.tkv-dft.org.tr/TR,17/teknik-destek-hizmetleri.html> adresinden alınmıştır
- TOBB. (2016). *TOBB*. https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Kurulus_Gorev_Organ.php adresinden alınmıştır
- TTGV. (2016). *Türkiye Teknoloji Gelistirme Vakfı*. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Türkiye_Teknoloji_Gelistirme_Vakfi adresinden alınmıştır
- TUBITAK. (2016). *TUBITAK*. <https://tubitak.gov.tr/tr/icerik-hakkimizda> adresinden alınmıştır
- TUIK. (2016). *TUIK*. www.tuik.gov.tr adresinden alınmıştır
- Turkcebilgi. (2017). *Turkcebilgi*. https://www.turkcebilgi.com/grameen_bank adresinden alınmıştır
- Ünlükaplan, İ. (2009). Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde İktisadi Kalkınma, Rekabetçilik ve İnovasyon İlişkilerinin Kanonik Korelasyon Analizi ile Belirlenmesi. *Maliye Dergisi*.
- Vakifbank. (2016). *vakifbank*. <https://www.vakifbank.com.tr/Vakifbank.aspx?pageID=116> adresinden alınmıştır
- WIKIPEDIA. (2016a). *Türk Eximbank*. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Türk_Eximbank adresinden alınmıştır
- WIKIPEDIA. (2016b). *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler_Kalk%C4%B1nma_Program%C4%B1 adresinden alınmıştır
- WIKIPEDIA. (2016c). *Bitlis*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bitlis> adresinden alınmıştır
- WIKIPEDIA. (2017). *Grameen Bankası*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Grameen_Bankas%C4%B1 adresinden alınmıştır
- Yasemin Özdemir, S. M. (2012). Bir Kariyer Tercihi Olarak Dışsal Faktörlerin Etkisi; Sakarya Örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.
- Yasemin Özdemir, S. M. (2012). Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi; Sakarya Örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6-7.

Yetim, N. (2005). Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği. *Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü*, s. 79-92.

Yılmaz, N. (2015). *Kadın Girişimcilğinde Yöneltil Etik Değerler ve İfşa (whistleblowing): Mersin İlinde Uygulamalı Bir Araştırma*. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ziraat. (2016). *Ziraat Bankası*.

<http://www.ziraat.com.tr/tr/Bankamiz/Hakkimizda/Pages/GunumuzdeZiraatBankasi.aspx>
adresinden alınmıştır

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Ad Soyad	Fatma Arslan
Doğum Yeri ve Tarihi	BİTLİS/ Tatvan 02/08/1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilgisayar Bilgisi	
Programlar	MS Windows (İyi Düzeyde) MS Office (İyi Düzeyde) Movie Maker
Mesleki Deneyim	
Staj	Tatvan Ticaret ve Sanayi Odası
İletişim	
GSM	0538 816 66 22
E-Posta Adresi	arslan.ffatma@gmail.com ffatma_arslan@hotmail.com
Tarih	03/06 / 2017